

**”KYLLÄ SITÄ AIKA SUOMALAINEN
KUITENKIN ON”**

**- kansalaisjärjestötoimijoiden globaali orientaatio,
kansallinen identiteetti ja kansalaisuus**

**Merja Leppäaho
Pro gradu-tutkielma
Sosiologia
Yhteiskuntatieteiden
ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
kevät 2008**

”KYLLÄ SITÄ AIKA SUOMALAINEN KUITENKIN ON”
- kansalaisjärjestötoimijoiden globaali orientaatio,
kansallinen identiteetti ja kansalaisuus

Merja Leppäaho
Sosiologia
Pro gradu –tutkielma
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Ohjaaja: Esa Konttinen
Kevät 2008
Sivumäärä: 81 sivua + 2 liitettä

Tässä tutkimuksessa tarkasteltavana ovat globaalien muutosten mukanaan tuomat haasteet, joita kansallisvaltio, kansalaisuus ja kansallinen identiteetti kohtaavat globalisoituvassa maailmassa. Tutkimustehtävänä on selvittää kansalaisjärjestötoimijoiden globaalin orientaation, kansallisen identiteetin ja kansalaisuuden välistä suhdetta sekä kansalaistoiminnan merkitystä globaalin orientaation ja kansalaisyhteiskunnan kehittymisen näkökulmista. Aineistona on 11 kansalaisjärjestötoimijan teemahaastattelu ja analyysissa sovelletaan Straussin & Corbinin (1990) grounded teoreettisia sekä Layderin (1998) adaptiivisen teorianmuodostuksen periaatteita.

Keskeiset tutkimustulokset osoittavat, että globaalit ilmiöt ja ns. globaali orientaatio vaikuttavat kansallisen identiteetin kokemuksiin. Suomalaisuus oli haastateltaville edelleen merkittävä identiteetin lähde sekä kulttuurisesta että yhteiskunnallisesta näkökulmasta, mutta sen pysyvyyttä korostavat näkökulmat olivat korvautuneet globaaleilla ja yhteisöllisillä näkökulmilla, kuten kulttuurisella avoimuudella ja negatiivisella isänmaallisuudella. Haastateltaville globaali yhteisöllisyys merkitsi ennen kaikkea ihmisyyteen perustuvaa yhteenkuuluvuuden tunnetta ja vastuuta sekä kuulumista maailmanlaajuiseen ”kohtalon yhteisöön”, jossa globaalit ilmiöt koskettavat jokaista.

Globaalin yhteisöllisyyden piirteisiin liittyvä maailmankansalaisuus osoittautui haastateltavilla käsitteellisesti hajanaiseksi määritelmäksi, jonka yhteiskunnallinen kiinnittyminen on epäselvä. Globaalien muutosten hallitsemisessa haastateltavat korostivat demokratian merkitystä sekä paikallisella että globaalilla tasolla, mutta oman vaikuttamistoiminnan lähtökohta oli haastateltavilla vahvasti paikallinen. Kansalaisjärjestötoiminta näyttöytyi haastateltaville merkityksellisenä osana globaalisti orientoitunutta elämäntapaa, jota kuvaavat parhaiten altruistiset ja pro-sosiaaliset ajattelu- ja toimintamallit. Kansalaisjärjestötoiminnan näkökulmasta suhteet muihin yhteiskunnallisiin toimijoihin ja erityisesti poliittisiin järjestelmiin koettiin tärkeiksi, mutta myös epävirallisiksi ja varautuneiksi.

Tutkimustulokset saavat tukea aikaisemmista globaalia kansalaisuutta ja kansalaisyhteiskuntaa käsittelevistä teorioista, joissa globaalien muutosten on nähty edellyttävän sekä kansallisen identiteetin että kansalaisuuden uudelleenmäärittelyjä niihin kohdistuvien haasteiden edessä. Kansalaisjärjestötoimijoiden kokemukset globaaleista muutoksista ja yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta antavat viitteitä kansalaisyhteiskunnan kypsyvästä tilasta, jossa aktiivisen kansalaisuuden tukemisella voitaisiin kannustaa aiempaa merkityksellisempään vuorovaikutukseen yhteiskunnan eri toimijoiden välillä sekä paikallisella että globaalilla tasolla.

Asiasanat: globaali orientaatio, globaali yhteisöllisyys, kansalaisuus, kansalaisyhteiskunta, kansallinen identiteetti, maailmankansalaisuus

SISÄLTÖ

1 KERRONKO SINULLE SUOMESTA?	4
2 KANSALLISVALTIOSTA GLOBAALIIN KANSALAISSYHTEISKUNTAAN.....	8
2.1. Kansalaisyhteiskunnan uusi (globaali) tuleminen	9
2.2. Globalisaatio modernin kansalaisuuden muokkaajana	11
2.3. Kansalaisuuden uudet (globaalit) määritelmät.....	15
3 POSTMODERNI IDENTITEETTI JA KANSALAISSUUS	18
3.1. Identiteetin yhteiskunnallinen ulottuvuus	19
3.2. Kansallinen identiteetti lokaalin ja globaalin kohtauspisteessä	20
4 TUTKIMUSPROSESSI.....	24
4.1. Tutkimuskysymys	24
4.2. Tutkimuskohde ja -aineisto.....	24
4.3. Tutkimusmenetelmä.....	26
4.4. Analyysi	28
5 LOKAALISTA GLOBAALIIN KANSALAISSUUTEEN	33
5.1. Suomalaisuus kulttuurisena erityisyytenä.....	33
5.1.1. Negatiivinen isänmaallisuus	37
5.2. Globaali yhteisöllisyys.....	39
5.2.1. ”Ollaan ihmisiä kuitenkin kaikki”	40
5.2.2. Kohtalon yhteisössä ”paska kiertää aina kehää”.....	42
5.3. Lokaali ja globaali yhteiskunnallisuus.....	45
5.3.1. Kansallisvaltion positiivinen identiteetti.....	45
5.3.2. Globaalin demokratian vaatimus	46
5.4. Kohti globaalia kansalaisuutta	49
5.4.1. Eurooppalainen ja pohjoismaalainen identiteetti	49
5.4.2. Maailmankansalaisuus	51
6 KANSALAISSUUNNITTELU LOKAALIN JA GLOBAALIN KANSALAISSUUDEN VÄLITTÄJÄNÄ	55
6.1. ”Kauheen kaukainen” politiikka? Yhteistyöstä vuorovaikutukseen.....	58
6.2. ”Kuplan” puhkeaminen ja aktiivinen kansalaisuus – kansalaisjärjestötoiminnan motiiveja ja merkityksiä.....	61
7 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	67
7.1. Tutkimuksen luotettavuuden arviointia	73

Lähteet

Liite 1

Liite 2

1 KERRONKO SINULLE SUOMESTA?

Tämän johdantokappaleen otsikko on erään ala-asteen oppilaiden valitsema nimi näyttelylle paikkakuntansa kirjastossa. Kartonkipohjalle liimatut kuvat, piirustukset ja tietoisikut kertovat joulupukista, Tarja Halosesta ja Sibeliuksesta, Suomen luonnosta ja vuodenajoista, saunasta, salmiakista ja ruisleivästä. Pohdin näyttelyn äärellä sen herättämiä tuntemuksia – ihailua lasten taidosta löytää ja luoda kuvia suomalaisuudesta, mutta myös hämmennystä näyttelyn koko seinän pituisessa laajuudessaankin varsin yksinkertaisesta annista. Voiko suomalaisuus tiivistyä näin pelkistetyksi todellisuudeksi kansainvälistyvässä Suomessa, siitähän huolimatta, että näyttelyn innoittajana olisi ollut lähestyvä itsenäisyyspäivä ja taiteilijoina lapset?

Näyttelyn tarkoitus tuskin oli painottaa globaalien prosessien aiheuttamia muutoksia kansalliselle identiteetille tai suomalaisuudelle. Mutta tarkemmin tarkasteltuna lasten kuvista on löydettävissä myös lokaalin ja globaalin kohtauspisteitä. Huomioni kiinnittyi erityisesti yhteen muista poikkeavaan leikkelepakkauksia esittelevään kuvaan, jonka alapuolella luki 'suomalaista lihaa'. Kuvan teki poikkeavaksi sen sisältämä viittaus johonkin ”toiseen”, tässä tapauksessa mitä ilmeisimmin ulkolaiseen lihaan. Suomalainen liha ei kuvaa suomalaista ainutlaatuisuutta, kuten sauna tai ruisleipä, vaan toisenlaisuutta – kuten paremmuutta tai uhanalaisuutta. Suomalaisuutta kuvaavan leikkelepaketin valinta kertoo kenties ala-aste –ikäisen oppilaan vanhemman kanssa käydystä kauppareissusta tai ruokapöydässä heränneestä keskustelusta. Voihan olla, että pelkkä paketista löytyvä tuotteen alkuperää kuvaava joutsenmerkki sai oppilaan valitsemaan kuvan näyttelyyn. Olipa syy kuvan valitsemiselle mikä tahansa, se on kuitenkin oiva esimerkki suomalaisuuden ja ”muiden” välisestä kohtaamisesta niinkin arkipäiväisessä tilanteessa kuin kaupan hyllyllä.

Ostoskoria täyttyessä tulee nykypäivänä usein eteen valintatilanne, jossa tuotteen ominaisuuksia joudutaan arvioimaan useasta eri näkökulmasta. Tuotteen valintaan voivat vaikuttaa kotimaisuuden lisäksi myös muut arvot ja arvostukset. Ratkaiseeko lopullisen valinnan tuotteen alkuperä, hinta, laatu, ekologisuus, eettisyys vai tarve, on ostajasta kiinni. Kuluttajuus on vain yksi esimerkki yksittäisen ihmisen arkielämässä tapahtuvista kansainvälistyvistä, usein huomaamattomista ja ohimenevistä, kohtaamisista.

Kansainvälistymisen myötä ihminen kohtaa arjessaan myös aiempaa useammin monikulttuurisuutta ja kansainvälisiä tilanteita ja tapahtumia töiden, opintojen ja ihmissuhteiden välityksellä. Laajennettaessa perspektiiviä ihmisten arkipäivästä kohti kansallista ja kansainvälistä tasoa käy lokaalin, eli paikallisen ja globaalin keskinäinen vuoropuhelu viimeistään ilmeiseksi. Maailmanlaajuiset ympäristöongelmat ja ihmisoikeusasiat ovat viime vuosikymmeninä saaneet merkittävää kansainvälistä huomiota ja lisänneet kansainvälisen yhteistyön tarvetta ja ylikansallisten organisaatioiden ja instituutioiden määrää.

Kansallisen suvereniteetin ja autonomian ylittävät kansainväliset tapahtumat ja ilmiöt haastavat kansallisvaltiot punnitsemaan perinteisiä erotteluja kansallisten ja kansainvälisten, sisäisten ja ulkoisten asioiden välillä uudesta näkökulmasta. Kansalliset hallitukset ja valtiot jakavat enemmän ja useammin globaalin toimintakentän myös muiden toimijoiden ja organisaatioiden kanssa. (ks. esim. Held, McGrew, Goldblatt & Perraton 1999, 50; Brown & Kleingeld 2002.) Poliittisen ja taloudellisen yhteisön kansainvälistymisen seurauksena on tullut tarve määritellä myös kansalaisuus ja kansalaisten osallistumismahdollisuudet heitä koskevien päätösten tekemiseen uudestaan globaalilla tasolla. Globaalin maailmankuvan, tiedonvälityksen ja kulutuksen muutoksen on arvioitu laajentavan kansalaisuuden määritelmää ja muuttavan kansallisen identiteetin vain yhdeksi kollektiivisen identiteetin muodoksi muiden identiteettien joukossa. (esim. Delanty 2000, 138.)

Suomalaista kansallis-identiteettiä ja kansalaisuutta on kartoitettu maailmanlaajuisen yhteiskuntatieteellisen tutkimusohjelman ISSP:n (International Social Survey Programme) kyselyissä. Vuoden 2003 ISSP –kyselytutkimuksessa keskeinen teema oli kansallinen identiteetti ja kansainvälisyyteen ja Euroopan Unioniin liittyvät asenteet ja mielipiteet. Tutkimuksen mukaan puheet suomalaisen kansallistunteen rapautumisesta ovat liioiteltuja, sillä raportin mukaan suomalaiset ovat edelleen ylpeitä suomalaisuudestaan ja suomalaisuus nähdään vielä 2000-luvullakin vahvasti kokoavana kollektiivisen identiteetin rakentajana. (Oinonen, Blom & Melin 2005, 82-83.) Vaikka edellä mainitut tutkimustulokset osoittavat suomalaisen kansallisen identiteetin olevan edelleen voimissaan, on tilanne kansalaisyhteiskunnan näkökulmasta toinen. Kansalaisvaikuttamista kartoittavan vuoden 2004 ISSP:n kyselytutkimuksen mukaan suomalaisten suhtautuminen yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen on apaattista tai 'realistista'. Suomalaisten kannalta

heikkoja tutkimustuloksia tukee myös aiemmin julkaistu European Social Surveyn tutkimukseen perustuva raportti, jonka mukaan suomalaisten yhteiskunnallinen kiinnittyminen on vähäistä ja vaikuttamismahdollisuudet koetaan erityisen heikkoina suhteessa päättäjiin (Borg 2005, 84-87).

Leskisen (2003) väitöskirjatutkimus suomalaisten asennoitumisesta ja osallistumisesta vapaaehtoiseen kehitysyhteistyöhön osoittaa, että suomalaisesta yhteiskunnasta on löydettävissä myös globaalia kansalaisuutta, vaikkakin pienenä vähemmistönä. Leskisen mukaan globaaliksi kansalaisuudeksi luonnehdittavassa identiteetissä toteutuu globaali keskinäinen osakkuus ainakin kehitysyhteistyöhön osallistumisen ja myönteisten kehitysyhteistyöasenteiden osalta. Kotimaisessa identiteetissä korostuvat Leskisen tutkimuksen mukaan omat tarpeet sekä varovainen ja epäilevä suhtautuminen globaaleihin kysymyksiin. (emt., 172-173.) Oma mielenkiintoni globaalia kansalaisuutta kohtaan heräsi törmätessäni Allahwerdin (2001) väitöskirjatyönään kehrittelemään Maailmankansalaisen kypsyyskokeeseen. Maailmankansalaisen kypsyyskoe on YK-liiton kansainvälisyyskasvatuksen työväline, joka poikkeaa perinteisistä kansainvälisyyskasvatuksen keinoista korostamalla aktiivisen maailmankansalaisuuden kehittymistä projektinomaisena oppimisprosessina (emt., 248). Käytännössä kypsyyskoe ei ole osa virallista koulutusta, vaan sen hyödyntäminen riippuu erityisesti opettajan omasta kiinnostuksesta ja halukkuudesta paneutua kokeen ohjausprosessiin.

Mielenkiintoni kohdistui erityisesti Allahwerdin käyttämään maailmankansalaisen käsitteeseen, jolla hän tarkoittaa maailmanlaajuisessa viitekehyksessä operoivaa aktiivista, tiedonhaluista ja kehittyvää kansalaisuutta. Allahwerdin maailmankansalaisen käsitteellä on kuitenkin kasvatuksellinen lähtökohta eikä se rajaudu mihinkään ulkoiseen erontekoon, kuten valtioon tai poliittisesti määriteltyihin oikeuksiin ja velvollisuuksiin. Merkillepantavaa maailmankansalaisuudessa on juuri sen käsitteellinen monimerkityksellisyys ja suhde kansalliseen identiteettiin ja muihin kansalaisuuden määritelmiin. Mitä kansalliselle identiteetille tapahtuu kansalaisuuden ”levitessä” oman maan rajojen ulkopuolelle? Mitä seurauksia globalisaatiolla ja globaaleilla ilmiöillä on kansallisvaltiolle ja sen määrittelemälle kansalaisuudelle?

Lokaalien ja globaalien prosessien kohtaamista mikrotasolla on tutkittu verrattain vähän. Näin ollen empiirisen tutkimuksen kannalta onkin mielenkiintoista pohtia millä tavalla

kansallisvaltiota laajemmat rakenteet, instituutiot ja tapahtumat vaikuttavat yksittäisen toimijan identiteettiin ja arvoihin paikallisella tasolla. (Saastamoinen & Kuusela 2002, 175-176.) Tässä pro gradu -työssä pyrin selvittämään miten globalisaatio ja globaalit ilmiöt vaikuttavat suomalaisuuteen kansallisena identiteettinä ja kansalaisuutena. Teemahaastattelun kohderyhmänä ovat globaalisti orientoituneet kansalaisjärjestötoimijat, jotka toiminnallaan ja elämänvalinnoillaan pyrkivät vaikuttamaan ympäröivän maailman tilaan paikallisen tason lisäksi globaalilla tasolla. Valitsin tutkimukseni kohderyhmän osaksi Leskisen (2003) tutkimustulosten rohkaisemana, sillä halusin tavoittaa haastateltavakseni henkilöitä, joilla globaali asennoituminen ja kansalaisjärjestömyönteisyys voisivat parhaiten luoda näkökulmia sekä kansallisen identiteetin että kansalaisuuden tarkasteluun. Tarkoitukseni on selvittää millaisena globaalisti orientoituneet kansalaisjärjestötoimijat näkevät suomalaisuuden kansallisena identiteettinä ja kansalaisuutena sekä millaisia globaalien yhteisöllisyyden tai kansalaisuuden muotoja globaali orientaatio synnyttää erityisesti kansalaisyhteiskunnan näkökulmasta.

2 KANSALLISVALTIOSTA GLOBAALIIN KANSALAISSYHTEISKUNTAAN

Ensimmäiset kansalaisuuden käsitteelliset määrittelyt löytyvät Kreikan Antiikin ja Aristoteleen ajoilta. Tuolloin kansalaisuudella viitattiin ensisijaisesti sen aikaisen kaupunkivaltion, poliksen jäsenyyteen, missä kansalaisuuden poliittiset piirteet osallistumisesta ja hallittuna olemisesta kuuluivat paikalliseen itsehallintoon. Nykyiset kansallisvaltiot ovat muodostuneet pääosin muutaman viimeisen vuosisadan aikana. Kansallisvaltioiden jäsenyyteen perustuvan kansalaisuuden katsotaan vielä nykyäänkin olevan yksi tärkeimmistä yksilön oikeuksia ja velvollisuuksia määrittelevästä lähtökohdasta, vaikka kansalaisuus onkin saanut uusia perinteisen kansalaisuuden haastavia ulottuvuuksia. (Kuusela & Saastamoinen 2006, 9-10.)

Kansallisvaltion olemassaolon ja toiminnan edellytyksenä voidaan pitää sen kykyä määritellä ja legitimoida suhteensa kansalaisuuteen. Kansallisvaltiollisen kansalaisuuden poliittiset perinteet kiteytyvät monilta osin liberalismiin, republikanismiin, hyvinvointivaltiollisen kansalaisuuden ja kommunitarismiin näkökulmissa (ks. Kuusela & Saastamoinen 2006, 19-24). Kussakin kansalaisuusperinteessä on omat painopisteensä ja korostuksensa kansalaisen ja valtion välisessä suhteessa. *Liberalistisessa* perinteessä yksilön oikeudet ja vapaus sekä markkinoiden rahapoliittinen riippumattomuus ovat merkittävässä asemassa kaiken yhteiskunnallisen toiminnan, sosiaalisten ryhmien, instituutioiden ja organisaatioiden toimintakyvyn ylläpitämisessä. *Republikanismi* korostaa yksilökeskeisyyden sijaan julkisuuden ja kansalaishyveiden avulla muodostettua yhteisöllistä tasavaltaa, jossa poliittinen julkisuus tavoittelee yleistä etua. Yksilön tehtäväksi muodostuu moraalisten ominaisuuksien ja ns. kansalaishyveiden tavoittelu, jotta yhteinen ja yleinen etu on mahdollisimman laajasti ymmärretty ja sisäistetty. *Hyvinvointivaltiollisessa* ja erityisesti pohjoismaiden suosimassa kansalaisuudessa painopiste on sosiaalisissa oikeuksissa, jotka määrittävät kansalaisille tietyt valtion takaamat perusoikeudet toimeentuloon ja hyvinvointiin. Yksilön ja markkinoiden suhde nähdään hyvinvointivaltiollisessa näkökulmassa epävarmana ja problemaattisena, mitä varten luodut sosiaaliset oikeudet tasaavat yksilöstä riippumattomien tapahtumien henkilökohtaisia vaikutuksia esimerkiksi työttömyyden tai sairauden uhatessa. *Kommunitarismiin* johtoajatus liittyy yhteisöjen merkitykseen yksilöiden ja yhteiskuntien

moraalisessa ja sosiaalisessa kehityksessä painottaen enemmän joko yksilön kulttuurista sidosta yhteisön kulttuuriin tai yhteisön merkitystä yksilön moraalien muodostumiselle. Puhtaita liberalistisia, republikanistisia, hyvinvointivaltiollisia tai kommunitaristisia valtioita ei oikeastaan ole löydettävissä, vaan yleisimmin kansalaisuusajattelun muodot ovat sekoituksia liberaaleista ja tasavaltalaisista aineksista. (Kuusela & Saastamoinen 2006, 19-24.)

Moderni 1900-luvulla kehittynyt kansalaisuuskäsitys ei rajaudu vain poliittisen yhteisön jäsenyyteen vaan myös erilaiset vähemmistöryhmät, kuten naisliikkeet, seksuaalivähemmistöt ja vammaiset ovat saaneet ajamilleen asioille kansalaisulottuvuuden (Kuusela & Saastamoinen 2006, 10-15). Kansalaisuus ei ole siten kuulumista vain alueellisesti ja poliittisesti hallinnoituun valtioon, vaan myös erilaisiin rajat ylittäviin yhteisöihin ja ryhmiin ja ns. kansalaisyhteiskuntaan, jossa jokaisella kansalaisella ja kansalaisryhmällä on ainakin periaatteessa yhtäläiset oikeudet osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun ja päätöksentekoon.

2.1. Kansalaisyhteiskunnan uusi (globaali) tuleminen

Kansalaisyhteiskunnalla viitataan poliittisia instituutioita laajempiin näkemyksiin kansalaisten, valtion ja markkinoiden välisistä vuorovaikutussuhteista ja hallinta- ja toimintatavoista. Perinteinen kansalaisten aktiivisuutta painottava kansalaisyhteiskuntanäkemyks korostaa ihmisten omaehtoista toimintaa suojakeinona laajempien järjestelmien ylivalta-yrityksiltä. Vapaan kansalaisuuden ihanne kulminoituu tällöin ruohonjuuritason kansalaistoiminnassa erottaen valtion ja kansalaisyhteiskunnan toisistaan siten, että kansalaisjärjestöjen ja muiden kansalaisryhmien itsenäisyys ja riippumattomuus ei ole uhattuna. (Harju 2004, 85.) Kansalaisaktiivisuuden katsotaan olevan osa demokraattista ja toimivaa kansalaisyhteiskuntaa, joka kuvastaa sellaista aikakauteen liittyvää yhteiskunnallista liikehdintää, joka ei ole kiinnittynyt varsinaisesti yhteiskunnallisiin rakenteisiin, vaan kantaa toiminnassaan ja jäsenistössään ympäröivän yhteiskunnan latautuneita merkityksiä (Rasmus 2006, 16-17). Kansalaisyhteiskunta voidaan nähdä myös valtion ja markkinoiden välissä tai rinnalla toimivana demokraattisena toimintakenttänä, jonka suverenien kansalaisten yhteiset pyrkimykset synnyttävät.

Kansalaisyhteiskunta pyrkii tässä mielessä vastaamaan ihmisten yhteisesti jakamien arvojen, uskomusten ja kulttuurien tarpeisiin. (Harju 2004, 95.)

Kansalaisyhteiskunnan on yleisesti ajateltu muodostuvan ns. kolmannen sektorin toimijoista, joihin kuuluvat yhdistykset, säätiöt, rahastot, pienet uusosuuskunnat, non-formaali vapaa sivistystyö, uskonnolliset yhteisöt, ammattiliitot ja ihmisten vapaamuotoiset, mutta kiinteät yhteenliittymät (klubit, vertaistukiryhmät jne.). Muihin sektoreihin lukeutuvat julkinen sektori sisältäen valtion, kuntien ja valtionkirkon sen virallisten toimintojen osalta sekä yksityisen yritystoiminnan sisältävä markkinasektori. Neljäs sektori muodostuu suomalaisessa ajattelussa ihmisen yksityisistä piireistä kuten kodista, perheestä ja suvusta. (Harju 2004, 104-105.) Eri toimijoiden luokitteluun perustuvan sektorijakotuksen sijaan kansalaisyhteiskunta nähdään viime aikaisessa keskustelussa yhä useammin laajentuneena julkisen sektorin puolelle. Julkista dialogia painottavat kansalaisyhteiskuntäkäsitykset ovat lisääntyneet erityisesti monipuolistuvien vaikuttamiskanavien, kuten verkkopalveluiden kehittymisen myötä. Uudessa yhteiskunnallista kokonaisuutta painottavassa näkemyksessä sektorit eivät toimi toisistaan erillään vaan yhteistyössä tavoitteenaan tehokkaampi, osallistuvampi ja vaikuttavampi yhteiskunta. Kansalaiset eivät ole tällöin julkisen hallinnan kohteita vaan subjekteja, joilla tulisi olla todelliset mahdollisuudet osallistua ja vaikuttaa päätöksentekoon. Sektorien rajat rikkova kansalaisyhteiskuntanäkemyks korostaa vuorovaikutuksellisuutta ja vaikutusmahdollisuuksien laajenemista aiempaa välittömämmiksi ja suuremmiksi. (emt., 106-107.)

Suomessa kansalaisten osallistuminen yhteiskunnalliseen toimintaan on osoittautunut muita Pohjoismaita heikommaksi mm. luottamuksessa poliittisia päätöksentekijöitä kohtaan sekä poliittisessa kiinnittymis- ja osallistumishalukkuudessa. Niin ikään muu järjestöllinen osallistuminen on Suomessa vähäisempää kuin muissa kansalaisvaikuttamisen ja demokratian esimerkkimaina pidetyissä Pohjoismaissa. (Borg 2005, 85-86.) Tilanne koetaan suomalaisittain huolestuttavana, koska toimivan kansalaisyhteiskunnan edellytyksenä pidetään ensisijaisesti juuri kansalaisten aktiivista otetta kansalaisuuden oikeuksista ja velvollisuuksista esimerkiksi vapaaehtoisen järjestötoiminnan, keskinäisen itseorganisoitumisen ja julkisen toiminnan avulla (Rasmus 2006, 16-17). Kansalaisuusyhteiskunnan sektorijakoon perustuva perinne on ohjannut keskustelun koskemaan lähinnä paikallisia tai kansallisia toimintoja. Yhä useammin

kansalaisyhteiskuntaan viitataan myös globaalissa yhteydessä kansainvälisten tapahtumien ja ilmiöiden ylittäessä kansalliset rajat ja haastaessa kansallisvaltiot, yksittäiset ihmiset ja erilaiset yhteisöt etsimään uudella tavalla määriteltyjä tapoja osallistua kansalaisvaikuttamiseen ja kansalaisyhteiskunnan luomiseen myös globaalilla tasolla.

2.2. Globalisaatio modernin kansalaisuuden muokkaajana

Gloaalit ilmiöt, kuten ilmastonmuutos tai ihmisoikeuskysymykset ovat luoneet tarvetta aiempaa laajemmalle kansainväliselle ja globaalille yhteistyölle, joko edistämään kansainvälisesti asetettujen tavoitteiden saavuttamista tai globalisaation negatiivisten vaikutusten torjumista. Globalisaatio-käsitteen määrittelyssä suurimmat erot ovat ilmiön laajuutta ja merkitystä selittävissä teorioissa. Onko kyseessä historiallinen vai erityisesti modernin ajan muutos? Onko kyseessä hallittava vai hallitsematon prosessi? Mihin ja miten globalisaatio vaikuttaa; mitkä ovat globalisaation vaikutukset sosiaalisille rakenteille ja ihmisten elämiseen? Mitkä ovat globalisaation poliittiset seuraukset? Selvää globalisaatio-käsitteen määrittelyssä ei liene muu kuin sen haastavuus. (Scholte 2000, 39-40.)

Hallin (2002) mukaan globalisaation käsitteellä viitataan maailmanlaajuisella tasolla vaikuttaviin erityisesti maailman talous- ja poliittisen järjestelmän muutosprosesseihin, jotka ylittävät kansalliset rajat sekä lisäävät ja lähentävät yksilöiden, yhteisöjen ja organisaatioiden keskinäistä yhteyttä sekä reaalisesti että kokemuksellisesti (emt., 57). Historiallisesti tarkasteltuna globalisaatiota ei useinkaan pidetä uutena tai vain moderniin maailmaan sijoittuvana muutosprosessina, vaan sen voidaan katsoa alkaneen jo vuosisatoja aikaisemmin historiallisten tilanteiden ja tapahtumien kytkeytyessä toisiinsa osaksi globalisaation kehityskaarta. Robertson (1992, 58-60) on jaotellut globalisaation eri vaiheet keskiajalta 1990-luvun vaihteeseen seuraavalla tavalla:

1. *Idulla oleva vaihe* (The Germinal Phase) sijoittuu keskiajalta 1700-luvun puoliväliin ja sitä edustaa heliosentrinen maailmakäsitys ja gregoriaanisen kalenterin leviäminen.
2. *Alkuasteella* (The Incipient Phase) 1700-luvun puolivälistä 1870-luvulle prosessia kiihdytti kansallisvaltioajattelu ja nationalismi-internationalismi aiheen tematisoituminen.

3. *Nousuvaiheessa* (The Take-Off Phase) 1870-luvulta 1920-luvulle sijoittui tekniikan ja tiedonvälityksen kehittyminen, innovaatiot, globaalit kilpailut kuten olympialaiset ja Nobel-palkinto sekä ensimmäinen maailmansota.

4. *Taistelu hegemoniasta-vaihetta* (The Struggle for hegemony Phase) 1920-1960 –luvuilla leimaa toinen maailmansota ja sen jälkeinen kansainvälinen kehitys, kuten kansainliiton YK:n perustaminen, kylmän sodan ”huippu”.

5. *Epävarmuuden vaihe* (The Uncertainty Phase) alkaa 1960-luvun lopulta ja päättyy 1990-luvun vaihteen maailmanpolitiikan murrokseen, jolloin kylmä sota päättyi ja tietoisuus globaaleista ongelmista lisääntyy, globaalien instituutioiden ja liikkeiden määrä kasvaa tuntuvasti ja havaittavissa on nouseva kiinnostus kansalaisyhteiskuntaa ja maailmankansalaisuutta kohtaan.

Näkökulmat globalisaation luonteesta ja sen vaikutuksista maailman taloudellisiin, sosiaalisiin ja kulttuurisiin suhteisiin ovat yhä 2000-luvullakin monitahoisia. Karkeasti jaoteltuna globalisaatio-näkökulmat voidaan jakaa globalisaatiomyönteisiin että –kriittisiin painotuksiin, joissa globalisaatio nähdään ensisijaisesti joko mahdollisuuksien tai uhkien näkökulmasta.

Heldin ym. (1999) esittelemä globalisaationäkökulmien erittely erityisesti talouden globalisaatiosta ja sen merkityksestä maailmasuhteisiin jakaa käsitykset kolmeen tyyppiin: hyperglobalisteihin, skeptikoihin ja transformationalisteihin. Nämä kolme näkökulmaa tarkastelevat globalisaatio-prosessin vaikutuksia ja seurauksia yksilöille, yhteisöille ja organisaatioille maailman taloudellisen valtajärjestelmän näkökulmasta. Hyperglobalistit kuvaavat globalisaation uutena aikakautena ihmiskunnan historiassa, jossa ”perinteiset kansallisvaltiot ovat tulleet luonnottomiksi, jopa mahdottomiksi liiketoiminnan yksiköiksi globaalissa taloudessa”. Hyperglobalisteille globaali talous, globaalit hallintoelimet ja globaali kulttuurien hybridisaatio ovat todisteita radikaalisti muuttuvasta maailman järjestyksestä, jonka seurauksena kansallisvaltio menettää merkitystään rajattuna aluehallintona. Globaali tiedonvälitys, ylikansallinen yhteistyö ja kasvava tietoisuus yhteisistä intresseistä merkitsee hyperglobalisteille globaalien kansalaisyhteiskunnan syntymistä osaksi globaalien hallinnon kenttää. (emt., 3-4.)

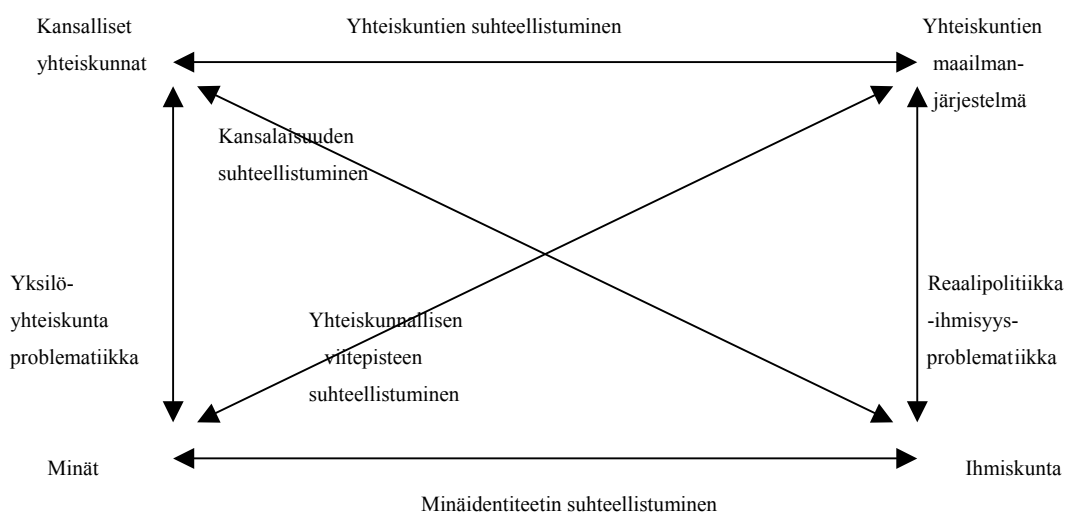
Skeptikoille globalisaatio on myytti, jonka laajuutta ja merkitystä on suuresti liioiteltu. Taloudellisessa mielessä skeptikot näkevät globalisaation ainoastaan lisänneen

kansainvälistymistä, eli yhteistyötä kansallisten talouksien välillä. Skeptikot näkevät globalisaation laajentumista merkittävämpänä muutoksena itse asiassa globalisaation vastavoimana kehittyneen alueellistumisen, mikä jakaa maailman tiettyihin vahvoihin taloudellisiin alueisiin: Eurooppaan, Aasiaan ja Pohjois-Amerikkaan. Kulttuurisen homogenisoitumisen ja globaalien kulttuurien syntyminen sijaan maailman kulttuurit ovat näin ollen skeptikoiden mukaan jakautumassa talouden tapaan blokkeihin ja ajautumassa globaalien eriarvoistumisen myötä ”sivilisaatioiden törmäykseen”. (Held ym. 1999, 5-6.)

Transformationalistien mukaan globalisaatio on historiallinen, sisäisesti ristiriitainen ja siten vaikeasti ennustettavissa oleva prosessi. Monimutkaiset globaalit systeemit ja tämänhetkiset taloudelliset, sotilaalliset, teknologiset, ekologiset, poliittiset ja kulttuuriset muutokset ovat transformationalistien mukaan ennennäkemättömiä yhdistäen yhteisöjen kohtalon niin lokaalilla kuin globaalilla tasolla. Maantieteellisen periferia-hierarkian sijaan maailman eri alueet voidaan tulevaisuudessa ja jo nyt tunnistaa niiden sosiaalisesti määräytyneestä asemasta maailman taloudessa. Kansallisvaltioille muutokset merkitsevät niiden uudistuvaa roolia kansainvälisinä ja kansallisina toimijoina. Transformationalistit eivät kuitenkaan näe globaaleja prosesseja kansallisvaltioiden merkitystä heikentävänä tai kokonaisvaltaista globaalista hallintoa edellyttävänä, vaan pikemminkin yhteistyön lisääntymisenä kansainvälisten sopimusten ja stratifiointien muodossa. Globalisaatio antaa transformationalistien mukaan kansallisvaltioille aihetta etsiä toimivia strategioita globaaliin maailmaan integroitumisessa. (emt., 7-9.)

Kansalliset yhteisöt ovat kansainvälistymisen ja globaalien muutosten myötä ajautuneet tilanteeseen, jossa kansallisen suvereniteetin ja kansalaisuuden merkitys suhteessa valtioon, yksittäisen kansalaisen ja kansalaisyhteiskunnan rooliin on käymistilassa. Poliittinen vallankäyttö globaalilla tasolla on monimuotoistunut ja kansallisvaltioiden riippuvuus muista kansainvälisistä toimijoista kasvanut. Globaali hallinta muodostuu kansallisvaltioiden lisäksi alueellisista poliittisista liittoutumista, taloudellisista ja kaupankäyntiä sääntelevistä järjestöistä, liittoumista ja organisaatioista, globaaleista suuryrityksistä, sotilasliittoutumista, YK:sta (Yhdistyneet Kansakunnat) sekä muista vähemmän formaaleista organisaatioista, painostusryhmistä ja kansalaisjärjestöistä. (Ks. esim. Held ym. 1999, 50.) Globaalien muutosten myötä valtion merkityksen katsotaan vähentyneen vallan jakaantuessa globaalien toimijoiden kesken erilaisissa ylikansallisissa organisaatioissa ja instituutioissa.

Kulttuuriset muutokset ja muutokset ihmisten maailmasuhteessa ovat taloudellisia ja poliittisia muutoksia vaikeammin hahmotettavissa. Robertsonin (1998, 27 Kuuselan 2002, 27 mukaan) globaalin kentän hahmotelma (Kuvio 1) kuvaa havainnollisesti globalisaation sosiaalista, yhteisöllistä ja yhteiskunnallista kenttää tehden näkyväksi globaalin maailman toimijoiden osin uudella tavalla määritellyt suhteet toisiinsa nähden. Alin kulmaus eli ihmiskunta viittaa tilanteeseen, jossa kansallisvaltion jäsenyys haastetaan suhteessa laajemman ihmiskunnan jäsenyyteen. (emt., 27.)

Kuvio 1. Robertsonin (1998, 27) globaali kenttä Kuuselan (2002, 27) esittämänä.

Hall katsoo globalisaation viittaavan systeemien tasolla liikkeeseen pois klassisesta sosiologisesta ajatuksesta, jonka mukaan ”yhteiskunta” on selkeärajainen järjestelmä, kohti näköalaa, joka keskittyy siihen, kuinka ”sosiaalinen elämä järjestyy ajassa ja avaruudessa” (Hall 2002, 57). Samantyyppiseen globaalin näköalan hahmotteluun pyrkii myös Robertson (1992), joka kuvaa globaalia tilaa ns. ’globalismina’, kasvaneena tietoisuutena kokonaisesta ja konkreettisesta maailmasta ja ihmisyydestä sen yhtenä lajina, minkä perustana on yhteisöjen, yksilöiden, yhteisöjen systeemien ja ihmisyyden muodostamat globaali-humaanit olosuhteet (emt., 78-79).

Robertson jakaa globalismin tarjoamat maailmankuvat neljään globaalia yhteisöllisyyttä (global gemeinschaft 1 ja 2) ja yhteiskunnallisuutta (global gesellschaft 1 ja 2) kuvaavaan kategoriaan. Robertsonin kuvaamassa globaalissa yhteiskunnallisuudessa maailman globaalia järjestystä ja tilannetta voidaan tarkastella joko sarjana avointen yhteisöjen

merkittävää sosiokulttuurista vaihtoa (gesellschaft 1) tai yhteisöjen järjestymistä formaaliksi ja suunnitelluksi maailman järjestöksi (gesellschaft 2). Ensimmäisessä näkökulmassa kaikkien yhteisöjen poliittiset, taloudelliset ja kulttuuriset oikeudet tunnustetaan tasa-arvoisiksi ja kansallisilla yhteisöillä on välttämätön merkitys keskusverkostona modernille globaalille järjestykselle. Toisaalta maailman järjestys voidaan nähdä perustuvan joko keskitetylle ja vahvalle ylikansalliselle politiikalle tai hajautetulle globaalille federaatiolle, jolloin globalisaation uhat voidaan kohdata tehokkaasti prosessin systemaattisella organisoinnilla. (Robertson 1992, 78-79.) Globaalissa yhteisöllisyydessä maailma järjestyy verrattain läheisistä sosiaalisista yhteisöistä joko kulttuurista erityisyyttä korostavan globaalin relativismin (gemeinschaft 1) tai maailman kokonaisuuteen rakentuvan ns. ”globaali kylä” –ajattelun (gemeinschaft 2) periaatteiden mukaan.

Kansallisten kulttuurien näkökulmasta globalisaatiolla nähdään useampia vaihtoehtoisia seurauksia. On esitetty, että globalisaatio rapauttaa kansalliset identiteetit kulttuurisen homogenisoitumisen ja ”globaalien postmodernien” seurauksena tai toisaalta vahvistaa kansallisia ja muita paikallisia tai rajallisia identiteettejä globalisaatioon kohdistuvan vastarinnan seurauksena. Myös kansallisten identiteettien korvautumista uusilla hybrideillä identiteeteillä on pidetty mahdollisena. (Hall 2002, 58-61.) Kansalliset identiteetit säilyvät Hallin (2002) näkemyksen mukaan kuitenkin vahvoina erityisesti suhteessa lakiin ja kansalaisoikeuksiin (emt., 58-61).

2.3. Kansalaisuuden uudet (globaalit) määritelmät

Kansallisten identiteettien ja kansalaisuuden tulevaisuudennäkymiä pohtinut Turner (1993) näkee modernin kansalaisuuden problematiikan kiteytyvän kahteen näkökulmaan, sosiaalisen jäsenyyden luonteeseen korkeasti erikoistuneissa yhteiskunnissa, joissa kansallisvaltion arvovalta ja auktoriteetti on kyseenalaistettu sekä ongelmaan tehokkaasta ja oikeudenmukaisesta resurssien jakamisesta useimmiten ymmärrettyinä taloudellisissa, mutta yhä useammin myös kulttuurisissa resursseissa. Kansalaisuus näyttäytyy Turnerin mukaan erityisesti juridisia, poliittisia, taloudellisia ja kulttuurisia resursseja suuntaavina käytäntöinä, joiden avulla yksilö liitetään osaksi yhteisöä ja sosiaalisia ryhmiä.

Kansalaisuuden näkeminen osana näitä resursseja muokkaavina käytäntöinä auttaa ymmärtämään kansalaisuutta historiallisesti vaihtelevana, poliittisten taistelujen seurauksena dynaamisena ja sosiaalisena konstruktiona. (Turner 1993, 2-3.)

Globaaliin kansalaisnäkökulmaan perehtynyt Delanty (2000) vertaa kansalaisoikeuksia puolestaan universaaleihin ihmisoikeuksiin. Siinä missä ihmisoikeudet perustuvat kansainväliseen lakiin ja yksilön eettiseen ja oikeudelliseen asemaan kansainvälisessä yhteisössä, merkitsee kansalaisuus kansallisen lain määrittelemää poliittista ja oikeudellista jäsenyyttä kansallisvaltiossa. Kansalais- ja ihmisoikeudet jakavat näin ollen oikeudellisen näkökulman, mutta eroavat universaalisuudessa. Delantyn mukaan tämä kansalais- ja ihmisoikeuksien ero on erottanut politiikan ja etiikan toisistaan johtaen universaalisuuden ja partikularismin kaksijakoisuuteen. Perinteisten kansalaisuuskäsitysten heikkouksiin vedoten Delanty haluaa rakentaa oman synteesinsä kosmopoliittisesta kansalaisuudesta, jossa kansalaisuuteen yhdistyvät sekä yksilön oikeuksia ja velvollisuuksia korostavan liberaalin että yhteisöllisyyttä painottavan kommunitaristisen perinteen parhaat puolet. (emt., 69-73.)

Giddensille (1998) globalisaatio merkitsee ennen kaikkea uusia maailmanlaajuisia, kansalliset ja valtiolliset rajat ylittäviä prosesseja kuten globaalin kansalaisyhteiskunnan syntymistä. Keskeistä globalisaatioprosessissa on tällöin uuden globaalilla tasolla operoivan kosmopoliittisen demokratian leviäminen. (emt., 137-138.) Pohdinnat globaalin kansalaisyhteiskunnan rakentumisesta tai globaalista julkisesta sfääristä edustavat askelta uudenlaisen maailmanyhteiskunnan rakentumisen hahmottamisen suhteen (Kuusela 2002, 29). Linklaterin (2001) mukaan yksi keino kosmopoliittisen demokraattisen yhteisön luomiseksi on luoda yhteisö, jossa kosmopoliittiset kansalaiset, maailmankansalaiset, voivat ottaa osaa ja vaikuttaa maailmanlaajuisesti merkittäviin päätöksiin (emt., 626). Sihvolan (2004) mukaan globaali demokratia ja globaalin hallinnan järjestelmä ei edellytä kuitenkaan ns. maailmanvaltiota vaan se voidaan toteuttaa hajautetun yhteistyön kautta ja samalla laajaa paikallista autonomiaa kunnioittaen. Varsinaisia maailmankansalaisuutta tukevia instituutioita ei Sihvolan mukaan ole vielä olemassa, mutta olennaista hänen mielestään onkin yksilön maailmankansalaisen eettisen näkökulman omaksuminen osallistumalla esimerkiksi julkiseen keskusteluun oikeudenmukaisuudesta. (emt., 273-287.)

Myös kosmopoliittista demokratiaa käsitelleen Delantyn mukaan (2000) korkeimmat kansalaisuuden velvollisuudet liittyvät globaalin vastuullisuuden etiikkaan. Näin kosmopolitanismi pyrkii laajentamaan poliittisen yhteisön eettistä horisonttia kohti globaalia kansalaisyhteiskuntaa, missä mikään ryhmä ei ole jäänyt edustamatta. Kosmopoliittinen demokratia edellyttää poliittisen äänen antamista globaalille kansalaisyhteiskunnalle ja sen jäsenille ollen merkityksetön ilman kosmopoliittista julkista tilaa. Diskursiivisen tilan luominen onkin Delantyn mukaan yksi kansalaiskosmopoliittisuuden keskeinen tehtävä. Ilman kosmopoliittista julkista tilaa oikeudelliset ja poliittiset globaalin kansalaisyhteiskunnan muodot eivät saa yhteisöllistä kansalaisnäkökulmaa, mikä on Delantyn mukaan ehdoton edellytys globalisaation homogenisoivien vaikutusten ehkäisemiseksi. (emt., 145.)

Turnerin (1993) ja Delantyn (2003) kuvaamaa kosmopoliittisen demokratian ongelmaa ratkoo myös Rawls, joka on kehittänyt ajatuksen ns. kansojen oikeudesta. Rawlsin (1999) kuvaama kansojen oikeus rajoittaa valtiolle perinteisesti oletettuja oikeuksia kohdella kansalaisiaan haluamallaan tavalla omien rajojen sisällä (emt., 40). Kansojen oikeus tähtää perinteisesti ymmärretyn kansakunnan ja valtion yläpuolelle, muiden kansojen kanssa yhteisesti jaettujen ja rationaalisesti muodostettujen oikeudenmukaisuuden periaatteiden muotoiluun. Rawlsin kansojen yhteisö muodostuu liberaaleista ja demokraattisista kansoista, jotka ovat samalla tavalla yhdenvertaisia toimijoita kansojen yhteisössä kuin kansalaiset kansallisessa yhteisössä. Päästäkseen osalliseksi Rawlsin tarkoittamasta kansojen oikeudesta kansallisen yhteisön tulee olla riittävän liberaali; toisin sanoen perustaa hallintonsa kansalaisten ja valtion vastavuoroiselle perustuslaillis-demokraattiselle hallinnolle, missä kansalaiset osallistuvat hallinnon valvontaan poliittisesti esimerkiksi vaaleilla ja hallinto turvaa kansalaisille perusoikeudet sellaisina kuin ne on perustuslakiin kirjattu. Rawlsin tarkoittamaa liberaalia kansakuntaa yhdistää Rawlsin John Stuart Milliltä lainaama ”yhteinen sympatia”, jolla viitataan kulttuuristen tekijöiden, kuten kielen, historian ja politiikan yhtenäisyyteen (ks. Rawls 1999, 37). Rawls ei pidä monikulttuurisuutta kuitenkaan esteenä kohtuullisen oikeudenmukaisen liberaalin valtiomuodon hallinnossa, vaan käsittää ’yhteisen sympatian’ kansojen yhtenäisyyttä lisäävänä ”tarpeena”. Liberaalilla kansakunnalla tulee olla myös moraalinen luonne, joka mahdollistaa kohtuullisin ehdoin toteutuvan yhteistyön muiden kansojen kanssa. Käytännössä tämä tarkoittaa Rawlsille sitä, ettei kansojen suvereniteetti ole sodankäynnin ja kansalasiin kohdistuvan autonomian suhteen oikeutettua (emt., 39-40).

3 POSTMODERNI IDENTITEETTI JA KANSALAISUUS

Identiteetin muodostuminen on moniulotteinen ja vaikeasti hahmotettava prosessi, eikä mitään yksiselitteistä määritelmää tai selvitystä siitä ole olemassa. Keskeistä identiteettiteorioille ja -käsitteille on kuitenkin niiden liittyminen yksilön kokemusmaailmasta muodostuneen merkitysmaailman sisältöön ja sen rakentumiseen. Identiteetistä puhuttaessa on vaara jäädä yksilön ja yhteisön ominaisuuksien tarkasteluun vain ulkoisten faktojen tasolla. Kaunismaan (1997a) mukaan identiteetissä on kyse tulkinnallisesta itseyskäsitteestä, ei siis samuudesta (samankaltaisuuksista) sellaisenaan vaan käsitteistä ja tulkinnoista siitä, mitä minä olen tai mitä me olemme. Identiteetti on näin ollen enemmänkin tahdonvarainen projekti ”olemiseen” kuin ”olemisen heijastuma” ja perustuu ihmisen kykyyn nähdä symbolisissa ja kielellisissä ilmauksissa jotain itseään koskevaa. (emt., 221-222.)

Identiteettiä voidaan tarkastella lähtökohtaisesti joko yksilöllisen tai kollektiivisen identiteetin näkökulmasta. Yksilöllisessä identiteetissä on kysymys ensisijaisesti yksilön subjektiviteetista: Mikä tai kuka minä olen? Kollektiivisessä identiteetissä viitataan taas ryhmien, yhteisöjen ja sosiaalisten järjestelmien ominaislaatuihin ja kysymys asetetaan toisin: Keitä me olemme? Siinä missä yksilöllisellä identiteetillä viitataan yksilön kokemuksiin itseystään, käsitetään kollektiivinen identiteetti ns. ”me”-identiteetiksi, yksilön kokemukseksi ja käsitteeksi kuulumisesta jollain erityisellä tavalla johonkin ryhmään tai yhteisöön. Identiteetistä puhuttaessa viittaukset minään ja meihin eivät kuitenkaan rajaudu suoraan toisiinsa. Sen sijaan viittauksen kohteena oleva asia tai tapahtuma voidaan määritellä joko yksilöön itseensä (yksilöllinen identiteetti) tai ryhmään (kollektiivinen identiteetti) kohdistettuna. (emt., 220-221.) Kollektiivin jäsenyyteen liittyvät arvot ja emotionaaliset merkitykset muokkautuvat erityisesti sellaisen sosiaalisen informaation vaikutuksesta, joka saa henkilön arvioimaan oman ryhmänsä ”hyvyyttä” suhteessa muihin vertailun kohteena oleviin ryhmiin. Kollektiivisen identiteetin sisällöistä voi näin muodostua merkittävä osa henkilön persoonallista identiteettiä. (Lehtonen 1997, 25-26; Kaunismaa 1997b, 49-50.)

Identiteettiä ei tule sekoittaa rooleihin, joita yksilölle muodostuu eri elämäntilanteissa ja -tapahtumissa (esim. äiti, jalkapalloilija, naapuri, työntekijä). Roolit määrittyvät yhteisön

instituutioiden ja organisaatioiden muodostamista normeista, ja niiden merkitys ihmisen käyttäytymiselle riippuu erityisistä sidoksista ja järjestelyistä yksilöiden ja yhteisön instituutioiden ja organisaatioiden välillä. Identiteetit voivat kuitenkin saada alkunsa hallitsevista instituutioista sosiaalisten toimijoiden sisäistäessä ne ja muodostaessa merkityksen tämän sisäistymisen ympärille. Itsemäärittelyt voivat siis olla yhteydessä sosiaalisiin rooleihin, mutta identiteetit ovat hallitsevimpia merkityksen lähteitä kuin roolit, koska identiteetin muodostuminen edellyttää itsetarkastelua ja yksilöitymistä. Toisin sanoen identiteetit järjestävät (sisäisiä) merkityksiä, kun roolit järjestävät (ulkoista) toimintaa. (Castells 2004, 6-7.)

3.1. Identiteetin yhteiskunnallinen ulottuvuus

Sosiaalteoreettinen näkökulma perustaa identiteetikäsityksensä symboli-interaktionistiseen toimija-orientoituneeseen traditioon ja käsittää identiteetin historisoituna minä-identiteetin kehittymisenä. Keskeistä tälle traditiolle on ollut erityisesti identiteetin, modernin ja myöhäismodernin välisen suhteen tarkasteleminen. (Roseneil & Seymour 1999, 2.) Yhden näkökulman identiteetin ja myöhäismodernin väliseen suhteeseen tarjoaa Hall (2002), jonka mukaan aikaisempi, suhteellisen vakaaksi ja yhtenäiseksi koettu ja käsitetty identiteetti on myöhäismodernissa maailmassa haastettu rakenteellisten ja institutionaalisten muutosten myötä. Hall tarkastelee identiteetin muodostumista minän ja yhteiskunnan välisenä vuorovaikutuksena, missä subjektilla on jokin sisäinen ydin tai olemus, mutta joka muotoutuu ja muokkautuu dialogissa ulkopuolisten kulttuuristen maailmojen ja niiden tarjoamien identiteettien kanssa. Hallin mukaan identiteetin merkitys yksilölle kiteytyy juuri tässä yksilön sisäisen subjektiivisuuden ja ulkoisen objektimaailman kaksisuuntaisessa vuorovaikutuksessa. Hallin kuvailema postmoderni subjekti muodostaa identiteettinsä monista eri sosiaalisista maailmoista ja on siten pirstoutunut ja sisältää ristiriitaisia ja joskus jopa toisiinsa nähden yhteen sopimattomia aineksia. (emt., 22.)

Identiteetin muodostumista voidaan tarkastella myös post-strukturalistisen kulttuuriteorian näkökulmasta, jonka mukaan identiteetti muodostuu identiteetin ja kulttuurin välisessä valtasuhteessa, jossa diskurssit, kaksinaiset vastakkainasettelut ja suhde toiseuteen ovat keskeisiä identiteetin muokkaajia (Roseneil & Seymour 1999, 4). Tällaisia

uudelleenmuodostuneita identiteetti-kategorioita ovat synnyttäneet mm. naisliikkeet ja seksuaalisten vähemmistöjen etuja ajaneet liikkeet. Myös Castellsin (2004) mukaan identiteetin sosiaalinen rakentuminen liittyy yhteisössä vallitseviin voimasuhteisiin. Vahvimmin kollektiivisen identiteetin rakentumiseen vaikuttava taho hallitsee laajasti kyseisen identiteetin symbolista perustaa ja sen merkitystä yksilölle identiteettikategoriaan kuuluvana tai sen ulkopuolelle jääneenä (emt., 6-7). Castells erittelee identiteetit kategorioihin, joissa identiteetin suhde yhteisöön vaihtelee hallitsevan instituution muotoilemasta legitimaatio-identiteetistä hallitsevaa instituutiota vastustavaan tai muutosta haluavaan resistanssi-identiteettiin tai uuteen, sosiaalisten toimijoiden rakentamaan kokonaisia sosiaalisia rakenteita muuttavaan projekti-identiteettiin. (emt., 7-8.) Castellsin kuvaama legitimaatio-identiteetti voi tulla haastetuksi myös kansallisiin identiteetteihin liitettyjen partikularististen ja universalististen identifikaatioiden suhteen. Kansalliseen identiteettiin kohdistuva partikularismin ja universalismin välinen jännite voi syntyä esimerkiksi tilanteessa, jossa ihminen joutuu pohtia oman kansallisuutensa ja yleisen ihmisyyden välistä suhdetta. Instituutioiden tasolla jännite tulee esiin esimerkiksi kansallisten talouksien ja kulttuurien kasvun ja toisaalta maailmanmarkkinoiden ja moderniteetin globaalien kehityksen laajenemisessa. (Hall 2002, 62-63.)

3.2. Kansallinen identiteetti lokaalin ja globaalien kohtauspisteessä

Kollektiivinen identiteetti voi muodostua kahdella tavalla, joko rajallisesta määrästä henkilöitä ns. face-to-face –ryhmänä tai sitten abstraktilla tavalla määritellystä ryhmästä ihmisiä (Kaunismaa 1997b, 49-50). Abstraktia kollektiivista yhteisöä Anderson (1991) kutsuu kuvitelluksi yhteisöksi. Andersonin mukaan kansallinen identiteetti on ”kuvitteellinen yhteisö” ja kansakunta siten luonnostaan rajalliseksi ja suvereeniksi kuviteltu poliittinen yhteisö. Kuvittelun yhteisöstä tekee kansan jäsenien mahdottomuus koskaan tuntea suurinta osaa muista jäsenistä, tavata tai edes kuulla heistä (emt., 6-7). Andersonin kuvailema kuviteltu yhteisö ei kuitenkaan ole epäaito tai keinotekoinen siinä mielessä, että kansalliset identiteetit olisivat jollain tavoin huijausta ja ”haihtuvia” hetkenä minä hyvänsä. Kansallinen yhteisö ja kansakunta ovat samalla tavalla sosiaalisesti rakentunutta todellisuutta kuin mikä tahansa muukin ihmisten välinen suhde, ja näin ollen kuviteltavissa myös toisin. (Ruuska 1998, 285)

Hall (2002) kyseenalaistaa käsityksen, jonka mukaan kansalliset identiteetit olisivat joskus olleet niin yhtenäisiä tai homogeenisia kuin niiden esitetään olevan. Kansalliset kulttuurit ovat kuitenkin hallinneet uudella ajalla moderniteettia ja kansallisilla identiteeteillä on ollut taipumus voittaa muut, niitä erityisemmät kulttuurisen identifikaation lähteet. (emt., 57.) Kansallinen identiteetti on yksi kollektiivisen identiteetin muoto, jossa keskeistä on kansallisen identiteetin viittaaman kansallisen ryhmän 'meidän' ja 'muiden' välisen eron ja rajan sosiaalinen rakentaminen ja omaa ryhmää koskevan merkityksen muodostus (Saukkonen 1999, 39-40). Kansallinen identiteetti sisältää toisaalta tietoisuuden kuulumisesta maantieteellisesti rajattuun valtioon ja toisaalta erityisesti kielen avulla rajattuun kulttuuriyhteisöön Yksilö toisin sanoen samastuu joko valtioon kansalaiseksi tai kansalliseen yhteisöön kansallisuutena. (Lehtonen 1997, 29-30; Saukkonen 1999, 39.)

Kansalliset tarinat ovat täynnä identiteettipolitiikkaa, jonka tarkoituksena on vahvistaa kansallista itsetuntoa, korostaa kansan kulttuurisia ja suvereneja oikeuksia ja rakentaa yhteisyyttä erojen päälle (Gordon, Komulainen & Lempiäinen 2002, 13). Kansallisella identiteetillä on käsitteellisesti tarkasteltuna useita merkityksiä, jotka viittaavat identiteetille annettujen sisältöjen moninaisuuteen. Ensinnäkin kansallisella identiteetillä voidaan tarkoittaa *kansallisen minä-identiteetin muodostumista* eli yksilön sosiaalista identifioitumista kansalliseen ryhmäänsä ja kansallisuutensa symboleihin. Tässä muodossa samaistuminen voi saada eri merkityksiä sen kohdistuessa erityisesti joko kansalliseen yksikköön, valtioon (kansalaisuus, citizenship) tai kansalliseen yhteisöön (kansallisuus, nationality). Toiseksi kansallista identiteettiä voidaan pitää yhtenä *kollektiivisen identiteetin muotona*, missä ryhmää tai yhteisöä määritellään ja kuvataan termeillä, jotka merkitsevät sen sisäistä koheesiota ja erottumista muista ryhmistä ja yhteisöistä 'meihin' ja 'muihin' eli merkityksiin, joiden avulla se voidaan tunnistaa olemassa olevaksi. Kolmanneksi voidaan puhua ns. *kansallisvaltion identiteetistä*, missä korostetaan kansallisen kokonaisuuden erityisluonnetta suhteessa poliittiseen organisaatiomuotoon, kansallisvaltioon ja sen instituutioihin, sosiaalisiin rakenteisiin ja symbolijärjestelmiin, kuten yhteiskuntaan, valtionhallintoon, kansantalouteen, puolustuslaitokseen, kansallisiin symboleihin ja kansalliseen kulttuuriin. (Saukkonen 1999, 39-40.)

Hallin (2002) mukaan kansallinen kulttuuri on ennen kaikkea diskurssi ja tapa rakentaa merkityksiä, jotka suuntaavat tai järjestävät sekä toimintaamme että käsityksiämme itsestämme. Kansakunta itse tuottaa kulttuurisia merkityksiä ja sitä kautta yhteisyyttä

luovaa symboliikkaa. (Hall 2002, 46-47.) Hallin kuvaama globaali postmoderni muuttaa identiteetit aikaisempaa moninaisemmiksi, poliittisemmiksi ja tilannesidonnaisemmiksi. Kasvanut intensiteetti globaalille kentälle sijoittuvien tahojen yhteyksissä ja merkitysten vaihdossa luovat ajassa ja tilassa kaukanakin toisistaan sijaitsevien ihmisten kesken ”yhteisten identiteettien” mahdollisuuksia erityisesti kuluttamisen ja kulttuurisen vaihdon suhteen. Tällaisia yhteisiä identiteettejä voivat olla esimerkiksi samoja kulttuurisia koodeja sisältävien tavaroiden ja palveluiden kuluttaminen eri puolilla maailmaa tai samojen viestintäverkostojen (internet, televisio) ulottuville sijoittuminen. (emt., 61.) Kulttuurisia identiteettejä on siten aikaisempaa vaikeampi säilyttää koskemattomina tai kokonaan estää niihin kohdistuvien kulttuuristen muutospaineiden vaikutuksia

Kansallisen identiteetti-käsitteen yhteydessä on syytä tarkastella myös maailmankuvan käsitettä, jolla tarkoitetaan laajemmin ihmisen maailmasuhdetta ja käsityksiä maailman rakentumisesta. Maailmankuvan rakenne muodostuu yksilöllisestä ja kollektiivisesta maailmankuvasta, joihin vaikuttavat erilaiset ideologiset, uskonnolliset, tieteelliset ja metafysiset maailmankuvat. Yksilöllinen maailmankuva rakentuu persoonallisuudesta, iästä, sukupuolesta ja elämäkokemuksesta. Kollektiivisessä maailmankuvassa vaikuttavat ekologiset, historialliset, kulttuuriset, sosiaaliset ja poliittiset sekä taloudelliset aspektit. (Helve, 1998, 201.)

Maailmankuvan ja identiteetin välinen ero ei ole käsitteellisesti tarkasteltuna kovin kaukainen, mutta identiteettiä voidaan pitää hallitsempana ja sisäisempänä yksilöllisenä tai kollektiivisena ulottuvuutena kuin maailmankuvaa, joka on identiteettiä helpommin valittavissa omien arvojen, arvostusten ja uskomusten mukaisesti. Maailmankuvaa tarkastelemalla ei saavuteta identiteetille ominaista merkityksellisyyden kokemusta, mutta sen sijaan se kertoo niistä tekijöistä, jotka vaikuttavat identiteetin muodostumiseen. Toisin sanoen maailmankuvan käsitteellä voidaan hahmottaa kunakin aikakautena vallitsevia käsityksiä maailman järjestyksestä ja selventää niiden pohjalta nousevia identiteetin lähtökohtia. Helve (1998) on tutkinut erityisesti nuorten maailmankuvia ja näkee uskonnollisen ja poliittisen maailmankuvan vaihtoehtona yhä useammin ”vihreän” maailmankuvan. Ihminen, jolla on niin sanottu vihreä maailmankuva, tuntee olevansa osa luontoa. Hän ottaa huomioon maailman ekosysteemin saastumisuhan ja on valmis tinkimään omasta elintasostaan säilyttääkseen luonnon tasapainon. (Helve 1998, 204.) Kansallisvaltion keskeisyyden ohittavat maailmankuvat ja elämäkatsomukset ovat

merkkejä myös identiteetteihin kohdistuvista muutoksista ja haasteista, jotka vaikuttavat yksilön sisäisen arvomaailman lisäksi myös ympäröivään yhteiskuntaan.

Globalisaatio kyseenalaistaa kansallisten kulttuurien keskitettyjä ja suljettuja identiteettejä ja aiheuttaa ristiriitoja, jotka edellyttävät identiteetin uudelleenmäärittelyä. Identiteetin uudelleenmäärittelyssä toiset kallistuvat kohti traditiota ja pyrkivät palauttamaan sen yhtenäisyyden ja perinteen, jonka koetaan kadonneen. Toiset puolestaan hyväksyvät historian, politiikan, representaation ja eron vaikutukset ja muutokset identiteetille ja sopeuttavat identiteetin vallitseviin olosuhteisiin. (Hall 2002, 70.) Maffesoli (1995) näkee kansallisvaltion idean ja ihanteen sijalle nousevan uudenlaista isänmaallisuutta ja paikallista yhteisöllisyyttä, joka siirtää painopistettä teoreettisesta, käsitteellisestä ja kaukaisesta demokraattisuuden ihanteesta kohti arkipäiväisempiä ja paikallisempia kohtaamisia ja sovitteluja. (emt., 176.) Se millaisia vaikutuksia ja millainen merkitys lokaalin ja globaalin kohtaamisella on ihmisten arkipäiväisessä elämässä ja laajemmassa yhteiskunnallisessa mittakaavassa on ajankohtainen ja mielenkiintoinen aihe pohdittavaksi ja tutkittavaksi.

4 TUTKIMUSPROSESSI

4.1. Tutkimuskysymys

Keskeinen identiteettien muuttumista koskeva problematiikka liittyy ”globaalin” ja paikallisen eli ”lokaalin” väliseen jännitteeseen. Tarkoitukseni on tässä tutkimuksessa selvittää kansalaisjärjestötoimijoiden globaalin orientaation, kansallisen identiteetin ja kansalaisuuden suhteita sekä kansalaistoiminnan merkitystä osana (globaalia) kansalaisyhteiskuntaa. Keskeiset tutkimuskysymykset ovat:

- Miten kansalaisjärjestötoimijat määrittelevät kansallisen identiteettinsä ja suomalaisuuden?
- Millaisia yhteisöllisyyden tai kansalaisuuden muotoja kansalaisjärjestötoimijoiden globaali orientaatio sisältää?
 - o miten kansalaisjärjestötoimijat määrittelevät maailmankansalaisuuden ja tunnistavatko he sen osaksi omaa globaalia orientaatiotaan?
- Mikä merkitys kansalaisjärjestötoiminnalla on järjestötoimijoiden globaalissa orientoitumisessa?
 - o millaisena kansalaisjärjestötoimijat kokevat kansalaistoiminnan roolin osana kansalaisyhteiskuntaa ja suhteessa muihin yhteiskunnallisiin toimijoihin, erityisesti poliittiseen järjestelmään?

4.2. Tutkimuskohde ja -aineisto

Tutkimustehtävänä on selvittää kansalaisjärjestötoimijoiden globaalin orientaation, kansallisen identiteetin ja kansalaisuuden välisiä suhteita sekä kansalaistoiminnan merkitystä osana kansainvälistyvää kansalaisyhteiskuntaa. Valitsin tutkimukseni kohderyhmäksi kansalaisjärjestötoimijat, koska ymmärrän kansalaistoiminnan osaksi aktiivista kansalaisuutta ja kansalaisyhteiskuntaa. Kansalaisjärjestötoimijoiden globaalilla

orientaatiolla tarkoitan tässä tutkimuksessa kiinnostusta kansainvälisiin ja globaaleihin ilmiöihin, halua vaikuttaa tapahtumiin ja asioihin eri vaikuttamisen tasoilla sekä myönteistä suhtautumista kansalaisjärjestö- ja vapaaehtoistoimintaan. Osallistuessani itse järjestötoimintaan huomasin useimpien järjestöaktiivien sisäistäneen edellä mainitun kaltaisen globaalin orientaation. Leskisen (2003) suomalaisten globaalia orientoitumista ja kehitysyhteistyöasenteita käsittelevä väitöskirjatutkimus vahvisti käsitystäni kansalaisjärjestötoimijoiden erityisen globaalin suuntautuneisuuden ja mahdollisen maailmankansalaisuuden välisestä suhteesta. Leskisen tutkimuksessa vahvistui myös Lissnerin (1977) esittämä teoria järjestöihin liitetystä ns. ideologista leimoista, joiden perusteella ihmiset tukevat omaa arvomaailmaansa lähinnä olevaa järjestöä tai järjestöryhmää (emt., 76-83 Leskisen 2003, 139 mukaan). Näin ollen järjestötoimijat jakautuvat arvomaailmansa mukaisesti useammista järjestöistä muodostuviin ryhmiin, joiden ideologiset taustat ja toimintaperiaatteet muodostavat ryhmän sisäisen yhtenäisyyden.

Leskisen tutkimuksessa vastaajat jakautuivat viiteen järjestösuuntaukseen, joita ovat ”maailmanparantajat”, ”hoivaajat”, ”perinteiset auttajat”, ”ihmisoikeudet ja luonto” sekä ”yhteisvastuu” (Leskinen 2003, 139-141). Omat haastateltavani lukeutuvat Leskisen nimeämistä suuntauksista lähinnä kantaa ottavan solidaarisuuden ”maailmanparantajat” sekä luonnon ja ihmisoikeuksien puolustamisen ”luonto ja ihmisoikeudet” –ryhmiin, vaikkakaan kaikkia haastateltavien järjestöjä ei ole Leskisen tutkimuksessa mainittu. Muiden Leskisen muodostamien ryhmien taustalla vaikuttavat erityiset kristillishumanistisen auttamisen ja hoivaamisen (”hoivaajat”), ekumeenisen nuorisotoiminnan ja kansanvalistuksen (”perinteiset auttajat”) ja konkreettisen ja perinteisen keräystoiminnan (”yhteisvastuu”) arvostukset. Keskeistä kuitenkin on havainto siitä, että eri järjestöjä tukevat henkilöt voivat sijoittua saman ideologisen arvomaailman taakse. Myös oma kokemukseni on, että monet järjestöaktiivit toimivat useissa samantyyppisissä järjestöissä yhtäaikaisesti, mikä usein aiheuttaa paineita myös toimintaresursseille osallistujien aktiivisuuden jakaantuessa useamman järjestön toimintaan. Edellä mainituista syistä en halunnut rajata haastateltavien järjestötaustaa tiukasti etukäteen vaan pyrin verrattain avoimella, mutta kansalaisjärjestötoimijoille kohdistetulla otannalla varmistamaan sekä haastateltavien motivaation osallistumiseen että keräämään myös määrällisesti riittävän aineiston paikallisesti varsin pienistä kansalaisjärjestöryhmistä.

Etsin haastateltavia järjestöjen sähköpostilistojen ja ilmoitustauluille jättämieni ilmoitusten avulla (liite 1). Yhteensä haastateltavia ilmoittautui 13, joista 11:n kanssa sovimme haastattelusta. Kahden kanssa emme löytäneet sopivaa haastattelu-aikaa. Kuten toivoin, yhteyttä ottivat henkilöt, joiden kohdalla asettamani globaalin orientaation kriteerit täytyivät mielestäni hyvin tai riittävästi. Määrällisesti olin varautunut haastattelemaan noin kymmenen henkilöä, mikä mielestäni työn laajuuden huomioon ottaen on lähtökohtaisesti riittävä haastatteluaineisto. Näin ollen haastateltavia oli alkuvaiheessa tarpeeksi ja mahdollisuus aineiston myöhempään rajaamiseen joko vähentäen tai lisäten haastattelujen määrää oli olemassa.

Haastateltavista naisia on kahdeksan (8) ja miehiä kolme (3). Järjestötaustaltaan haastateltavat jakautuvat oman luokitteluni perusteella viiteen pääryhmään, joita ovat ihmisoikeusliikkeet, eläinoikeusliikkeet, solidaarisuusliikkeet, ympäristö- ja luontoliikkeet sekä poliittiset ympäristöliikkeet. Haastateltavista suurin osa (7) sijoittui järjestötaustaltaan ensisijaisesti ympäristö- luonto- tai solidaarisuusliikkeisiin, kaksi eläinoikeusliikkeisiin, yksi ihmisoikeusliikkeeseen ja yksi poliittiseen liikkeeseen. Monella haastateltavalla oli kokemusta muistakin kuin sen hetkisestä toimintaryhmästä ja osa kuului myös haastatteluhetkellä useampaan järjestöön. Aktiivisuus järjestöissä vaihteli passiivisesta erittäin aktiiviseen. Nuorin haastateltava oli haastatteluhetkellä 21 vuotta ja vanhin 54, loppujen haastateltavien keskiarvo-ikä oli 25 vuotta. Koska haastateltavia on vain 11, päätin nimetä heidät raportointia varten uudelleen (ikä haastatteluhetkellä suluisissa). Näin ollen haastateltavat ovat Aino (27), Hanna (22), Helena (54), Kaisa (21), Outi (21), Pekka (24), Mikko (29), Janne (22), Paula (24), Satu (28) ja Riina (24).

4.3. Tutkimusmenetelmä

Globaalia orientoitumista ja kansalaisuutta käsittelevä tutkimusaiheeni on ajankohtainen ja tiedostettu, mutta tutkimuksellisesta näkökulmasta katsottuna varsin hajanaisen ja monimerkityksisen teoreettisen tiedon varassa erityisesti globaalien ilmiöiden osalta. Tämä asettaa tutkimusmenetelmän ja –analyysin valinnalle joitakin haasteita. Koska tutkimani ilmiö on osa laajaa kokonaisuutta, oli tutkimusprosessin alusta saakka erityisen tärkeää aiheen ja tutkimuskysymysten rajaaminen mahdollisimman hallittaviksi ja kokonaisuutena

tutkimusprosessin kannalta mielekkääseen laajuuteen Valitsin tutkimusmenetelmäksi teemahaastattelun, mikä mahdollisti ilmiön tarkastelun läheltä ja erityisesti sisällöllisestä näkökulmasta, jolloin näkökulma globaaleihin ilmiöihin ei jäisi liian pinnalliseksi, mutta olisi kuitenkin hallittavissa.

Teemahaastattelulla tarkoitetaan puolistrukturoitua haastattelumenetelmää, jossa haastattelu etenee tiettyjen ennalta määrättyjen teema-alueiden mukaan, mutta ei ole tiukasti sidottu yksityiskohtaisiin kysymyksiin tai niiden järjestykseen. Keskeistä teemahaastattelulle on sen keskustelunomaisuus ja haastateltavan vapaus vastata omin sanoin. Teemahaastattelussa haastateltava ymmärretään merkityksiä tuottavana ja aktiivisena toimijana, jolloin haastattelun avulla voidaan korostaa haastateltavien omaa elämismaailmaa ja heidän käsityksiään erilaisista tilanteista. (Hirsjärvi & Hurme 2004, 34-35.) Teemahaastattelun avulla voidaan vaikuttaa myös joustavasti sekä aineiston kokoon että tutkimuskysymysten kannalta relevanttien aihealueiden käsittelyyn. Globaaliin kansalaisuuteen liittyvää empiiristä tutkimusta ei ole juurikaan saatavilla, joten haastattelututkimuksen avulla on myös mahdollisuus valottaa sellaisia sisällöllisiä näkökulmia, jotka muutoin saattaisivat jäädä huomioitta monimerkityksellisen aiheen käsittelyssä. Teemahaastattelu mahdollistaa myös lisäkysymykset ja tarkennukset sellaisissa tilanteissa, missä esimerkiksi kyselytutkimuksen vastausvaihtoehdot käyvät vähiin.

Tutkimuksessani teemahaastattelun teemat muodostuivat ensisijaisesti asettamieni tutkimuskysymysten pohjalta, mutta myös lukemani kirjallisuus ja aiemmat tutkimukset auttoivat teemojen hahmottamisessa ja haastattelurungon rakentamisessa. Keskeiset teemat koskevat kansallista identiteettiä (suomalaisuutta), kansalaisuutta, globaalia orientaatiota ja kansalaistoimintaa (liite 2). Muutama ensimmäinen haastattelu olivat ns. esihaastattelun kaltaisia, joissa kiinnitin erityistä huomiota haastattelurungon toimivuuteen ja teema-alueiden tarkoituksenmukaiseen sisältöön tehden haastattelurunkoon joitakin lähinnä sujuvuuden kannalta hyödyllisiä muutoksia. Käytännössä teemoja käsiteltiin siinä järjestyksessä, mikä kunkin haastateltavan kanssa tuntui luontevimmalta, pääasiassa kuitenkin haastattelurunkoa noudattaen.

Haastattelun onnistumiselle keskeistä on haastateltavan ja haastattelijan välinen vuorovaikutus, mutta myös haastattelutilanne ja olosuhteet. Sovimme haastateltavien

kanssa yhdessä sopivasta haastattelupaikasta ja ajankohdasta. Haastattelut sijoituivat tammi-helmikuulle 2006 ja ne toteutettiin ennalta varatuissa kirjastojen ryhmätyötiloissa, koulujen luokkahuoneissa ja osa vapaamuotoisemmin kahviloissa. Omasta näkökulmastani katsottuna haastattelut sujuivat kerta kerralta sujuvammin haastattelukokemukseni karttuessa ja löydettyäni sopivat tavat johdatella keskustelua teemojen puitteissa. Haastattelutilanteita helpotti huomattavasti haastateltavien asenne tutkimustani kohtaan. Haastateltavat olivat pääsääntöisesti kiinnostuneita tutkimuksestani ja halukkaita kertomaan kokemuksiaan ja näkemyksiään aiheesta, joskin muutaman haastateltavan kohdalla haastattelu eteni verkkaisemmin ja koin vuorovaikutuksen ja siten myös haastattelun annin jääneen pinnallisemmaksi kuin toivoin. Sisällytin kuitenkin kaikki haastattelut aineistoon, koska katsoin jokaisesta löytyvän aiheen kannalta merkityksellisiä näkökulmia. Haastattelut nauhoitettiin ja aineistoa kertyi yhteensä 11 tuntia, pisimmillään haastattelu kesti 1h30min ja lyhimmillään 40min. Litteroitua haastattelumateriaalia kertyi 109 sivua.

4.4. Analyysi

Tutkimaani ilmiötä on tarkasteltu useissa kansalaisuutta, globaalia maailmanjärjestystä ja maailmanpoliittista tilaa kuvaavissa teorioissa ja tutkimuksissa, mutta varsinaista empiiristä perustutkimusta varsinkaan kansalaisuuden globaalista ulottuvuudesta ei juurikaan ole. Kun käytettävissä on rajoitetusti perustavaa tai kokoavaa teoreettista lähtökohtaa, on helppo yhtyä Straussin ja Corbinin esittelemän Grounded teorian periaatteisiin aineiston analysoimisessa. Straussin ja Corbinin (1990) mukaan tutkimuksen analyysivaiheessa keskeistä eivät ole aikaisemmat tutkimukset vaan aineisto ja se mitä se kertoo haastateltavien elämämaailmasta, käsityksistä ja kokemuksista ilmiön laajassa kentässä (emt. 48-56). Tiukimmillaan Grounded teoria edellyttää tutkimuksen perusväittämien muotoilemista tutkittavan aineiston pohjalta eikä aiemman tutkimuksen tai teorianmuodostuksen perusteella, mutta käytännössä teorian käyttö vaihtelee ja joustaa.

Grounded teoriaa kritisoineen Layderin kehittänyt adaptiivinen teorianmuodostus tarjoaa vaihtoehtoisen lähtökohdan aineiston analyysille. Layder (1998) pyrkii adaptiivisessa teorianmuodostuksessa Mertonin kehittämiin ns. Middle-range teorian luonnontieteellistä

tutkimusotetta muistuttavan kvantitatiivisuuden ja alun perin Glaserin ja Straussin muotoileman Grounded teoreettisen aineistolähtöisyyden välimaastoon. Layderin (1998) mukaan Mertonin objektiivisuuden tavoittelu sosiaalitieteissä ja kvantitatiivisen tutkimuksen korostaminen kaventavat sosiaalitieteellisen tutkimuksen kenttää ja jättävät huomioimatta ns. ”suuret” perusteoriat ja teoreettiset mallit esimerkiksi markkinoiden, vallan ja ideologioiden muodoista. Toisaalta Grounded teorian korostama kvalitatiivisen aineiston merkitys uuden teorian tiedon tuottamisessa on Layderin mukaan vajavainen korostaessaan yksipuolisesti kvalitatiivista merkityksenantoa tutkimuksen päämääränä ja jättäessään Mertonin tavoin sosiaaliset rakenteet ja systeemit (markkinat ym.) huomioimatta. Adaptiivisessa teorianmuodostuksessa keskeistä on pyrkimys nähdä ihmisten sosiaalisen toiminnan ja laajemman sosiaalisen systeemin väliset yhteydet ja vuorovaikutus. Toisin sanoen adaptiivisen teorian avulla voidaan yhdistää olemassa olevaa teoriaa ja aineiston analyysin pohjalta kehitettyä teoriaa. (emt., 19.)

Adaptiivinen teorianmuodostus auttaa tutkimuksessani jäsentämään varsin hajanaista ja monimerkityksistä tutkimusaihetta. Aiheeni ajankohtaisuuden vuoksi tutkimusaiheen taustalta löytyy monia eri tavoin teoreettisia näkökulmia. Layderin nimeämät käsite-indikaattorit auttavat tällöin hahmottamaan olemassa olevien teorioiden ja aineiston välisiä suhteita. Layder jakaa käsite-indikaattorien yhteydet toimijan, systeemin ja siltäkäsittien välille. Toimijaa koskevat käsitteet kuvaavat yksilön toimintaa, asemaa tai asennetta ja sisältävät aineksia identiteetistä tai jonkin yksilön suhteen laatua ja merkitystä. (Layder 1998, 85.) Toimijaa kuvaavat käsitteet ovat henkilökohtaisia ja sidottuja yksilön kokemusmaailmaan, ne joko ovat olemassa tai sitten eivät. Systeemi-käsittien tasolla tilanne voi kuitenkin olla se, että käsite ei ole yksilölle tuttu tai henkilö ymmärtää käsitteen toisin kuin esimerkiksi tutkija. Tämä ei kuitenkaan vähennä käsitteen olemassaoloa tai todellisuutta, sillä tutkijalla on olemassa laajempaa tietoa, jonka valossa hän käsitettä tarkastelee. Systeemi-käsitteellä tarkoitetaan niitä sosiaalisten suhteiden ulottuvuuksia, jotka eivät ole aikaan, paikkaan tai kontaktiin sidottuja vaan sisältävät usein elementtejä vallasta ja kontrollista. (emt., 89-91.)

Layder näkee sosiaalisen todellisuuden laajempaan kuin vain toimijoiden subjektiiviseen ymmärrykseen ja merkityksenantoon rajoittuvat humanistiset tai fenomenologiset teoriat, mistä syystä tutkimuksenteossa tulisi ottaa huomioon sekä subjektiiviset että objektiiviset (systeemiset) tekijät. (Layder 1998, 86-87.) Kansalaisuutta käsittelevä tutkimukseni

soveltuu siten Layderin adaptiivisen teorianmuodostuksen näkökulman hyödyntämiseen sisältäen jo lähtökohtaisesti sekä yksilöön (identiteetti) että yhteiskuntaan ja muihin laajempiin kokonaisuuksiin ja ilmiöihin liittyviä käsitteellisiä määrittelyjä. Layderin käyttämä siltakäsite sitoo subjektiivisen (toimija-käsitteen) ja objektiivisen (systeemi-käsitteen) ulottuvuuden yhteen. Siltakäsite kuten 'ura', sisältää sekä toimijan subjektiivista että systeemin objektiivista luonnetta kuvaavat ulottuvuudet. (Layder 1998, 92-93.) Omassa tutkimuksessani yksilön kansallisen identiteetin ja kansalaisuus-kokemusten tarkastelu avaa näkökulmia yhteiskunnallisiin yhteyksiin. Näin ollen analyysissä vuorottelevat yksilön (toimija-subjektin) ja yhteisön (systeemi-objektin) näkökulmat muodostavat kokonaiskuvaa kansalaisuuden merkityksestä ja sen tilasta globaalissa maailmassa.

Teemahaastattelun näkökulmasta analyysia ei voida lähtökohtaisestikaan pitää erityisen aineistolähtöisenä siinä mielessä, että haastatteluaineisto on tutkijan teemojen mukaan muokkautunut vastaamaan tiettyihin tutkimuskysymyksiin. Toisaalta tutkimuskysymykset tarkentuivat lopulliseen muotoonsa vasta analyysin aikana. Tämä lienee tavanomaista tutkimusprosessin edistyessä ja aineiston saadessa sanoa sanottavansa lähtökohtaisista ennako-oletuksista ja kysymyksenasetteluista riippumatta. Kritisoiduista heikkouksista huolimatta päädyin aloittamaan aineiston analyysin joiltakin osin Straussin ja Corbinin (1990) muotoilemien grounded teoreettisten analyysiperiaatteiden mukaan koodaamalla ja kategorisoimalla aineistoa vaihe vaiheelta kohti ydinkategorioita. Pidän Grounded teorian vahvuutena sen empiirisen aineiston käsittelylle tarkoitettuja konkreettisia ”toimintaohjeita” aineiston kategorisoinnista, joita hyödyntäen varsinkin aloitteleva tutkija saa otteen aineistosta. Analyysin edetessä totesin kuitenkin yksityiskohtaisen kategorisoinnin varsin työlääksi ja osin myös tarpeettomaksi teemahaastattelun analysoimisessa. Näin Layderin adaptiivisen teorianmuodostuksen periaatteet aiempien teoreettisten lähtökohtien huomioimisessa korostui analyysin edetessä.

Käytännössä luin aluksi litteroitua haastatteluaineistoa lävitse useita kertoja tehden merkintöjä ja alleviivauksia ensimmäisestä lukemiskerrasta lähtien sekä nimeten teemahaastattelurunon mukaisiin sisältöalueisiin viittaavia ja muita merkityksellisiä kohtia. Mitä pidemmälle ja mitä useamman haastattelun kävin lävitse sitä selvemmin aloin hahmottaa teema-alueisiin liittyviä toistoja ja poikkeuksia. Aluksi toimin yksityiskohtaisemmin, mutta lukemisen edetessä saatoinkin selvemmin jättää huomioimatta

sellaiset viittaukset, joiden en suoranaisesti uskonut liittyvän tutkimuskysymyksiini. Poimin aluksi lukuisat nimetyt kohdat jokaisen haastateltavan osalta erikseen ja ryhdyin sen jälkeen sijoittamaan niitä laajempiin kategorioihin pitäen kuitenkin vielä jokaisen haastateltavan viittaukset erillään. Lopuksi vertasin haastateltavien kokemuksia toisiinsa ja kokosin aineiston sisältöaluittain.

Straussin ja Corbinin (1990) periaatteiden mukaan kategoriat ikään kuin kasautuivat yksittäisistä merkinnöistä kohti kokoavaa teorianmuodostusta päättelyn ja hahmottamisen avulla. Koska kuitenkin jo tutkimuskysymykseni liikkuvat Layderin kuvaamien käsiteindikaattorien välillä toimijasta kohti laajempaa systeemiä eikä aineistolähtöisyys Straussin ja Corbinin tarkoittamalla tavalla ollut keskeinen analyysin periaate, tuntui jo lukemisvaiheessa tarpeelliselta arvioida aineistosta muodostamieni kategorioiden välisiä suhteita myös niiden yksilö-yhteiskunta - näkökulmasta. Sekä haastattelua että analyysia helpotti ja toisaalta osin vaikeutti se, että haastattelutilanteessa käytettiin keskeisiä käsitteitä kuten identiteetti ja kansalaisuus. Vaarana oli tarkastella käsitteitä itsestään selvinä ja haastattelusta toiseen yhtenäisinä, mikä edellytti tarkkuutta käsitteiden aktiivisessa tulkitsemisessä kulloisenkin haastateltavan käyttämässä viitekehyksessä. Kategorisoinnin haasteeksi osoittautui myös saman asian, esimerkiksi suomalaisuuden pilkkoutuminen eri ulottuvuuksiin toisesta näkökulmasta positiivisena ja toisesta negatiivisena, toisaalta identiteettiin ja toisaalta yhteiskunnalliseen toimijuuteen viittaavana. Tällöin muodostin analyysin avuksi joitakin lineaarisia jatkumoa, joiden ääripäihin sijoittuivat ilmiön vastakkaiset näkökulmat. Näin tein esimerkiksi isänmaallisuuden kohdalla, jossa negatiivinen ja positiivinen isänmaallisuus ja niihin liittyvät viittaukset tulivat esille aineistossa eri yhteyksissä. Layderin adaptiivisen teorianmuodostuksen näkökulmasta teemahaastattelun mukaiset sisältöalueet korostuivat myös kategorisoidussa aineistossa ja käsiteindikaattoreiksi muodostuivat kysymyksenasettelun lähtökohdat paikallisen ja globaalin kansalaisuuden sekä yksilön ja yhteiskunnan välisessä suhteessa.

Analyysin pohjalta muodostamani kansalaisuuden ulottuvuuksia kuvaava taulukko (taulukko 1) on raportoinnin lähtökohtana kappaleessa viisi ja havainnollistaa kokoavasti haastateltavien kansalaisuuskäsityksiä ja kokemuksia. Globaali, lokaali, yhteisöllisyys ja yhteiskunnallisuus -ulottuvuudet muodostuivat aiemman kirjallisuuden, tutkimuskysymysten ja aineiston pohjalta ja kuvaavat sitä todellisuutta, johon yksilö joutuu

ottamaan jollain tavalla kantaa pohtiessaan omaa kansalaisuutta ja kansallisuuttaan. Neljä sisältöaluetta ovat nimenomaan tämän tutkimuksen perusteella kategorisoituja kansalaisuuden ulottuvuuksia, jotka ovat osa suuremmin ja osa monimutkaisemmin muodostuneita haastattelijan tulkintoja eri teema-alueilla käsitellyistä aiheista.

Taulukko 1. Kansalaisuuden sisältö- ja merkityskategoriat lokaali-globaali- ja yhteisöllisyys-yhteiskunnallisuus –ulottuvuuksissa

	LOKAALI	GLOBAALI
YHTEI SÖLLI SYYS	<ul style="list-style-type: none"> - kansallinen identiteetti - perimä, sukulaisuus - kieli, mentaliteetti, kulttuuri - erityisyys, erottelu - positiivinen paikallisuus, läheisyys - kansallisuus, positiivinen ”minä” ja ”me” 	<ul style="list-style-type: none"> - erilaisuuden hyväksyminen - negatiivinen isänmaallisuus - ihmisyys, moraali, yhteisyys - ”kohtalon yhteisö” - globaali osallisuus, välittäminen - maailmankansalaisuus
YHTEIS KUNNAL LISUUS	<ul style="list-style-type: none"> - Suomen kansalaisuus - suomalainen yhteiskuntajärjestelmä - hyvinvointi, arvot - positiivinen itsenäisyys - paikallisuus, demokratia, valta - säilyttäminen, puolustus 	<ul style="list-style-type: none"> - kansainväliset suhteet - rajojen häivyttäminen - globaali demokratia, yhteistyö - yhteisvastuu, velvollisuus, valta - globaali osallisuus, toimijuus, kansalaistoiminta - globaali kansalaisyhteiskunta

Raportin rakenne tiivistyy kappaleisiin viisi ja kuusi. Kappaleessa viisi käsittelen kahta ensimmäistä tutkimuskysymystä koskien kansalaisjärjestötoimijoiden globaalin orientaation, kansallisen identiteetin ja kansalaisuuden välistä suhdetta. Kappaleessa kuusi keskityn kolmannen tutkimuskysymyksen tarkasteluun kansalaistoiminnan merkityksestä osana kansalaisjärjestötoimijoiden globaalia orientaatiota ja kansalaisyhteiskunnan kehitystä.

5 LOKAALISTA GLOBAALIIN KANSALAISUUTEEN

5.1. Suomalaisuus kulttuurisena erityisyytenä

Peltonen (1998) on erottanut suomalaisuutta ilmentävät määritelmät kolmella tasolla. Identiteetin tasolla suomalaisuus on kaikkien jakama ja yhteinen ilmiö, joka muodostuu kokemuksellisenä, symbolien ja rituaalien kautta välittyvänä yhteisyytenä. Identiteettiä rakentava kokemus voi olla ajalliselta kestoaltaan lyhyt ja tapahtuman kaltainen ilmiö, mutta toistuessaan muodostaa identiteetillä olennaista pitkäkestoista samuuden kokemusta (emt., 20). Peltonen nostaa suomalaisuudesta esille myös kansalliset stereotypiat ja niihin liittyvät kansalliset omakuvat. Kulttuurin ylläpitämät ja välittämät stereotypiat voivat muodostua omakuviksi, kuten kirjallisuuden ja koululaitoksen ylläpitämiksi ja välittämiksi teksteiksi ja diskursseiksi. Omakuvien ei tarvitse olla identiteetin tapaan kaikkien jakamia vaan niissä voi tapahtua nopeitakin muutoksia, jotka muuntavat sitä joko osittain tai kokonaan. Toisaalta historialliset prosessit voivat muovata kansallisesta omakuvasta myös pysyvemmän. Näin on käynyt esimerkiksi 1800-1900 –lukujen vaihteessa 'eliitin' ja 'kansan' välisissä yhteiskunnallisissa jännitteissä muodostuneelle vähättelynä ja huonouden tunteena esiin tulevalle negatiiviselle omakuvulle, jota nykyäänkin pidetään jossain määrin suomalaisuudelle tyypillisenä. (ks. esim. Apo 1998, 85-86; Peltonen 1998, 23.) Suomalaisuus voidaan määritellä myös suomalaisena mentaliteettina, jolla Peltonen tarkoittaa kanssaihmisiltä ja etenkin edelliseltä sukupolvelta opittuja ja automaattisiksi reaktiovalmiuksiksi muuntuneita suhtautumistapoja itsen ja muun maailman väliseen suhteeseen (Peltonen 1998, 20-21).

Yksinkertaisimmillaan suomalaisuuden voi jaotella kuten Joenniemi (1993, 63-65), joka jakaa suomalaisuuden eri aikakausina eri tavalla painottuviin kulttuuri- ja valtiokansalaisuuteen. Kulttuurikansalaisuuteen voidaan katsoa kuuluvaksi suomalaista kulttuurista erityisyyttä kuvaavat piirteet, kuten kieli ja menneisyys. Valtiokansalaisuus taas liittyy suomalaiseen yhteiskuntajärjestelmään, jonka jäseneksi voi päästä ilman kulttuurikansalaisuuden vaatimusta. Yksilön kokemukset suomalaisuudesta ja suomalaisesta identiteetistä voivat vaihdella sekä merkitykseltään että sisällöltään sen mukaan kuinka tärkeäksi yksilö itse määrittelee kansakunnan jäsenyyden minäkuvalleen (Lehtonen 1997, 33). Suomalaisuuden sisältöjä ja merkityksiä hahmoteltaessa onkin

tärkeää erottaa viitataan niillä toimijaan itseensä vai abstraktioon, ideaalittyyppiseen suomalaiseen, jonka etäisyys määrittelijästä saattaa olla niin suuri, että ideaalimalli alkaa muistuttaa Apon (1998) tarkoittamaa kulttuurista Toista (emt., 81).

Sosiaalisten representaatioiden kautta suomalaisuutta tarkasteleva Anttila (1993) kuvaa suomalaisuuden kulmakiviksi itsenäisyyden (sitkeys, peräänantamattomuus), kotimaan (luonto ja ympäristö), koulutuksen ja maanpuolustuksen. Sosiaalisen representaation avulla yhteisö luo kollektiivista tajuntaa ja muistia käsitteinä, kuvina ja tulkintoina. Sosiaalisten representaatioiden avulla luokitellaan, selitetään ja suunnataan havaintoja jolloin uudet ja oudot asiat ja tapahtumat saavat merkityksen yksilön sosiaalisesti rakentuneissa ajatusrakenteissa. Suomalaisuus, kuten mikä tahansa muu kulttuurinen ilmiö, on pohjimmiltaan sosiaalinen representaatio, ihmisten tulkintoja maailmasta. (emt.111.)

Kollektiiviset identiteetit ovat suurelta osin tilannesidonnaisia, jotka aktivoituvat erityisissä tilanteissa, kuten esimerkiksi sukuidentiteetti sukukokouksessa tai uskonnollinen identiteetti hengellisissä traditioissa. Myöskään kansallista identiteettiä ei pohdita aktiivisesti, vaan se tulee esille esimerkiksi kansainvälisten tapahtumien yhteydessä tai kohdattaessa kulttuurista erilaisuutta. (Kaunismaa 1997b, 45.) Kansallisen identiteetin tilannesidonnaisuus tuli esille myös haastattelutilanteessa, jossa suomalaisuuden sisällön ja merkityksen pohtiminen oli haastateltaville aluksi vaikeaa ilman konkreettista määrittelyn lähtökohtaa. Moni totesi, ettei itse asiassa ole tietoisesti miettinyt asiaa kovinkaan paljon aikaisemmin ja mieleen tulivat ensimmäisenä Suomea symboloivat ”sauna”, ”sibelius” tai ”kansallisromanttiset metsämaisemat”. Haastateltavat jakoivat keskeisimmät suomalaisina pidetyt ominaisuudet lähes yksimielisesti ja korostivat erityisesti kielen ja mentaliteetin merkitystä suomalaisuutta kuvaavina piirteinä. Suomen kieli nähtiin ylpeyden aiheena ”omaperäisenä” ja ”kohtalaisen vaikeana” kielenä. Kieli koettiin myös suomalaisia yhdistävänä tekijänä ja sujuvan sosiaalisen vuorovaikutuksen luonnollisena osana. Kielellinen ilmaisu ja ymmärretyksi tuleminen olivat Paulalle niin tärkeitä, että hänellä ne vaikuttavat halukkuuteen lähteä ulkomaille.

Paula: [---] meillä on täällä oma kieli täällä, ni se on yks semmonen aika merkittävä, ja se ainakin varmaan mua pitää suomessa, että mun ei tee mieli lähteä muualle, koska suomen kielellä kuitenkin pystyy ilmaisemaan itteensä kaikkein parhaiten.

Runoutta harrastavalle Helenalle kieli on tärkeä suomalaisuuden symboli, joka liittyy myös laajemmin suomalaiseen mentaliteettiin, ajattelu- ja toimintatapoihin.

Helena: Musta suomalaiset on semmosta runosieluista kansaa, että täällä pöytälaatikkoon miehetkin kirjottaa, ja lausuu, että musta runous on sellasta, että kieli ja maisema kulkee jotenkin yhdessä, ja sillä tavalla se on semmosta omaa ainutlaatuisuutta [---].

Pidemmälle pohtiessaan haastateltavat näkivät suomalaisuuden kulttuurihistoriallisena sukulaisuutena, syntymisenä, kasvamisena ja elämisenä tietyn kulttuurin ja ympäristön vaikutuspiirissä. Esimerkiksi historiaa opiskeleva Pekka kuvasi opintojaan eräänlaiseksi ”sukututkimukseksi” ja pyrkimykseksi määritellä ”itseään siihen mukaan”.

Suhtautuminen suomalaisuuden määrittelemiseen kertoo myös haastateltavien omasta, lähemmäksi minä-identiteettiä liikkuvasta suomalaisuus-käsityksestä. Kaisa koki kysymyksen suomalaisuudesta lähes tarkoituksettomana, sillä hän ei halua korostaa suomalaisuutta ”sen kummempana kuin mitään muutakaan”. Kaisa näkee kulttuurista vaihtelua myös Suomen sisällä eikä halua painottaa suomalaisuuden merkitystä muista kulttuureista erityisempänä. Muista haastateltavista poiketen Kaisa tarkastelee suomalaisuutta erityisen objektiivisesti ja painottaa suomalaisuutta rakennettuna, itsetuotettuna ja –ylläpidettynä.

Kaisa: Se on vähän hassua kertoa mitä suomalaisuus on, kun se, en mä jaksa miettiä sille mitään erityisempää määritelmää. Jotkunhan sanoo, että se on jotain saunaan liittyvää, tai jotain luontoon, mutta ei se mun mielestä silleen mitenkään valtiosta riippuvaista [---] se on vaan niinku, ku suomessakin on niin erilaisia paikkoja, niin vähän vaikeeta sanoa, että mitä se suomalaisuus on, kun täällä on niin erilaista eri paikoissa.

Kaisalle suomalaisuus olikin ennen kaikkea maisemista, tuoksuista ja luonnosta syntyvää ”tuttua tunnelmaa”, joka sai kokemaan koti-ikävää ulkomailla oleskellessa. Osa haastateltavista, kuten Helena ja Aino, pohtivat suomalaisuutta lähtökohtaisesti positiivisessa valossa ja painottivat kielen, ympäristön ja kulttuurin merkitystä omalle identiteetilleen. Haastateltavat kuvasivat suomalaisia ”hiljaisina, suorapuheisina, rehellisinä, tervejärkinä ja maanläheisinä”. Suurin osa tunnisti myös itsessään suomalaiseksi kuvaamaansa mentaliteettia. Useimmat pitivät symbolien ja kulttuurin tasolla tapahtuvaa suomalaisuuden määrittelyä tehtävänä, johon ei käytännössä löydy

yhdenmukaista vastausta eikä mentaliteettia pidetty synnynnäisenä, vaan Peltosen (1998) kuvailemina aikaisemmilta sukupolvilta perittyinä ajattelu- ja toimintatapoina. Aino esimerkiksi arvelee suomalaisen mentaliteetin nousevan kulttuurihistoriallisesta taustasta, mitä ”leimaa tämmönen luterilainen, ole nöyrä ja tee töitä [---] mentaliteetti”. Kaisa toisaalta arvelee suomalaiselle tyypillisen ”melankolisen” mentaliteetin olevan osittain seurausta suomalaisista luonnon-olosuhteista, kuten pimeästä ja kylmästä talvesta. Pysyviksi ja sisäisiksi kuvitellut mielikuvat eri kansallisuuksien luonteenpiirteistä voivat johtaa myös stereotyyppien muodostumiseen. Sadun mukaan kansalliset stereotyyppit määrittelevät ihmisryhmiä tietynlaisiksi vastoin todellisuutta.

Satu: Mua henkilökohtaisesti ärsyttänyt asia on se, että kun sanoo Suomesta niin, niin ne ihmiset, jotka tietää suomen, niin niillä on kauheen vahva stereotyyppiä sitte suomalaisista, [---] että ne on jotenkin hiljaisia, jotenkin jäyhiä, semmosia, sanoo vaan sillon ku on asiaa. kyllä se toisaalta pitää paikkansa, mutta toisaalta ei pidä yhtään, että mun mielestä noi on niin henkilökohtaisia ominaisuuksia, että mulla on suomalaisia ystäviä ja sukulaisia, jotka on aivan äärettömän puheliaita ja ulospäin suuntautuneita, ja sitten taas on jotain semmosia ulkomaalaisia ystäviä, jotka on hiljaisia.

Myös Riina pitää kansallisiksi miellettyjä ominaisuuksia ”kliseinä”, joita kyllä löytää itsestäänkin, jos haluaa. Toisaalta kansainväliset kohtaamiset ja niihin liittyvä eronteko muihin saattoi lisätä suomalaisuuden kokemusta. Janne ei ollut pitänyt itseään erityisen suomalaisena tai kotiseuturakkaana, mutta matkustelun myötä hän koki löytäneensä itsestään suomalaisuutta, jota ei ennen ollut tunnistanut.

Janne: Kun keskustelin eri maista olevien ihmisten kanssa, niin tuli jotenkin semmonen olo, että kyllä sitä aika suomalainen kuitenkin on, pääsee niinku tavallaan maan ulkopuolelle vertaamaan omia asenteita, arvoja ja näkemyksiä erilaisista asioista.

Haastateltavien kansainväliset kokemukset vaihtelivat lomamatkustelusta ulkomailla asumiseen. Moni totesi suomalaisuuden vahvistuneen erityisesti lomamatkoja pidemmillä ulkomaan kokemuksilla, joita osalla haastateltavista oli syntynyt opiskelujen tai työnteon puitteissa. Kansainväliset kokemukset olivat haastateltavien mukaan poistaneet ennakkoluuloja muita kulttuureja kohtaan ja lisänneet ymmärrystä siitä, että asiat eivät olekaan niin ”yksoikoisia” kuin mitä usein olettaa. Suomalaisuuteen suhtauduttiin myös ylpeästi. Ylpeys saattoi kohdistua suomalaisen yhteiskunnan saavutuksiin, kuten koulutusjärjestelmän tai teknologian kehittyneisyyteen. Toisaalta vieraassa maassa tai

kansainvälisissä kohtaamisissa oma kansallinen tausta saattaa nousta esille kansallisena itsetuntona, johon vaikuttaa myös muiden suhtautuminen suomalaisuuteen. Hannan opiskelijavaihdossa kokema arvostus suomalaisuutta kohtaan nosti Hannan kokemaa sisäistä tunnetta siitä, että *”kyllä sitä saa olla suomalainen”*.

5.1.1. Negatiivinen isänmaallisuus

Huolimatta siitä, että haastateltavat tunnistivat itsessään suomalaisuutta kulttuurin ja mentaliteetin osalta, kukaan ei halunnut tunnustautua erityisen isänmaalliseksi. Kysymys isänmaallisuudesta tuntui hämmentävän haastateltavia, mikä johtui käsitteen kaksijakoisuudesta. Isänmaallisuuteen liittyvä kulttuurisen erityisyyden ja suomalaisten symbolien merkitys olivat haastateltaville pääasiassa positiivisesti arvokkaita ja merkityksellisiä. Esimerkiksi suomalaista kulttuuriperimää arvostava Helena totesi olevansa isänmaallinen, mikäli sillä tarkoitetaan *”kielen ja maiseman muodostamaa syvää identiteettiä”*. Toisaalta vihamielisyys muita kulttuureja kohtaan, sisäänpäin kääntyminen ja muun maailman poissulkeminen nähtiin yleisesti isänmaallisuuden negatiivisina kääntöpuolina, joissa ei haluta olla osallisia. Riina kertoo arvostavansa suomalaisuutta ja samastuvansa *”tosi vahvasti”* suomalaisuuteen ja suomalaisiin, mutta *”rasittuvansa”* kansallisen kohotuksen ja *”pönöttämisen”* mielikuvasta erityisesti itsenäisyyden juhlimiseen liittyen. Riina ei pidä myöskään *”yhtenäiskulttuurin”* ajatuksesta, siitä *”että ollakseen suomalainen pitää täyttää tietyt ehdot, ni se on mun mielestä semmosta, et siitä mä en kauheesti tykkää”*. Muut haastateltavat näkivät isänmaallisuuden käsitteen Helenaa ja Riinaa kärkevämmin negatiivisena suomalaisuutena, johon ei haluta samaistua.

Aino: [---] isänmaallisuudessa on valtavan negatiivinen kaiku tänä päivänä ja siitä tulee niinku sellanen tosi sellanen ääriliikkeet, sellanen kaiku, ja sellanen mä en missään tapauksessa tietenkään oo.

Hyväksytyyn isänmaallisuuden ja ääri-isänmaallisen *”patriotismin”* välisen eron selittäminen oli haastateltaville haastattelutilanteessa varsin helppoa. Tavallisesti isänmaallisuus koettiin kuitenkin vaikeaksi ja kiusalliseksi sanaksi käyttää. Hanna pitää isänmaallisuus-käsitteen kaksijakoisuutta niin vahvana, että konfliktien välttämiseksi myöntää tai kieltää olevansa isänmaallinen sen mukaan mitä arvelee muun seurueen

isänmaallisuudella tarkoittavan. Hanna kokee, että kaikki eivät hyväksy kriittistä suhtautumista isänmaallisuuteen.

Hanna: Jos mä sanoisin, että en oo isänmaallinen, niin ne hyökkäis heti minun kimppuun silleen, että mikset muka oo.

Isänmaallisuuden negatiivinen sävy johtuu haastateltavien mielestä liian tiukasta suhtautumisesta ja rajanvedosta muiden maiden ja kulttuurien välillä, mikä laajemmassa mittakaavassa voi pahimmillaan johtaa sotaisiin yhteenottoihin. Armeijan käynyt Mikko kokee armeija-ajan vahvistaneen omaa käsitystä suomalaisuudesta, johon hän ei halua samaistua. Mikon mielestä *”isänmaallinen ihminen on semmonen [---] joka kulkee niinku laput silmillä ja tuijottaa liikaa sitten taas siihen kansallisuuteensa”*. Armeija edustaa Mikolle suomalaisuutta *”fyysisesti puolustavaa koneistoa”*, jossa *”aivot heitetään narikkaan”* eikä omia ajatuksia sallita. Maantieteellisiin rajoihin perustuva isänmaallisuus on muidenkin haastateltavien mukaan keinotekoinen, vaikkakin yleisesti hyväksytty tapa määritellä kulttuurisia rajoja.

Paula:[---] Mut sitte kun se on kuitenkin vaan semmoinen määritelty ne rajat ja mä en koe niitä niin, niin vahvoiks muureiks kuin mitä kuvittelisin, että monet muut tuntee.

Haastateltavat eivät pitäneet muiden kulttuurien läheisyyttä uhkana suomalaisuudelle vaan osana luonnollista kulttuurien muutosta ja yhteisöjen sopeutumista monikulttuurisuuteen.

Satu: [---] kuitenkin kaikki kulttuurit ja yhteisöt muuttuu, ja sitten ne säilyttää maan piirteitä menneistä, mutta omaksuu myös uusia juttuja, että ei musta nyt suomalaisuus sinänsä oo uhattuna, se vaan muuttuu [---].

Janne nosti esille myös ulkomaalaisen työvoiman tarpeen osana suomalaisen hyvinvoinnin tulevaisuutta. Vaikka ulkomailta tuleva työvoima *”ehkä jopa muuttaa suomalaisuutta”* ei Jannekaan pidä sitä uhkana vaan mahdollisuutena.

Janne: Mun mielestä suomalaisuudessa on nimenomaan korjaamisen varaa muiden kulttuurien hyväksymisen ja niinkun sen osalla, että otetaan muita kulttuurien osia omaan kulttuuriin. tämä on minusta erittäin hyvä asia, jos näin pystytään tulevaisuudessa tekemään.

5.2. Globaali yhteisöllisyys

Haastateltavien negatiivinen isänmaallisuuskäsitys ja suvaitsevaisuuden korostaminen voidaan nähdä osaksi ns. globaalia avoimuutta, jonka Leskinen (2003) tunnisti yhdeksi globaalin orientaation ulottuvuudeksi tutkiessaan suomalaisten globaaleja asenteita ja arvoja. Leskinen jakaa kyselytutkimukseen osallistuneet vastaajat globaalin avoimuuden lisäksi ”globaalisti huolestuneiden” ja ”globaalisti sulkeutuneiden” ryhmiin. Globaali avoimuus kuvaa Leskisen tutkimuksessa vastaajien myönteistä suhtautumista kulttuuriseen muutokseen, kuten suvaitsevaisuutta ja kiinnostuneisuutta kansainvälisiä asioita kohtaan. Epätasa-arvon ja maailmanlaajuisten ongelmien suhteen globaalia huolestuneisuutta osoittanut ryhmä kuvaa asennoitumista taloudelliseen globalisaatioon. Kolmas, globaalisti sulkeutuneiden ryhmä korostaa perheen, ystävien ja naapurien merkitystä laajemman vastuun kokemisen kustannuksella. Arvojen näkökulmasta erityisesti globaali avoimuus ja huolestuneisuus liittyvät altruistiseen arvomaailmaan. Globaalisti vähemmän huolestuneet, mutta kuitenkin melko avoimesti suhtautuvat on Leskisen tutkimuksessa nimetty ”sovinnaisiksi”. ”Egoistit” eli globaalisti sulkeutuneet eivät pidä kehitysmaiden murheita ominaan. (emt., 90-93.)

Haastateltavien kansalliseen identiteettiin liittyviä käsityksiä tarkastellessa tuli esille globaalin avoimuuden korostuminen suhtautumisessa kulttuuriseen erilaisuuteen ja oman kansallisuuden merkitykseen. Haastateltavien käsityksissä on nähtävissä myös Robertsonin (1992) kuvaaman globaalin relativismin (gemeinschaft 1) sekä ns. ”globaali kylä” – ajattelun (gemeinschaft 2) piirteitä. Globaalin relativismin korostama paikallisuus ja kulttuurisen erityisyyden arvostaminen tulivat esille haastateltavilla positiivisena suomalaisuutena, mutta toisaalta rajat kulttuurien ja niiden traditioiden välillä eivät ole haastateltavien mielestä relativismin tarkoittamalla tavalla ”pyhiä” ja selkeästi rajattuja vaan avoimia muilla kulttuureille ja muutoksille. Globaalin relativismin sijaan haastateltavat näkevätkin maailman ns. ”globaalina kylänä”, jonka jäsenyyttä määrittelee ihmisyyys tai maailmanlaajuinen osallisuus ns. kohtalon yhteisössä. Keskeistä ”globaalissa kylässä” on globaalin kollektiivisen tietoisuuden omaksuminen ja maailmanlaajuisen globaalin, vaikkakin pluralistisen yhteisön syntyminen (emt., 78-79). Yksilön kannalta globaali yhteisöllisyys tuli haastateltavilla esille pro-sosiaalisissa ja altruistisissa (ks.

Yeung & Saari 2006) ajattelu- ja toimintamalleissa ja ns. isänmaailmallisen maailmankuvan (Pursiainen 1997) muodostumisessa.

5.2.1. ”Ollaan ihmisiä kuitenkin kaikki”

Mikko: Mun mielestä me ollaan kuitenkin yhtä arvokkaita asuttiin me sitte täällä tai jossain muualla, tai oli meidän ihonväri mikä tahansa. Ollaan ihmisiä kuitenkin kaikki.

Ajatus ihmisyyteen perustuvasta yhteisöllisyydestä ei ole uusi, vaan juontaa juurensa 300-luvun lopulle stoalaisuuteen, yhteen kreikkalaisen filosofian suuntaukseen. Stoalaiset muotoilivat ensimmäisenä kaikkien ihmisten radikaalin tasa-arvon ajatuksen, jossa ihminen liitetään kahteen yhteisöön: paikalliseen syntyperänsä mukaan ja maailmanlaajuiseen järjen ja moraalien perusteella. Maailmanlaajuinen yhteisön jäsenyys määrittää ensisijaiset eettiset ja yhteiskunnalliset velvollisuudet. Stoalaisuudessa ihmisyyteen perustuva yhteisöllisyys muodostuu järjellisten ja moraalisten yksilöiden yleisestä ja yhteisestä ihmisarvosta riippumatta muista satunnaisista ominaisuuksista tai piirteistä, kuten sosiaalisesta, etnisestä tai kulttuurisesta taustasta. (Sihvola 1998, 71-76.) Haastateltaville ihmisyyttä oli velvoittava tekijä huomiomaan myös kaukaisemmat ”läheiset” erityisen globaalien vastuun nimissä.

Riina: Tietyllä tavalla voi myös aatella, et on olemassa jokin semmonen asia kuin globaali vastuu, et niinku, että ei se ainakaan mulle riitä, että sulkeudutaan vaan Suomeen ja ollaan vaan, että täällä on kaikki hyvin me ei välitetä muusta, varsinkin kun se hyvinvointi on hyvin usein, niinku muiden selkänahasta [---] ne velvollisuudet tietyllä tavalla ulottuvat aika laajallekin.

Haastateltavat kokivat velvollisuudekseen kantaa vastuuta maailman toisella puolella asuvien ihmisarvoa kunnioittavalla tavalla. Haastateltavien kuvaamat vastuun ja velvollisuuden käsitteet liittyvät läheisesti altruismiin, jolla yleisesti ottaen viitataan toimintaan, jossa otetaan toiset ihmiset ja heidän hyvinvointinsa huomioon. Luonnon- ja sosiaalitieteet ovat perinteisesti korostaneet altruistisen ihmiskuvan lähtökohtana itsekkyyttä, kuten oman edun varmistamista ja sukulaisuuden suosimista. Yeung & Saari (2006) tarkastelevat altruismia kuitenkin perinteisestä altruismi-näkökulmasta poiketen ns. pro-sosiaalisena toimintana, jossa ”toimija pyrkii lisäämään toisen henkilön käytössä olevien resurssien määrää omien resurssien kustannuksella ja jossa ensisijainen motivoiva tekijä ei ole kansalaisen oma subjektiivinen hyöty, vaan hyvinvointierojen vertailuun

perustuva tulkinta oikeasta ja väärästä” (Yeung & Saari 2006, 35). Pro-sosiaalinen ihminen toimii toisin sanoen edelleen itsekkäistä ja omaan hyvinvointiinsa liittyvistä lähtökohdista, mutta hänen itsekkyytensä on muovautunut aikojen kuluessa valikoituneiden sosiaalisten toimintamallien ja reiluutta korostavien arvojen ja normien vaikutuksesta kohti pyyteetöntä altruismia, joka ei supistu vain sukulaisten suosimiseen (emt., 31-34). Globaalin vastuun näkökulmasta pro-sosiaalisen ihmisen velvollisuudentunteella ei ole ”luonnollisia” lähipiirin rajoja, vaan ne perustuvat järjen avulla muodostettuihin laskelmiin avuntarpeesta. Pro-sosiaalisessa toiminnassa määrittävä toimintaa ohjaava tekijä on avuntarve, ei läheisyys tai kaukaisuus. Tämä tuli esille myös haastateltavilla.

Pekka: Ei se ole suurempaa maailmanparantamista lähteä jonnekin ulkomaille esimerkiksi sairaanhoitajaksi, kuin tehdä vastaavaa hommaa kotimaassa, jos on kummassakin paikassa tarve siihen.

Osa haastateltavista perusteli auttamishaluaan kuitenkin suomalaisen hyvinvoinnin näkökulmasta ja omasta lähipiiristään käsin. Kun läheisillä ja itseä ympäröivässä yhteiskunnassa asiat ovat riittävän hyvin, voi laajentaa omaa toimintaansa myös lähipiirin ulkopuolelle. Pro-sosiaalisuus muistuttaa joiltain osin Pursiaisen (1997) kuvaamia moraalien sisäpiirin ja isänmaailmallisuuden käsitteitä. Pursiaisen mukaan oikeuksiin ja velvollisuuksiin perustuva yhteisöllisyys, jossa moraalinen toimija tunnistaa toisen moraalisen toimijan, muodostaa ns. moraalien sisäpiirin. Moraalien sisäpiiriin kuuluminen takaa jäsenilleen turvan ulkopuolisia ”moraalittomia” vastaan ja edellyttää yhteisen moraaliperustan määrittelyä. Sisäpiiristä katsottuna ulkopuolelle suljettu ihminen ei ansaitse moraalista kunnioitusta tai kohtelua eikä äärimmilleen vietyinä kuulu esimerkiksi hädän hetkellä autettavien joukkoon. Käytännössä yksilöllä voi olla useita eri sisäpiirejä, ne voivat olla pieniä tai laajoja sekä vaihdella moraalien kunnioituksen tasoltaan. Näin ollen esimerkiksi perhe, isänmaa tai ihmiskunta voivat kaikki olla yksittäiselle moraalien toimijalle sisäpiirejä, jotka limittyvät tai ovat päällekkäisiä moraalien kunnioituksen lähteitä ja kohteita. Yksilön moraalien sisäpiiriin kuuluvat kaikki ne, joihin kohdistuva epäoikeudenmukaisuus aiheuttaa ”pistävän” reaktion (emt., 69-72; Pursiainen 1999, 15-16). Mitä abstraktimmin yksilö kykenee eläytymään toisen asemaan, sitä laajempi on hänen moraalien sisäpiirinsä ulottuen lähipiiristä ihmiskunnan tai jopa kaiken elävän tasolle. Haastateltavilla maailmassa esiintyvä epäoikeudenmukaisuus aiheutti haastateltaville vastuun tunteita.

Helena: Mä olin jo aikasemmin tuntenu kauheesti myötätuntoa, että se että jos ihmiset kärsii, tai elää, joutuu elämään väkivallan pelossa tai nälässä tai missä tahansa, ni se on musta semmosta mikä on yleisinhimillistä, niinku tuntee semmosta yhteistä vastuuta.

Moraalin sisäpiirin laajenemista koskemaan koko ihmiskuntaa Pursiainen nimittää 'isänmaailmallisuudeksi', jonka edellytyksenä on ajatus ihmiskunnan yhteismenestyksestä "muun luomakunnan kanssa eikä muun luomakunnan loisena" (Pursiainen 1999., 16). Tällainen yhteismenestystä tavoitteleva isänmaailmallisuus korostui haastateltavien näkemyksessä ihmiskunnasta yhtenä "kohtalon yhteisönä", jonka tulevaisuus riippuu siitä kuinka hyvin globaalit yhteisöt ja yksilöt saadaan järjestäytymään ja toimimaan yhteisen parhaan eteen.

5.2.2. Kohtalon yhteisössä "paska kiertää aina kehää"

Haastateltavien kuvauksissa maailma nähtiin ns. kohtalon yhteisönä, globaalina yksikkönä, jossa kaukaisiltakin vaikuttavat asiat voivat tulla yllättäen läheisiksi. Maantieteelliset välimatkat ovat lyhentyneet ja maailma toimii kokonaisuutena, jossa *"ei vain voi elää omassa pienessä maailmassaan ja nauttia siitä mitä mulla on nyt tässä"*. Kohtalon yhteisö muodostuu haastateltavien mukaan kaikista maailman asuttajista, joiden toiminta ja osallisuus globaaleista ilmiöistä ylittävät maantieteelliset rajat. Tällaisia globaaleja ilmiöitä ovat esimerkiksi ihmisoikeus- ja ympäristöasiat.

Janne: Jos ajatellaan esimerkiksi ilmastonmuutosta, niin sehän on asia, joka on täysin globaali, eli ilmastonmuutos vaikuttaa koko maapalloon, joten siitä ei voida tavallaan puhua, että halutaan suojella Suomen ilmastoa pelkästään, vaan kyllä siinä täytyy suojella koko maailman ilmastoa.

Haastateltavat olivat valmiita tinkimään omasta hyvinvoinnistaan yleisten ihmisoikeuksien ja ekologisten näkökulmien toteutumiseksi esimerkiksi suosimalla reilun kaupan tuotteita tai karsimalla omaa kulutustasoaan. Ajattelu- ja toimintatavoissa yhdistyy huonompi-osaisten auttamiseen tähtäävä pro-sosiaalisuus ja altruistinen itsekkyyttä, koska ilmiöiden ja tapahtumien negatiiviset vaikutukset kohdistuvat globaalissa maailmassa myös omaan itseensä ja lähipiiriin. Kohtalon yhteisössä vastuuta ei voi paeta, vaikka haluaisikin, koska tekemisillä ja myös tekemättä jättämisellä on vaikutuksensa.

Pekka: Paska kiertää aina kehää, että se tulee kyllä yleensä takaisin sitten, jos tyrii liian pahasti, niin sitä on aika hankala nyky maailmassa, veikkaan, siirtää ikäviä vaikutuksia muualle ilman, että se vaikuttas itteensä.

Hannan mukaan *”ne asiat mitä tapahtuu Nepalissa voi kummasti vaikuttaa meidänkin asioihin, et siltä kannalta jos aattelee, niin sillä tavalla sille itsekkäämmällekin ihmiselle voi sanoa, että kyllä se on sinunkin asia.”* Jos globaalin osallisuuden perusteeksi ei riitä globaali ihmisuus, voi näin ollen vedota myös kaukaisten ilmiöiden laajuuteen ja ulottumiseen yllättävän lähelle. Helena näkee globaalin tietoisuuden ja osallisuuden kasvaneen erityisesti tiedonvälityksen myötä. Tieto asioiden ja ilmiöiden välisistä yhteyksistä yhdistää globaalin ja lokaalin toisiinsa tavalla, joka saa pohtimaan omia toimintatapoja ja mahdollisuuksia vaikuttaa asioihin.

Helena: [---] mä nykyisin mietin t-paitojakin, ja tämmösiä, tai mitä tahansa, että jossakin riisipeltoja kastellaan. ja sitten voi olla, että siellä ei tuoteta jotain, mikä olis sen alueen ihmisille tärkeempää, vaan se vientiä varten tehdään, elikkä silloin me käytetään niitten maitten vesivarantoja hyväksi, jos me käytetään täällä niitä kasteltujen puuvillapeltojen tuotteita tai sitä riisiä.

Monet huolenaiheet ja ongelmat, kuten sodat, konfliktit ja ilmastonmuutos liittyivät haastateltavien mukaan perimmältään taloudellisiin ja poliittisiin näkökulmiin sekä *”nykyajan edistysajatteluun”*.

Satu: Ei tyydytä siihen mitä sulla on, vaan pitää koko ajan saada lisää [---] että jos sun tulos on ollu edellisvuonna 500 miljoonaa, niin sun pitää saada seuraavana vuonna 600 miljoonaa, että kaiken pitää koko ajan kasvaa ja kasvaa ja tulla isoks ja kehittyä ja silleen, mutta mun mielestä kasvulla pitäis olla rajat, ja silleen että ihmisten pitäis johonkin tyytyäkin.

Syinä positiivisen muutoksen hitauteen pidettiin poliittisen tahdon ja yhteistyön puutetta, sillä monet asiat näyttivät päätyvän umpikujaan ilman ratkaisua.

Helena: [---] semmonen aito kiinnostus kehittämiseen, että jotakin voitais parantaa, niin sitä ei välttämättä ole.

Sadun mukaan erityisesti globaalin talouden erkaneminen ihmisoikeus- ja ympäristöasioista on huolestuttavaa. Samaa mieltä on myös Helena, jonka mielestä jatkuva kasvun tavoittelu ja globaalisti levinneet yritystoiminnot johtavat siihen, että kansainvälisen yritysverkoston tulostavoitteet ja tuotanto-olosuhteet eivät välttämättä

kohtaa esimerkiksi paikallisten ympäristöhaittojen torjunnassa tai ihmisoikeuksien toteutumisessa. Yrityksen eri toimintojen etäisyydet voivat etäännyttää myös vastuusta ja velvollisuudesta. Myöskään kaikkea saatavilla olevaa tietoa ei käytetä haastateltavien mukaan riittävästi hyväksi. Helenan mielestä on *”käsittämätöntä, että tiedetään niin hyvin, ja silti se muutos on niin äärettömän hidasta”*. Outikin näkee maailman tilanteen *”aika väijäämättömänä kehityskulkuna”*, mutta uskoo Helenan tavoin, että *”asialle voitais tehdä ja paljonkin, jos tehtäis tarpeeksi tehokkaasti”*.

Haastateltavat totesivat, että suomalaisen hyvinvointiin tottunut ihminen ei välttämättä näe mitään akuuttia tarvetta vaikuttaa tai toimia globaalisti ja globaalien ilmiöiden parissa, vaikka haastateltaville maailmassa vallitseva epätasa-arvon kokemus on kiusallinen. Haastateltavat olivat globaalisti huolestuneita ja kokivat maailman tilanteen ahdistavana ja uhkaavana. Toisaalta ongelmat nähtiin mittasuhteiltaan niin suurena, että vastuu niiden ratkaisemisesta ei voi riippua ainoastaan yksilön toimista. Keinoja ahdistuksen ja globaalien uhkakuvien hallitsemiseksi oli monenlaisia. Välttämällä tilanteen liiallista ajattelua ja positiivisten uutisten ja edistysaskelten seuraaminen loivat toivoa.

Hanna: Suunta, vaikka se muutos oliskin hidasta, niin se on kuitenkin oikeen suuntasta. ainakin toivottavasti.

Pekka näki maailman tilanteen ja kehityksen osana historian kulkua, jossa *”sivilisaatiot on suurin piirtein listiny itsensä viimeiseen mieheen, mutta aina sieltä on noustu”*. *”Maailmanlopun”* odottaminen auttoi myös Riinaa ja Helenaa suhteuttamaan tilanteen henkilökohtaisesta ahdistuksesta laajempiin perspektiiveihin.

Helena: Kyllä se jonku sortin maailmanloppu tulee, et sitä ei voi enää niinku ehkäistä, mutta että aina on ollu niin että on jotakin jääny mikä on sitte taas jatkanu elämistä, että ei se tapahdu totaalisenä varmaankaan joka taholla.

5.3. Lokaali ja globaali yhteiskunnallisuus

5.3.1. Kansallisvaltion positiivinen identiteetti

Haastateltavien positiivinen kansallinen identiteetti ja minä-kuva liittyivät ennen kaikkea kulttuurisiin asenteisiin ja arvoihin, joiden suhteen syvä isänmaallisuus koettiin ongelmaksi. Suomea pidettiin kuitenkin oikeutetusti yhteiskunnallisena toimijana, jonka rooli sekä sisäisten että ulkoisten asioiden hoidossa oli vahva. Suomalaisten usko suomalaiseen yhteiskuntajärjestelmään on myös aiempien tutkimusten mukaan ollut korkea (ks. esim. Oinonen 2005, 24). Tässä tutkimuksessa suomalaisen yhteiskuntajärjestelmän takaama kansalaisten hyvinvointi näyttäytyi haastateltaville varsin ainutlaatuisena ja positiivisena asiana. Erityisesti koulutusjärjestelmä ja sosiaali- ja terveysturva nähtiin kehittyneinä ja säilyttämisen arvoisina. Janne oli törmännyt suomalaisen yhteiskuntajärjestelmän ylivoimaisuuteen matkustaessaan Venäjällä.

Janne: Olin ylpeä siitä, että Suomessa tällaisia paikkoja ei ole [---] että Suomessa huonoimmillaankin menee paremmin kuin siinä kylässä menee, että kyllä mä oon todella ylpeä suomalaisesta sosiaaliturvasta, työttömyysturvasta ja turvaverkosta, minkä tämä järjestelmä antaa.

Suomi oli haastateltaville vahvasti valtiollinen instituutio tarkasteltaessa myös maan kansainvälistä asemaa. Haastateltavat arvioivat Suomen ja suomalaisuuden mainetta sekä positiivisena että negatiivisena. Positiivista mainetta ylläpitää haastateltavien mukaan Suomen harjoittama ulkopoliittika, sitoutumattomuus, sivistys, turvallisuus ja kilpailukyky. Negatiiviseksi maineeksi koettiin monet ulkopoliittikan näkökohdat erityisesti ympäristönsuojelussa ja kehitysyhteistyössä. Ainan mielestä Suomi nähdään yleisesti ottaen hyvämaineisena ja rauhaa edistävänä valtiona, mutta toisaalta *”suomi on tosi nololla tavalla kehitysyhteistyömäärärahojen, jos niitä tarkastellaan, niin siinä suhteessa sellanen häpeäpilkku.”* Myöskään Jannelle kansallisuudella ei sinänsä ole merkitystä yhteisten asioiden hoidossa, vaan hän totesi määrittelevänsä itsensä mieluummin vaikka ruotsalaiseksi mikäli katsoo ruotsalaisen yhteiskunnallisuuden edustavan omia arvojaan suomalaisuutta paremmin.

Janne: Haluan tavallaan ottaa pesäeroa siihen mitä Suomen päättäjät ovat tehneet, että siinä mielessä tunnen olevani enemmän ruotsalainen, koska niinku tavallaan vaikka minulla ei ole mitään siteitä Ruotsiin, niin kuitenkin

hyväksyn Ruotsin päättäjien ottaman politiikan huomattavasti niinku enemmän kuin mitä suomen päättäjien, ja siitä syystä esimerkiksi kannustin Ruotsia Suomi-Ruotsi jäkisottelussa.

Jannelle ”*pesäeron*” syy oli ennen kaikkea Suomen ulko- ja ympäristöpoliittisissa linjauksissa, joita Janne piti Ruotsiin nähden jälkeenjääneinä.

Haastateltavien suhtautuminen suomalaiseen yhteiskuntaan ja auktoriteetteihin vaihteli sen mukaan missä mittakaavassa hyvinvointia tarkasteltiin. Suomalainen yhteiskuntajärjestelmä nähtiin onnistuneena hyvinvoinnin tuottamisessa suomalaisille, mutta kehitettävää löytyi erityisesti kansainvälisissä suhteissa. Suomen vaikutusmahdollisuudet maailmanasioihin nähtiin pieniksi. Suomi koettiin pieneksi valtioksi, jolla on lähinnä mielipidevaikutusvaltaa ja mahdollisuus näyttää esimerkkiä. Positiivisena pidettiin kuitenkin Suomen mahdollisuutta osallistua päätöksentekoon ja kansainväliseen keskusteluun. Globaalista näkökulmasta tarkasteltuna haastateltavat näkivät Suomen erityisen hyvinvoivana, rikkaana ja ”*onnekkaana*” maana, jolla olisi varaa ottaa osaa globaalin vastuun kantamiseen nykyistä enemmän.

Satu: [---] mun mielestä suomi niinku maana on ollu ihan tosi onnekas, esimerkiks täällä ei oo mitään luonnonkatastrofeja, tai koko kansakuntaa koskettaneita [---] kuivuutta tai sellasia tulvia, mitkä veis ihmisiä tai mutavyöryjä tai muuta, ja sitte ei oo mitään tautejakaan sillai [---].

5.3.2. Globaalin demokratian vaatimus

Haastateltavien mielestä globaalia yhteisöllisyyttä ja yhteisten asioiden hoitamista estää ja uhkaa vallan keskittyminen yhdelle toimijalle ja maailman alueellistuminen eli jakautuminen taloudellisiin ja sosiaalisiin ”blokkeihin”. Demokratia nähtiin keskeisenä edellytyksenä toimivalla maailmanjärjestykselle, mutta myös vaikeasti saavutettavaksi ja ylläpidettäväksi. Haastateltavien valtapoliittinen maailmankuva rakentui pääasiassa USA:n, EU:n, ylikansallisten organisaatioiden ja rahatalouden varaan. Valta on haastateltavien mielestä keskittynyt kuitenkin liiaksi Yhdysvalloille, kuten Mikko totetaa, kun ”*yks iso valtio niinku pyörittää kaikennäköisiä sotia ympäri maailmaa*”. Myös Aino näkee maailman poliittisina alueina.

Aino: Yhtäällä on Yhdysvallat, joka käyttäytyy tosi omavaltaisesti ja röyhkeästi, ja toisaalta sit taas on Euroopan varsin tiukka ja muukalaisvihainenkin politiikka monissa maissa, ja sitte taas toisaalla on arabimaat joissa niinku, joissa on selvästi niinku tietyt ääriyhmät, lietsoo vihaa länsimaita kohtaan.

Suhtautuminen muihin kansainvälisiin toimijoihin oli niin ikään kriittistä erityisesti ympäristöasioissa ja globaalien taloudellisen epätasa-arvon ja sen seurausten ennaltaehkäisyssä ja hoitamisessa. Kansainvälisten organisaatioiden kuten EU:n ja YK:n nähtiin kärsivän epädemokraattisuudesta, jossa päätöksenteko on tehotonta ja ”hampaatonta” USA:n ”herruutta” kohtaan.

Mikko: [---] esimerkiks Yhdysvallat, että jos ne haluaa jotain tehdä, niin eihän ne kuuntele mitään YK:n sanelemia asioita, kyllähän ne kävelee yli. ja sama varmaan on EU:n kohallakin, ehkä tällä hetkellä. et kyllä sitä aina voidaan sanoo tai suosittaa jotain taikka jopa määrätäkin jotain, mutta se on eri asia totteleeko sitä kukaan.

Haastateltavat näkivät vallan keskittymisen uhkaavan erityisesti paikallisuutta päätöksenteon tapahtuessa liian kaukana päätöksenteon kohteina olevista alueista ja ihmisistä. Nykyisellään lokaalien ja globaalien haasteiden huomioimisessa vastuu tehdyistä päätöksistä tulisi haastateltavien mielestä olla suurempi merkittäville päätöksen tekijöillä, kuten Paula kuvailee USA:n globaalia ympäristöpolitiikkaa.

Paula: Esimerkiks noi ympäristöasiat, niin jos Usa ei edes ratifioi Kioton ilmastopöytäkirjasta, jossa just yritettäs ilmastonmuutosta tai sen negatiivisia vaikutuksia torjua ja vähentää, niin toivosin vaan, että siellä Yhdysvalloissakin otettas vastuuta globaalien ympäristön tilasta.

Mitä isompi organisaatio, sitä byrokraattisempänä ja hitaampana toimintaa ja muutoksia pidetään. Haastateltavien pelkona on myös siirtyminen päätöksenteossa epäolennaisiin seikkoihin ”oikeiden” asioiden ratkaisemisen suhteen.

Riina: [---] se vaan jotenkin tuntuu menevän niin kummalliseen suuntaan et, että niinku kaikki semmoset pikkutarkat säännöt, niinku just, että rekasta täytyy poistaa se tulitikkulaatikon kokoinen pala, että se menee niihin direktiiveihin, niin se on niinku että, et ei voi olla totta, et mistä ne niinku keksiikään näit asioita.

Ainon mielestä Euroopalla olisi mahdollisuus lisätä maailman moninapaisuutta, jos vain EU:n omat sisäiset ongelmat esim. jäsenyyksissä saataisiin ratkaistua. Jo olemassa olevaa kansainvälistä ja osin globaalia yhteistyötä korostettiin kuitenkin positiivisena ja kehittämisen arvoisena asiana, jotta maailmassa olisi erityisesti ympäristö- ja ihmisoikeusasioissa yhteneväiset periaatteet ja lainsäädäntö.

Riina: Siinä on myös hyvii asioita ja esimerkiksi jos miettii ympäristölainsäädäntöä tai ihmisoikeuspolitiikkaa, niin varmasti niinku EU pystyy sillä tavalla niitä niinku viemään eteenpäin tai ainakin mä toivon, että se vois [---] koska ei se ehkä kauheesti auta ympäristölainsäädännössä, jos joku yks pieni maa tekee jotain päätöksiä. et kyllä ne täytyy sit sitoo laajemmaltikin, varsinkin nykyään, vaikka kun yritykset pystyy niin helposti muuttaa muihin maihin, että tota, et kyl se hyvän lainsäädännön pitäis olla ylikansallista.

Yhteistyö, demokraattisuus ja kaikkien maiden tasavertainen osallistuminen kansainväliseen ja globaaliin päätöksentekoon nähtiin tärkeäksi erityisesti pienten maiden, kuten Suomen näkökulmasta. Toisaalta demokraattisuus nähtiin yhtenä suurimpana haasteena globaalin yhteisön luomisessa.

Paula: Kyl tämmösiä maapallon laajusia organisaatioita voi olla, jos ne vaan jotenkin pysyis demokraattisina, se on usein hirmu vaikeeta.

Haastateltavien positiivinen suhtautuminen demokratiaan ja toisaalta heikentynyt luottamus kansainvälisiin auktoriteetteihin voidaan nähdä liittyvän laajemmin postmoderniin kehitykseen, missä taloudelliset ja poliittiset auktoriteetit nähdään yhä harvemmin ratkaisuina kansalaisten ongelmiin. Inglehartin (1999) mukaan postmodernisaation myötä modernisoitumiselle tyypillinen luottamus rationaalis-laillisiin auktoriteetteihin ja poliittisiin instituutioihin on vähentynyt kehittyneissä teollisuusmaissa kehityksen painopisteen siirtyessä taloudellisen hyödyn tavoittelusta kohti yksilöllisen hyvinvoinnin tavoittelua. Erityisesti jälkimateriaalisten arvojen nousu kehittyneissä maissa on heikentänyt luottamusta poliittista auktoriteettia kohtaan ja lisännyt taloudellisen ja poliittisen eliitin haastavien instituutioiden määrää esimerkiksi ympäristöliikkeiden muodossa. (emt., 237-242.) Inglehartin tutkimusten mukaan kansalaiset näyttävät suhtautuvan sitä positiivisemmin poliittiseen auktoriteettiin mitä köyhemmästä valtiosta on kyse. Suomalaisuuden näkökulmasta tilanne ei ole tutkimuksessa poikkeava, vaan muiden

pohjoismaiden tavoin verrattain taloudellisesti hyvinvoivassa Suomessa auktoriteettiin suhtaudutaan varauksellisesti. (Inglehart 1999, 240-241.)

5.4. Kohti globaalia kansalaisuutta

Paula: Omassa elämässä ainakaan en yritä koskaan korostaa sitte sitä eroa niinku suomalaisuuden tai, tai että, pyrkii sitten poistamaan tälläisiä muureja niinku muitten kulttuurien ja oman kulttuurin väliltä tai, että haluis ajatella, että voitais kaikki täällä tehdä yhteistyötä kuitenkin eri valtioiden välillä ja valtioiden rajoista riippumatta.

Leskisen vuonna 2003 toteutetun tutkimuksen mukaan suomalaisista 62 prosenttia tuntee itsensä ensisijaisesti suomalaiseksi, 26 prosenttia oman paikkakunnan asukkaaksi, 4 prosenttia maailmankansalaiseksi tai eurooppalaiseksi ja 2 prosenttia pohjoismaalaiseksi (Leskinen 2003, 169). Leskisen tutkimuksessa maailmankansalaisuuden ja kehitysyhteistyöasenteiden välillä oli positiivinen yhteys. Tutkimusmenetelmästä ja kysymyksenasettelusta johtuen Leskisen tutkimuksesta ei kuitenkaan käy ilmi mitä haastateltavat tarkkaan ottaen ajattelivat valitessaan ensisijaisen identifioitumisen kohteen. Oliko identifioitumisen lähtökohta ensisijaisesti kulttuurinen, yhteiskunnallinen vai kenties jotain muuta? Myös omat haastateltavani pohtivat identiteettiään suhteessa suomalaisuuteen, pohjoismaalaisuuteen, eurooppalaisuuteen ja maailmankansalaisuuteen.

5.4.1. Eurooppalainen ja pohjoismaalainen identiteetti

Haastateltavien suhtautuminen eurooppalaiseen ja pohjoismaalaiseen identiteettiin riippui tarkastelunäkökulmasta. Eurooppalaisuudessa erotettiin kaksi tasoa, EU:n jäsenyyden perusteella syntyvän eurooppalaisuuden ja eurooppalaisen kulttuurin. Kulttuurin näkökulmasta useat haastateltavista kokivat keski-eurooppalaiset suomalaisia enemmän eurooppalaisiksi. Toisaalta Eurooppa koettiin koulu-opetuksen ja median välityksellä läheisemmäksi ja tutummaksi kuin muut maanosat ja varsinkin matkusteltaessa eurooppalaisuus korostui suomalaisuuden rinnalla.

Paula: Eurooppalaisuus yleensä kun sanotaan se sana, tuo lähinnä mieleen niinku keski-eurooppalaisuuden, mutta tota, kyllä kai koen olevani

eurooppalainen sitten kun on tekemisissä muista maanosista olevien henkilöiden kanssa ihan sitten, oliko se sitten kasvokkain tai sitten vaikka sähköpostivaihtoa, niin kyllä sitä tuntee aika paljon läheisyyttä kaikkiin Euroopan maihin.

Eurooppalaisuuden historia nähtiin vuosisatojen takaisissa tapahtumissa, joiden vaikutukset eivät haastateltavien mielestä riitä luomaan omaa yhtenäistä eurooppalaista identiteettiä. Vaikka suurin osa haastateltavista ei kokenut olevansa erityisen eurooppalainen identiteetiltään, kokivat he kuuluvansa kuitenkin Eurooppaan maanosana ja erityisesti länsimaisen kulttuurin, sivistyksen, arvomaailman ja poliittisen järjestelmän vaikutuspiiriin.

Haastattelija: Koetko sä olevas eurooppalainen?

Riina: Tietyl taval, tai ehkä enemmänkin jotenkin niinku länsimaalainen ku eurooppalainen, että, et kun mä koen kuuluvani semmoseen läntiseen kulttuuripiiriin, jota niinku eurooppalaisuuski sit niinku tietyllä tavalla on, mut ehkä siihen liittää semmosii paikkoi kuin vaikka australia tai amerikka, et vähän niinku samanlainen niinku semmonen kristillispohjainen, silleen ainakin näennäisesti demokratiaan perustuva yhteiskunta.

EU:n merkitystä eurooppalaisen identiteetin luomisessa haastateltavat pitivät vähäisenä. eikä EU:n kykyyn luoda yhtenäisyyttä jäsenmaiden välille uskottu. Haastateltavat näkivät EU:n kautta välittyvän eurooppalaisuuden kuitenkin vahvasti osana länsimaalaisuutta ja maailman alueellistumista, minkä seurauksia ei pidetty globaalien demokratian kannalta pelkästään hyvänä.

Haastateltavien kokemukset alueellisesta yhteenkuulumisen tunteesta noudattelevat eurooppalaisuuden osalta ISPP 2003 –kyselyn tuloksia. Eurooppaa ei edelleenkään 2000-luvulla mielletä kovin läheiseksi EU:n jäsenyydestä huolimatta ja siitä puhutaan ikään kuin se olisi jossakin muualla ja Suomi ja suomalaiset sen ulkopuolella. (Oinonen, Blom & Melin 2005, 9.) Pohjoismaalaisuus sen sijaan näyttäytyi haastateltaville eurooppalaisuutta läheisempänä erityisesti elinolojen ja ”*pohjoisen*” mentaliteetin osalta, miltä osin haastateltavien puhe pohjoismaalaisuudesta muistutti puhetta suomalaisuudesta. Pohjoismaiden jakamaa hyvinvointivaltiollista yhteiskuntajärjestelmää pidettiin merkittävänä yhdistävänä tekijänä.

Aino: [---] mä en käsitä mitä Suomi tekee samassa liitossa jonku Italian kanssa, jolla ei oo niinku mitään yhteistä [---] kun taas tää pohjoismainen,

tota, hyvinvointiyhteiskunta, pohjoismainen hyvinvointiyhteiskunnan malli on niin ainutlaatuinen, ja mun mielestä Suomella on tosi paljon yhteistä muiden Pohjoismaiden kanssa ja se on sellasta yhteistyötä minkä mä soisin kehittyvän.

Pohjoismaalaisuus käsitteenä ei kuulostanut haastateltavien mielestä kuitenkaan luonteeltaan identifioitumisen kohteelta. Moni totesi, että käytti pohjoismaalaisuutta vain harvoin kuvaamaan omaa kulttuuritaustaansa. Syynä tähän saattaa olla Suomen poikkeavuus muista pohjoismaista erityisesti kielen ja itään suuntautuvan historian perusteella. Hanna muistutti että vaikka Suomi kuuluu pohjoismaihin, niin se ei kuitenkaan ole osa Skandinaviaa, johon muut pohjoismaat kuuluvat. Kulttuurisesta näkökulmasta tarkasteltuna haastateltavien kuvaama suomalaisuus on Pohjoismaiden joukossa yhtä lailla ”*vieraalla maalla*” kuin Euroopassakin.

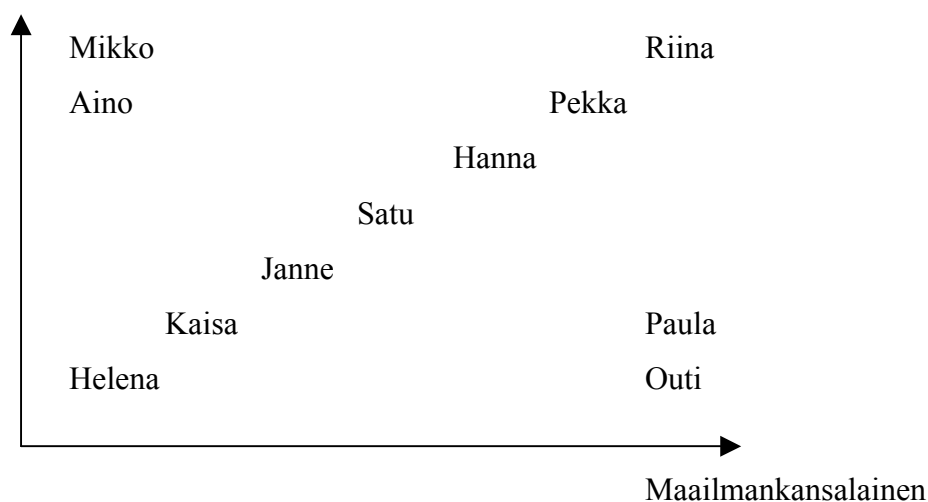
5.4.2. Maailmankansalaisuus

Haastattelija: Koeksä olevas maailmankansalainen jollain tavalla?

Pekka: No kyllä, tää on aika maantieteellisesti rajattu alue, tämä maapallo, että ja kun kaikki vaikuttaa kaikkeen, niin kyllä toki, on siinä sellainen kansalaisvastuu ja kansalaisoikeudet vähän niinku jossain pienemmässäkin valtiossa ikään kuin. Ehkei niin selvästi.

Maailmankansalaisuus käsitteenä ei ollut kaikille haastateltaville tuttu, vaan he pohtivat sitä ensimmäistä kertaa. Käsitteellisesti tarkasteltuna suurin osa haastateltavista koki olevansa maailmankansalaisia sekä suomalaisia, mutta joitakin painotuseroja tuli esille. Kuviosta 1 selviää, että Mikko ja Aino pitivät itseään ensisijaisesti suomalaisena. Outi ja Paula ensisijaisesti maailmankansalaisena ja loput keskiakselille sijoittuvat haastateltavat kokivat olevansa verrattain tasavertaisesti sekä suomalaisia että maailmankansalaisia riippuen tarkastelunäkökulmasta. Moni vertasi maailmankansalaisuutta kansallisvaltiolliseen kansalaisuuteen ja pohti sitä kuinka todellinen käsite voi olla. Kokemus omasta maailmankansalaisuudesta määräytyikin ensisijaisesti sille annetun merkityssisällön mukaan, jolloin eri identiteettituntemuksia arvioitiin myös niihin sisältyvien itselle tärkeiden arvojen ja arvostusten mukaan.

Suomalainen

Kuvio 1: Haastateltavien sijoittuminen kansalaisuus-akselille sen mukaan pitivätkö he itseään ensisijaisesti suomalaisena vai maailmankansalaisena.

Haastateltavien maailmankansalaisuutta koskevissa käsityksissä löytyy Hannerzin kosmopoliittisen orientaation viittaavia piirteitä. Hannerzin (1990) mukaan kosmopoliittisuuden ydin tiivistyy ”shoppailuturismia” laajempaan kosmopoliittiseen orientaation ja haluun kohdata kulttuurinen Toinen yhtenäisyyden sijaan kontrasteja etsien. Kielitaidon lisäksi kulttuurisen Toisen kohtaamisessa tarvitaan erityisiä kosmopoliittisia kompetensseja ja erityisvalmiuksia, kuten kykyä kuunnella, nähdä ja reflektoida myös merkitysten tasolla. (emt., 238-239.) Hannerzille kosmopoliittisuus tarkoittaa paikallisuuden monimerkityksellisyyden korostumista. Kotiin tai kotiseutuun liittyvät paikalliset tavat tai rutiinit eivät tunnukaan kosmopoliittisesti orientoituneesta itsestään selviltä ja välttämättömiltä tai ne saattavat saada nostalgisia piirteitä kuvastaen mennyttä, kenties yksinkertaisempaa aikaa (emt., 248).

Itsensä ensisijaisesti suomalaisiksi kokevat Mikko ja Aino korostivat maailmankansalaisuutta ennen kaikkea ”*pärjäämisenä*” maailmalla, monipuolisena kielitaitona ja rohkeutena asua ja elää ulkomailla, eivätkä omalla kohdallaan nähneet näiden kriteerien täyttyvän riittävästi. Maailmankansalainen on heidän mukaansa ”*kotonaan*” missä vain. Myös Helena ja Riina pitävät kielitaitoa ja kansainvälisiä kontakteja keskeisinä maailmankansalaisuuden piirteinä, mutta kokevat olevansa maailmankansalaisia kuitenkin ”*jossain määrin*”. Muiden itsensä maailmankansalaisiksi

nimenneiden haastateltavien tavoin myös he käsittivät maailmankansalaisuuden toisin kuin Hannerz. Keskiakselille sijoittuvien kuvauksissa maailma nähtiin pääasiassa globaalin yhteisöllisyyden näkökulmasta ja kokonaisuutena, jossa yllättävienkin asioiden välille voi syntyä yhteys. Tällöin maailmankansalaisuus on kulttuuritaustasta huolimatta ennen kaikkea asumista globaalissa maailmassa ja osana globaaleja ilmiöitä, joita ei voi jättää huomioimatta. Maailmankansalainen nähtiin globaalina ihmisenä, jonka mahdollisuudet kohdata toinen globaali ihminen esimerkiksi tiedonvälityksen avulla ovat lisääntyneet.

Outi: [---] kylhän ihmiset on lähentyneitä ja sitten tavallaan ottaa kaikki kulttuurit huomioon tai jotenkin silleen, tai jotenkin myös se, et on jotenki helpompi lähestyä muita ihmisiä, vaikka asuis toisella puolella maailmaa.

Huomionarvoista on myös se, etteivät haastateltavat väheksyneet suomalaisuutta sinällään, vaikka suhtautuivatkin kriittisesti sen tiettyihin patrioottisiin perinteisiin. Paula ja Outi korostavat kuitenkin muita vahvemmin maailmankansalaisuutta omana identiteettinään muiden haastateltavien erottaessa selvemmin suomalaisuuden ja maailmankansalaisuuden omiksi ulottuvuuksikseen, joista kumpikin tarjoaa eri tavoin merkityksellisiä aineksia globaalisti orientoituneelle, mutta suomalaiselle identiteetille.

Kulttuuristen erojen artikulointiin ja erilaisuuden hyväksyntään pyrkineen kulttuuri relativismin tilalle tarjotaan jälkimodernissa ajassa uusia tapoja arvottaa jonkinlaisen universaalien asteikon puitteissa kulttuurisia käytäntöjä, uskomuksia ja kulttuurituotteita. Yhteisesti määriteltyjen universaalien arvojen ja arvostusten muodostamisessa on kuitenkin vaara ajautua ääripäihin, joko kaiken hyväksyvään välinpitämättömyyteen tai muutosta vastustavaan konservatiivisuuteen. (Haatanen 2000, 154-155.) Vastaus uuteen voisi Haatanen (2000) mukaan olla Taylorin muotoilema tunnustamisen politiikka, joka pyrkii huomioimaan kulttuuriset erot, mutta välttämään identiteetti-politiikkaa, jossa vähemmistöt asettavat itsensä jaetun poliittisen alueen ulkopuolelle (Taylor 1994, 25-73 Haatanen 2000, 159, mukaan). Haastateltavilla jaottelu kulttuurin tai kansallisuuden perusteella meihin ja muihin ei kuulunut haastateltavien mukaan maailmankansalaisuuteen. Keskeistä on sen sijaan osallisuuden kokemus ja vastuun jakaminen yhteisissä intresseissä, globaaleissa tapahtumissa ja ilmiöissä.

Hanna: Me ollaan niinku silleen kuitenkin kaikki ihmisiä, että ollaan vastuussa toisistamme, tai ei vastuussa, et pitää olla kiinnostunut muistakin

kuin esimerkiksi oman maansa tai oman maan asioista. että, että maailma on semmonen tietynlainen yksikkö, että täällä on kaikki sillä lailla yhteydessä kaikkiin.

Globaalia kansalaisuutta ja maailman tilannetta pohtivilla haastateltavilla oli toiveena yhteisö, joka perustuisi demokratialle, lokaaliin päätöksentekoon ja globaaliin yhteistyöhön tavalla, joka muistuttaa joiltain osin Delantyn (2000) käsitteellistämää kansalaiskosmopolitanismia. Erityisesti haastateltavien kokemus kansallisen identiteetin ja kansalaisuuden eriytymisestä eri ulottuvuuksiin liittyy Delantyn kansalaiskosmopolitanismin piirteisiin. Delantyn kuvaama kosmopoliittinen kansalaisuus ulottuu kansallisvaltion ulkopuolelle ja hakee perustelunsa uusien oikeuksien ja velvollisuuksien mahdollisuuksista sekä valtion tasolla että sen ulkopuolella. Haastateltaville nämä oikeudet ja velvollisuudet liittyvät vahvasti ihmisyyteen ja osallisuuteen globaalin maailman tapahtumissa. Delantylle kosmopoliittisessa kansalaisuudessa kansalaisuus ja kansallisuus ovat erotettuina eikä valtio ole enää ainoa suvereniteetin lähde. Tämä tuli esille myös haastateltavilla, joille maailmankansalaisuus edusti uutta ajattelutapaa maailman globaalien yhteyksien ja myös oman globaalin orientaation hahmottamisessa.

Delantylle kansalaiskosmopolitanismin käsite korvaa monimerkityksisen globaalin kansalaisyhteiskunnan käsitteen ja sisältää sekä poliittisen yhteisön että universaalien järjestyksen. Ylikansallisella tasolla Delanty korostaa kuitenkin yksilön osallistumisen sijaan kansalaisyhteiskunnalle tyypillistä yhteisöllisyyttä, missä valtion lisäksi myös muilla kollektiivisilla toimijoilla, kuten kansalaisjärjestöillä, on vaikuttamismahdollisuuksia. (Delanty 2000, 138-141.) Kansainvälisesti toimivia kansalaisryhmiä voidaan pitää globaaleina toimijoina ainakin kahdessa mielessä: ensinnäkin niiden toimintaa ohjaa ja perustelee usein valtioiden rajoja ylittävät ongelmat ja toiseksi ne yhä useammin muodostavat kansainvälisiä verkostoja luoden yhteyksiä paikallisen, kansallisen ja kansainvälisen toiminnan välille. (Willetts 2001, 374.)

6 KANSALAISTOIMINTA LOKAALIN JA GLOBAALIN KANSALAISUUDEN VÄLITTÄJÄNÄ

Kansalaistoiminnan muutokset 2000-luvun kynnyksellä liittyvät erityisesti globaalin ulottuvuuden korostumiseen kaikessa yhteiskunnallisessa toiminnassa ja keskustelussa. Monet kansalaisjärjestöt ovat aikaisemminkin olleet kansainvälisesti orientoituneita, mutta yhä useammin kansalliset liikkeet ovat siirtyneet kansainvälisestä yhteistyöstä aiempaa aktiivisemmin kohti ylikansallista liikettä tai liikkeiden verkostoa, joka kattaa koko kansainvälisen yhteisön. (Rasmus 2006, 238.) Rasmus (2006) on tutkimuksessaan tullut tulokseen, että kansalaisaktivistit eivät kuitenkaan erottele kansallista ja kansainvälistä toimintaa toisistaan, vaan pyrkivät vaikuttamaan molemmilla tasoilla riippumatta siitä missä konkreettinen toiminta tapahtuu (emt., 313). Haastateltavillani konkreettinen kansalaistoiminta oli globaalista orientaatiosta huolimatta vahvasti paikallisuuteen sidottua.

Aino: [---] vaikka asiat on globaaleja, ja niistä asioista yritetään puhua, niin silti se (toiminta) on tietyllä tavalla varsin Suomi-keskeistä.

Paikallisella toiminnalla nähtiin olevan vaikutuksia myös kansainvälisesti, vaikka yhteydet paikallistoiminnan ja globaalien vaikutusten välillä voivat olla vaikeasti havaittavia. Paikallistoiminta ja vaikuttaminen koettiin merkitykselliseksi vastuunkantamiseksi omasta lähipiiristä kohti laajempia yhteyksiä.

Satu: En mä tiedä kuinka laajalle yks ihminen voi oman vastuunsa ulottaa, mutta ainakin sen tekee sen osansa mitä pystyy omassa piirissään.

Myös Helena näkee toiminnan lähtevän paikalliselta tasolta ”fyysisistä rajoituksista johtuen”, että ”meillä on mahdollisuus vaikuttaa siellä missä me tunnetaan ihmisiä ja missä me eletään [---] että se vaikuttaminen voi tapahtua tehokkaimmin siellä missä me tunnetaan ihmiset.”

Järjestöjen yhteiskunnallista roolia voidaan tarkastella sen mukaan mikä sen suhde on yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Tietyillä järjestöillä, kuten sosiaali- ja terveysalan järjestöillä ja vapaan sivistystyön järjestöillä, on oma, yhteiskunnallisesti arvostettu ja hyväksytty toiminta-alue, jonka puitteissa yhteiskunnallinen integraatio on vahvaa ja

yleiset mielipiteet hyväksytään joustavasti ja tilanteen mukaan. Järjestö voi edustaa myös tiettyä, esimerkiksi uskonnollista traditiota, joka pyrkii vastustamaan sellaisia yhteiskunnallisia muutoksia, jotka horjuttavat sen asemaa ja ajattelua. Haastateltavien järjestötaustat sijoittuvat kuitenkin pääasiassa sellaiseen aktiivisesti yhteiskuntaa muuttamaan pyrkivien ”uusien” liikkeiden ryhmään, jossa joiltakin osin kaivataan yhteiskunnallista muutosta. (Tuomisto 2003, 65.) Haastateltavat kuvasivat kansalaistoimintaa tärkeänä ruohonjuuritason vaikuttamisväylänä ja muutosagenttina. Yksilöt, yritykset, viranomaiset, poliitikot niin kansainvälisellä kuin kansallisella tasolla sekä paikallisesti ja toimintaryhmän lähiympäristössä ovat vaikuttamispyrkimysten kohteina.

Muutoksen aikaansaaminen lähtee yksilöiden valinnoista, joihin vaikuttaminen on vaikuttamista myös laajempaan kokonaisuuteen. Haastateltavien mielestä tietämättömyys ja välinpitämättömyys ovat suurimmat ongelmat järjestöjen ajamien asioiden edistymisessä, jolloin asioista ja järjestön ajamista teemoista tiedottamisen ja ”*havahduttamisen*” merkitys korostuu.

Kaisa: No ainakin se tekee tunnetuksi kehitysmaita. jos on semmosia ihmisiä, jotka ei erityisemmin oo ajateltu asiaa [---] ehkä se aiheuttaa semmosia, että ihmiset saattaa enemmän alkaa ajattelemaan, jos asiat on esillä, niin silloin se varmaan vaikuttaa.

Tiedottamisella ja huomiota herättävillä näkyvillä tempauksilla voidaan levittää tietoa maailman tilanteesta ja asioista, jotka eivät välttämättä muutoin näy ihmisten arkipäivässä. Järjestöjen ajamat teemat, kuten globaali epätasa-arvoisuus tai eläinten oikeudet, tuodaan lähelle ”yleisöä” ja tehdään tutuiksi myös ihmisille, jotka eivät asioihin muuten törmäisi tai tutustuisi. Haastateltavien kuvaamat reilun kaupan kahvimaistatukset tai järjestöjen yhteistyössä järjestämät tempaukset ilmastonmuutosta vastaan ovat esimerkkejä tapahtumista ja tilaisuuksista, joilla pyritään tavoittamaan konkreettisesti ohikulkijoita pohtimaan globaaleja tapahtumia arkipäiväisissä yhteyksissä ja kohtaamaan globaalit ilmiöt omassa lähipiirissään. Mikon mielestä nykypäivän ihmiset ovat aiempaa vastaanottavaisempia järjestöjen ajamia asioita kohtaan.

Mikko: [---] tänä päivänä ihmiset ottaa sitä tietoa mielellään vastaan. et siinäkin on vaikuttamisen mahdollisuus, että jollekin voi, kun mää annan jotain infoa, ni voi jäähäkin, tai niinku tavallaan, aueta silmät.

Yksilöihin vaikuttamista kuvattiin pääasiassa kohtaamisina, joissa on mahdollista vaikuttaa jakamalla tietoa ja herättämällä yksittäisen ihmisen mielenkiinnon järjestön ajamia teemoja kohtaan. Yksilötason lisäksi haastateltavat painottivat järjestötoiminnan tavoitteena vaikuttamista myös niihin instituutioihin ja organisaatioihin, joilla koettiin olevan eniten päätösvaltaa yhteiskunnallisiin asioihin, kuten poliittisilla päättäjillä, viranomaisilla ja yrityksillä.

Riina: Jos miettii Suomen asioita vaikka, niin kylhän poliitikoilla, jos ne on niinku hyvässä asemassa, ministerit, niin kyllähän niillä on valtaa vaikuttaa asioihin enemmän kuin esimerkiks vaikka mulla. [---] jos mietitään sitte kansainvälisii asioita, niin silloin se valta ei ehkä pysykään enää semmosissa poliittisissa, silloin se ei oookkaan enää niin poliittista valtaa, jos kansainvälisesti miettii, niin aika suuri valta on myös ihan niinku yrityksillä. että mihin ne investoi, mihin ne muuttaa, missä ne toimii ja millä tavalla ne niinku lobbaa politiikkoja. että siinä mielessä mä näkisin, että kansainvälisesti yrityksillä on tosi suuri valta. ja yritysten mukana myös erilaisilla lobbausorganisaatioilla, rahalla on valta.

Haastateltavat näkivät viranomaisiin ja yrityksiin kohdistuvat vaikuttamisyrietykset yksilötasoa järeämpinä. Lakimuutoksilla ja yritysten tuotevalikoimiin kohdistuvilla vaikuttamispyrkimyksillä, kuten julkisilla kannanotoilla ja boikotoinnilla, halutaan saada aikaan kerralla enemmän ja laajempia muutoksia koko järjestelmän osalta.

Mikko: Tiesti yleensä joku eläinsuojelu- tai eläinoikeustoiminta ni on suomessa nyt saatu aikaan asioita, että lakeja on muutettu ja sit mitä tulee ruohonjuuritason toimintaan, niin esimerkiks Karttulan koe-eläinkasvattamo on suljettu ja Marimekko myi tän turkisyhtiönsä ja, et mä nään että siellä on vaikuttanu nimenomaan ruohonjuuritason toiminta niihin.

Haastateltavat eivät kannattaneet väkivaltaista toimintaa, mutta useimpien mielestä kansalaistottelemattomuus tietyssä mittakaavassa on joskus välttämätöntä, jotta asia ”*menisi perille*”.

Helena: Väkivallan kannalla mä en oo, mutta kansalaistottelemattomuus voi olla eri asia tietyissä tilanteissa, että se voi olla ihan paikallaan, että saadaan jotain muutettua. mutta väkivallasta ei yleensä seuraa mitään hyvää.

Haastateltavat painottivat kuitenkin järjestötoiminnan ruohonjuuritason paikallista vaikuttamista eritoten rauhanomaisen, vaikkakin huomiohakuisen tiedottamisen keinoin.

6.1. ”Kauheen kaukainen” politiikka? Yhteistyöstä vuorovaikutukseen

Haastateltavien kuvaamaa paikallistason toimintaa leimaa yhteistyöhalukkuus ja kuntiin ja muihin paikallisiin yhteisöihin pyrittiin vaikuttamaan virallisia teitä esimerkiksi kuntalaisaloitteilla tai järjestämällä reilun kaupan maistatuksia organisaatioiden taukotiloihin. Riinan mukaan suomalaisuutta kuvastaa poliittinen rauhallisuus, ettei toimita ”*niinku jossain Ranskassa, heti isot mielenosoitukset*”. Myös Helenan mukaan Suomessa myötäillään viranomaisia enemmän kuin esimerkiksi Saksassa. Helenan mukaan tietotekniikan kehitys lisää demokratiaa ja vaikuttamisväyliä, kun voi ottaa yhteyttä päättäjiin esimerkiksi internetin välityksellä, ”*tulee sellainen tunne, että päättäjätkin kuuntelee*”. Haastateltavat kokivat yhteistyön päättäjien kanssa tärkeäksi tavaksi luoda myös positiivisia kontakteja ja saada järjestön ajamia teemoja näkyvämmäksi ja julkisiksi.

Asioiden edistämistä yhteistyösuhteita luomalla kutsutaan myös ns. lobbaukseksi, jonka tavoitteena on antaa päättäjille ja virallisille tahoille tietoa järjestön ajamista asioista. Haastateltaville lobbaus ei ollut arkipäiväistä toimintaa, vaikka järjestöjen yhteydet esimerkiksi poliittisiin päättäjiin olivat pääasiassa avoimet ja hyvät. Paula toisaalta koki poliitikkojen osallistumisen järjestöjen tilaisuuksiin olevan osin julkisuushakuista, koska osallistuminen tuntui olevan riippuvainen muista kuin tilaisuuden varsinaisesta sisällöstä.

Paula: Kyllä puhujia on helppo saada silloin, jos on joku semmonen aihe, mikä kiinnostaa myös mediaa ja yleensäkin suurta yleisöä, että tietää, että siellä on yleisöä.

Haastateltavien suhtautuminen yleensä ottaen politiikkaan ja poliittiseen vaikuttamiseen vaihteli. Paulan mielestä järjestötyö on vapaampaa kuin poliittinen toiminta, joka on usein sidottu tiettyihin reunaehtoihin ja ”*realiteetteihin*”, eikä Paula sen vuoksi ole toistaiseksi kiinnostunut ”*paikallispolitiikasta ja semmosesta komiteoissa istumisesta*”. Poliittinen päätöksentekojärjestelmä koettiin myös byrokraattiseksi, hierarkkiseksi ja jähmeäksi vaikuttamiskeinoksi. Mikon mielestä poliittinen vaikuttaminen tapahtuu liian pitkällä aikavälillä, missä päätöksiä ei välttämättä edes lopulta synny. Kaisakin keskittyy poliittista toimintaa mieluummin ”*suoraan toimintaan*”, missä ei tarvitse ”*pelata ja yrittää ihmisiä puolelleen*” vaan voi keskittyä selvemmin itselle tärkeän asian edistämiseen. Poliitikasta kiinnostunut Aino toteaa poliittisen vaikuttamisen tuntuvan toistaiseksi ”*kauheen*

kaukaselta ja kaikki, kaikki puolueet on yhtä samaa massaa ja jotenki, semmoselta vaikeesti lähestyttävältä.”.

Kansalaisjärjestöjen hallinnolliseen päätöksentekoprosessiin liittyviä osallistumismahdollisuuksia kartoittaneessa selvityksessä todetaan kansalaisjärjestöjen ja hallinnon edustajien välisen vuoropuhelun ja yhteistyön osin riittämättömäksi (Virtanen 2001, 20-22). Hallinnon edustajien mukaan kansalaisjärjestöjen osallistuminen on tarkoituksenmukaista erilaisten ohjelmien ja lainsäädäntöhankkeiden valmisteluvaiheessa. Sekä hallinnon että kansalaisjärjestöedustajien näkemykset kansalaisjärjestöjen roolista lausunnonantajina ja asiantuntijoina ovat yhtenevät, mutta kansalaisjärjestöedustajat toivoivat lisää mahdollisuuksia osallistua hankkeisiin jo ideointi- ja suunnitteluvaiheessa. (emt., 20-22.) Poliittiseen toimintaan osallistunut Helena näkee kansalaisjärjestöillä ja poliittisella päätöksentekojärjestelmällä selvän eron; järjestöt tekevät suosituksia, antavat lausuntoja ja kannanottoja, poliittiset tahot varsinaisia päätöksiä. Helena korostaa kummankin tahon merkitystä yhteiskunnallisessa vaikuttamisessa, kuten myös Riina, joka suhtautuu poliittiseen toimintaan kansalaisjärjestövaikuttamista ”täydentävänä” toimintana, jonka aika hänen kohdallaan on kenties myöhemmässä elämänvaiheessa. Pekalle poliittinen vaikuttaminen ei ole tällä hetkellä ajankäytöllisesti mahdollista, mutta hän ei kuitenkaan poissulje vaihtoehtoa, että lähtisi ”*puoluetouhuihin*” mukaan.

Pekka: Sehän ois tietysti niinkun oikeesti se missä pääsee vaikuttamaan niinku silleen hyvinkin suoraan, sanomaan jossain kunnanvaltuustossa sanansa.

Yhteistyötä tehdään myös oman järjestön sisällä sekä muiden järjestöjen kanssa kansallisella että kansainvälisellä tasolla. Paikallisella tasolla yhteistyö muiden järjestöjen kanssa on ylipäättään tärkeää erilaisten tapahtumien ja tilaisuuksien järjestämisessä ja järjestöjen väliset kynnykset ovat matalia. Kaikki haastateltavat osallistuivat mielellään myös muiden järjestöjen toimintaan ja osa oli haastatteluhetkelläkin jäsenenä useammassa järjestössä. Käytännössä yhteydet muodostuivat tapaamisista ja yhteisistä informaatiokanavista kuten sähköpostilistoista.

Mikko: No meillä on esimerkiks sähköpostilista, mihinkä kirjottaa ympäri Suomea ihmiset. ja sitten sillon tällön pidetään esimerkiks alueosastojen tämmösiä yhteisiä tapaamisia mitä nyt esimerkiks kaks viikkoo sitten Tampereella pidettiin [---]

Haastateltavien kokemukset kansainvälisestä toiminnasta eivät ole usein suoria, vaan tapahtuvat kansallisten väliorganisaatioiden kautta esimerkiksi kansainvälisten kampanjoiden tiedotus- ja materiaalihankintoina. Haastateltavien kokemuksissa kansalaisjärjestöjen kansainvälinen yhteistoiminta on varsin järjestäytymätöntä ja paikallistaso on kansalaistoiminnan varsinainen lähtökohta. IMF:n (International Monetary Fund) kokousten yhteydessä järjestettävät kansalaisjärjestöjen ”varjokokoukset” ja laajat mielenosoitukset ovat kuitenkin esimerkki kansainvälistyvistä järjestökentästä, joka tarvittaessa pystyy kokoamaan laajat ihmisjoukot ajamiensa asioiden taakse. Muun muassa Prahan mielenosoitukseen IMF:n kokouksen yhteydessä vuonna 2000 osallistunut Riina koki olevansa muiden osallistujien kanssa samaa mielenosoitusliikettä ja ”yhteenliittymää”, vaikka osallistujia yhdistävä tekijä ei löydy yksittäisestä järjestöstä, vaan kokonaisesta kansalaisryhmittymästä.

Riina: [---] semmosessa massamielenosoituksessa ei kauheesti tunne olevansa yksilö, vaan siellä on ehottomasti osa massaa. Et siinä mielessä mä tunsin olevani osa, yks pieni osa sitä joukkoa.

Prahassa koettujen ja sen jälkeen tapahtuneiden laajojen mielenosoitusten taustalla voidaan nähdä globaalin kansalaisyhteiskunnan piirteitä ihmisten aktiivisesta ja omaehtoisesta toiminnasta yhteisten pyrkimysten edistämiseksi. Suunta aiempaa tiiviimpään kansalaisjärjestöjen yhteistyöhön kansainvälisten ja globaalien toimijoiden välillä on nähtävissä myös kansainvälisten sosiaalifoorumien suosiossa. Vuodesta 2001 kokoontuneet maailman sosiaalifoorumit kokoavat maailmanlaajuisesti kansalaisliikkeitä pohtimaan globaaleja kehityssuuntia ja tekemään uusia keskustelunavauksia globaaleihin haasteisiin. Globaalin kansalaisyhteiskunnan keskusteluareenaksi kutsuttua sosiaalifoorumia kuvataan avoimena tilana, ”jonne tasa-arvoisen ja demokraattisen yhteiskunnan kannattajat voivat tuoda näkemyksiään laajempaan keskusteluun” (Suomen sosiaalifoorumi 2008). Vuoden 2008 Suomen sosiaalifoorumiin Tampereelle helmikuuhun mennessä ilmoittautuneiden 70 kansalaisjärjestön kirjo kertoo, että tilausta kansalaisjärjestöjen yhteiselle foorumille on ollut. Haastateltavat eivät kuitenkaan tuoneet merkittävästi esille sosiaalifoorumin kaltaisiin tilaisuuksiin liittyviä yhteisöllisyyden kokemuksia, vaan painottivat paikallistoimintaa oman toimintansa lähtökohtana.

6.2. ”Kuplan” puhkeaminen ja aktiivinen kansalaisuus – kansalaisjärjestötoiminnan motiiveja ja merkityksiä

Vapaaehtoiseen toimintaan osallistumisen motiivit voidaan Matthiesin (1999) mukaan jakaa karkeasti ekonomisiin ja psykologisiin motiiveihin. Ekonomiset motiivit liittyvät omien intressien toteuttamiseen ja rationaaliseen solidaarisuuteen, jolloin osallistumiseen, kuten naapuriapuun tai talkooreenkaaseen, liittyy taloudellisesti hyödyllinen vaihtosuhde. Psykologiset argumentit korostavat vapaaehtoistoiminnan kautta saatua sisäistä tyydytystä esimerkiksi elämän mielekkyyden, tarpeellisuuden tai arvostuksen kokemisen kautta (emt., 52-53). Haastateltavilla järjestötoimintaan liittyvät motiivit ovat sekä globaalisti ekonomistisia ja rationaalisia että psykologisesti elämäntavallisia ja itsensä kehittämiseen tähtääviä. Haastateltavien osallistuminen järjestötoimintaan oli ”keveästi” sitoutunutta, kuten järjestötoimintaan sitoutumista on ns. ”uusissa” jälkimoderneissa liikkeissä luonnehdittu (Ilmonen 1998, 32). Sitoutumisen keveydellä viitataan liikkeiden julkisuuteen ja symbolisuuteen, jonka kautta muodostuva yhteisöllisyys on pysyvää vain niin kauan kuin niiden jäsenet haluavat sitoutua liikkeen moraaliperustaan ja liike itsessään pystyy tarjoamaan jäsenilleen näiden kaipaamia todellisia vaihtoehtoja oman elämäntavan toteuttamiseksi (emt., 31.) Osalle haastateltavista sitoutuminen liikkeiden symboliperustaan oli suurempaa kuin toimintaan osallistuminen, mikä tuli esille rajojen asettamisena varsinaisen järjestötoiminnan ja muun elämän välille.

Päätöstä kansalaisjärjestötoimintaan osallistumisesta edelsi haastateltavilla yleensä ns. yhteiskunnallinen herääminen ja halu osallistua vastuunkantamiseen tärkeäksi katsomansa asian osalta. Useimmilla yhteiskunnallinen aktivoituminen oli tapahtunut nuoruudessa. Kovin moni ei osannut kuitenkaan kuvata mitään yksittäistä tapahtumaa tai tilannetta, jossa muutos olisi tapahtunut, vaan monelle 14- 17 –vuoden ikä oli ollut eräänlaista pohdiskelun ja ”radikalisoitumisen” aikaa. Usein asioita oli pohdittu yhdessä ystävien kanssa, joiden seurassa ainakin Paula ja Riina olivat lähteneet ensimmäistä kertaa järjestötoimintaan mukaan. Paula, Riina ja Helena painottivat myös yhteiskunnallisesti aktiivista kotitaustaansa yhtenä vaikuttavana tekijänä. Riinalla kotitaustan vaikutus oli ollut lapsuudessa niin vahva, että hän oli kokenut lapsuudenkavereiden keskuudessa ”ulkopuolisuutta” siitä syystä, että kaikki ikätoverit eivät olleet samalla tavalla tietoisia esimerkiksi maailman tapahtumista tai poliittisesta järjestelmästä. Toisinkin päin saattoi

olla, jolloin nuoruuden aktiivisuuteen kuului tietty vaatavuus mm. läheisiä ja näiden ajattelu- ja toimintatapoja vastaan kapinoiminen. Moni totesi kuitenkin ohittaneensa radikaalin nuoruuden aktivismin ja ”punkkari-ajat” ja elävänsä nyt sopusointuisemmin ympäröivän maailman kanssa.

Lapsuudessaan jonkin aikaa kehitysmaassa asunut Kaisa arveli kokemustensa vaikuttaneen siihen, että hän myös myöhemmin on kiinnostunut kehitysmaista ja halunnut osallistua kansalaisjärjestötoimintaan vähempiosaisten hyväksi. Kaisa ei koe kuitenkaan ajatelleensa asiaa tietoisesti, toisin kuin Aino, joka on vasta myöhemmin aikuisena kiinnostunut yhteiskunnallisista asioista ja erityisesti vaikuttamistoiminnasta. Aino kokee eläneensä tiedonpuutteesta johtuen kuin ”kuplassa”, joka rikkoutui todellisuuden työharjoittelussa kehitysmaassa.

Aino: Jos on nähnyt, tavannut vaikka lapsityöläisiä, niin sen jälkeen on paljon niinku todennäköisempää et katsoo vaatteesta, että missä se on tehty ja miettii että minkälaisissa oloissa se on tehty, kuin että jos ei oo koskaan tavannut niitä ihmisiä.

Myös Helena havahtui varsinaisesti vasta aikuisiällä yhteiskunnallisiin asioihin. Tsernobylin ydinvoimalaonnettomuuden aiheuttama epävarmuus ja pelko saivat esikoistaan odottavan Helenan pohtimaan maailmaa kokonaisuutena, jossa etäisetkin tapahtumat voivat tulla lähelle. Se, minkä järjestön kukakin haastateltava oli valinnut ensisijaiseksi toimintaryhmäkseen, riippui useammasta seikasta. Outilla järjestön valintaan oli vaikuttanut järkeily osallistumisen ja toiminnan tarpeellisuudesta.

Outi: Jotenki tuntu silleen, ehkä eniten silleen asioita, mistä jotenkin ite kokee, et pystyy vaikuttamaan ja sitte, eläinoikeustoiminta se on jotenkin, siinä ei oo hirveesti toiminnassa ihmisiä mukana, et kokee sen tärkeeks, et on vaikka siinä eikä esim. jossain Amnestyssä, kun siinä on niin paljon ihmisiä mukana ja se on niin iso organisaatio, et kokee, et on niin paljon sellasta jotenkin vääryyttä niin sitten tavallaan kokee, että tekee tärkeätä työtä.

Useimmille haastateltaville järjestön valintaan vaikutti järjestön ajaman pääteeman jälkeen toiminnan luonne ja toimintamahdollisuudet. Haastateltavat olivat kuitenkin sitä mieltä, että järjestöjen väliset kynnykset ovat matalat ja osallistuminen muiden järjestöjen tapahtumiin ei ole poikkeuksellista. Pekan mielestä järjestökentällä ” viime aikoina kaikki nää järjestötoimijat alkaa olla tietoisia siitä, että kaikki tosiaan liittyy kaikkeen.” Pekka

näkee eri kansalaisjärjestöt tavoittelemassa pohjimmiltaan samaa parempaa maailmaa, vaikkakin eri näkökulmia painottaen. Toisaalta järjestötoimintaan osallistuminen nähtiin osaksi persoonallisuutta, toiset ovat aktiivisempia kuin toiset ja *”tykkäävät hössöttää joka paikassa”*. Järjestötoiminta tarjoaa jäsenilleen sosiaalisia kontakteja, uusia ihmissuhteita ja mahdollisuuden osallistua yhdessä tekemiseen.

Paula: Mää saan varmasti ihan vähintään yhtä paljon itselleni kuin mitä sitten se vaikuttaa [---] mä oon tutustunu hirveen moneen ihmiseen järjestötoiminnan kautta ja nykyään varmaan niinku suuri, todella suuri osa tutuista on järjestötoiminnan kautta.

Eläinoikeusliikkeessä toimivalle Kaisalle järjestötoiminnan tärkeä merkitys oli mukana olevien ihmisten samanhenkisyys ja ymmärrys itselle tärkeistä asioista. Myös Helena korosti yhteisten asioiden jakamista ja osallisuutta järjestötoiminnassa.

Helena: [---] se silleen antaa ja palkitsee, että tuntee, että me ollaan niinku yhdessä rakentamassa, yhdessä tekemässä, mitä ihmiset, mitä pidetään niinku tärkeänä ja arvokkaana, et silleen se vahvistaa semmosta kuulumisen kokemista tähän yhteiskuntaan ja elämään.

Järjestötoiminnan yhtenä keskeisenä tekijänä julkisen tilan ja toiminnan luomisessa pidetään niiden informaatioresursseja tiedotuskanaviensa ja asiantuntijuutensa kautta (Ilmonen 1998, 31). Haastateltaville tiedon jakaminen oli korostunut vaikuttamiskeino eri tahoihin nähden, mutta järjestötoimintaan osallistumalla voi kasvattaa myös omaa tietämystään itseä kiinnostavista aiheista, *”keskustella ja peilata ajatuksiaan”* sekä *”saada ajattelemisen aiheita”*. Pekka kokee, että järjestöjen tilaisuuksissa käydyt keskustelut voivat poiketa muista sosiaalisista tilanteista siten, että järjestökavereiden kanssa *”tulee puhuttua hyvinkin paljon järkeviä juttuja ja muiden ystävien kanssa silleen ei välttämättä aina ihan niin järkeviä juttuja.”* Lukupiirit ja keskustelutilaisuudet voivat tuoda esille myös asioita, joita ei muuten olisi osannut pohtia, kuten Paula toteaa.

Paula: [---] en tienny hirveesti geenimanipulaatiosta tai sen ongelmista lähinnä ruokaa ajatellen, niin sitten tutustuin siihen aiheeseen, kun oli lukupiiri ja luettiin artikkeleita siitä, niin että tieto on lisääntynyt paljon.

Kaikkein parhaiten sosiaalisia kontakteja muodostuu osallistumalla aktiivisesti järjestön toimintaan. Satu ei toiminut haastatteluhetkellä aktiivisesti missään järjestössä, vaan totesi, että yleensä *”törmää johonkin kiinnostavaan juttuun, ja sit innostuu ja lähtee mukaan”*.

Sadun osallistuminen järjestötoimintaan onkin asiakeskeistä eikä siihen liity erityisen merkittäviä sosiaalisia odotuksia. Myös Ainon osallistuminen järjestötoimintaan lähtee liikkeelle muista kuin sosiaalisista tarpeista. Aino on aikaisemmin työskennellyt palkallisena järjestötyöntekijänä, mutta pohti työsuhteen päättymisen jälkeen mahdollisuuksiaan osallistua toimintaan vapaaehtois pohjalta. Aikaisemman työsuhteen perusteella Aino toivoo järjestötoiminnalta mahdollisuuksia jatkossakin itsensä toteuttamiseen myös koulutusta ja työkokemustaan vastaavalla tasolla.

Aino: Mä oon [---] alkanu miettiä, että, et nyt kun mä en oo enää töissä kansalaisjärjestössä, et miten mä voisin ruveta toimimaan taas vapaaehtois pohjalta, niin niitä on loppujen lopuksi aika vähän semmosia kansalaisjärjestöjä, jotka tarjoaa semmosia mielekkäitä tapoja toimia vapaaehtosena, jotain muuta ku rahankeruuta tai messuständillä seisomista.

Jälkimodernille vapaaehtoistoimijalle on Heikkalan (2001) mukaan tärkeää toiminnan projektinomaisuus ja kokemus toiminnan henkilökohtaisesta merkityksellisyydestä (emt., 73-77). Osa haastateltavista koki järjestötoiminnan merkityksellisyyden ja osallistumismahdollisuuksien välillä ristiriidan. Hannalla halu osallistua toimintaan oli isompi kuin käytettävissä olevat resurssit. Syiksi vähäiseen osallistumiseen Hanna luetteli koulukiireet ja halun rauhoittua. Vaikka velvollisuudentunne painoi mieltä ajoittain, koki Hanna kuitenkin oikeudekseen tehdä vain sen mitä jaksaa ja pystyy. Perfektionistina itseään pitävällä Jannella vastuun ja velvollisuuden tunne oli niin suuri, että kykenemättömyys toimia toivomallaan tavalla aiheutti syyllisyyden- ja riittämättömyyden tunteita ja lopulta uuvutti. Jannen kokemus oli, ettei hän saanut järjestötoiminnalta riittäväksi vastinetta omalle panostukselleen, vaan toimintaan osallistumisesta oli muodostunut enemmänkin taakka kuin ilo. Janne olikin päätenyt vetäytymään joistakin järjestötehtävistä tilannetta helpottaakseen. Myös muut haastateltavat totesivat, että maailman tilanne ja työn määrä saattoivat ajaa *"hakkaamaan päätä seinään"*. Rajan vetäminen oman riittävän osallistumisen ja muun elämän välillä oli vaikeaa. Kun järjestötoiminta tuntui vievän liikaa aikaa tai voimavaroja, oli tullut aika löysätä. Helenan mielestä kansalaisaktivismi voi nykypäivänä olla kuin kokopäivätyötä, jolloin *"kansalaispalkka vois olla ihan hyödyllinen, koska voi olla paljon tärkeempää ottaa kantaa ja vaikuttaa asioihin, kuin se, että tehdään ehkä jotain muuta."*

Kansalaisjärjestötoiminta ei ollut haastateltaville itsetarkoitus vaan osa tietynlaista globaalisti, ekologisesti ja moraalisesti kestävästä elämäntapaa ja -valintoja. Tässä mielessä järjestö toimi eräänlaisena kehyksenä toivotunlaiselle elämäntavalle. Järjestötoiminnan lisäksi haastateltavat korostivat yksilön elämäntapaan liittyviä vaikutusmahdollisuuksia globaaleihin asioihin. Janne esimerkiksi pyrkii mitoittamaan oman ”*ekologisen jalanjälkensä*” kestävästä kehityksen tasolle omilla kulutustottumuksillaan.

Janne: Pyrin laittamaan kulutustani sille tasolle, että jos kaikki, kaikkien kulutus olisi sitä tasoa mitä minulla olisi, maapallo pystyisi kestävänsä sen. eli tavallaan niinku, sanotaan konkreettisesti, niin ekologinen jalanjälkinen olisi yksi maapallo, eli jos kaikilla olisi sama kulutus kuin minulla, niin maapallo pystyisi kestävänsä.

Haastateltavilla vastuun kantaminen konkretisoitui yleisimmin arkipäiväisissä valinnoissa, joilla haluttiin ohjata esimerkiksi kuluttamista eettisempään ja ekologisempaan suuntaan suosimalla ja boikotoimalla tuotteita ja palveluja niiden ”kestävyyden” ja ”kestämättömyyden” suhteen.

Pekka: Tosiaan tulee katottua mitä oikeesti tarvii ja mitä ei tarvi ja mistä sen jota tarvii hankkii. ja sitten että mitä tekee pitääkö vaikkapa että tota käyttäkö julkisia vai yksityisiä kulkuneuvoja.

Kaisa kertoi myös dyykkaavansa ”*aina kun kerkeää*”, eli etsivänsä jätteiden joukosta syötäväksi kelpaavaa ruokaa. Haastateltavat näkivät vaikuttamismahdollisuuksia kansalaistoiminnan ja kuluttajuuden lisäksi myös muilla elämänalueilla ja -valinnoilla, kuten opinnoissa ja ammatinvalinnassa. Satu halusi lopputyössään pitää puheenvuoron ”*ihmiskohtaloista ja minkälaisissa todellisuuksissa monet maat, siis niinku miljoonat maailman ihmiset elää*”. Myös Pekka oli pohtinut ammatinvalintaansa ja löytänyt mielestään jonkinlaisen kompromissin.

Pekka: Omalla kohallaan on ollu hirveesti miettimistä alun perin sen suhteen, että voiko siis tämmösenä kulttuurihörhönä tehdä mitään hyödyllistä maailman eteen, vai pitäisikö olla joku uusiutuvan energian tutkija tai politiikan tutkija, mutta totesin sitten, että kyllä jokainen voi tehdä ihan riittävästi pelkästään tekemällä sellaista mitä kaikki voi tehdä, esimerkiksi justinsa vähentämällä energiankulutusta tai olemalla vastuullinen kuluttaja muuten, kunhan se niinku oma ammatti edes jossain mielessä olis hyödyllistä.

Haastateltavista suurin osa on opiskelijoita, joiden tulevaisuuden näkymissä järjestötoiminnan merkitys vaihtelee. Järjestötoiminnassa aktiivisesti toimiva Paula näkee tulevaisuuden työ- ja perhe-elämän tuovan tullessaan muutoksia, jotka saattavat mennä järjestötoiminnan edelle. Toisaalta vaikuttamismahdollisuuksia nähdään tulevaisuudessa muilla elämänosa-alueilla enemmän, kuten vähemmän järjestötoimintaan osallistunut Satu kuvaa.

Satu: Ehkä mä pyrin vaikuttamaan sitte tulevaisuudessa enemmän, että nykyään tai siis ku opiskelee ni oikeestaan kaikki energia menee siihen, että, ja sit semmoseen oman elämän pyörittämiseen, mutta siis joskus myöhemmin elämässä ehkä sitä vois hakeutua semmosille paikoille tai yrittää, siis se ois enemmän vaikuttamisen mahdollisuuksia.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Onko suomalaisuudella tarjottavanaan muuta kuin viitekehys ”meille”, kysyi Anttila (1993, 130) viisitoista vuotta sitten. Anttilan mukaan suomalaisuus oli jo tuolloin vaarassa menettää merkitystään etsiessään eurooppalaista tai kansainvälistä identiteettiään. Kysymys on edelleen ajankohtainen. Tässä tutkimuksessa tarkastelin kansalaisjärjestötoimijoiden globaalin orientaation, kansallisen identiteetin ja kansalaisuuden välisiä suhteita sekä kansalaistoiminnan merkitystä globaalin orientaation ja kansalaisyhteiskunnan näkökulmasta. Tutkimustehtävänä oli selvittää millaisena globaalisti orientoituneet kansalaisjärjestötoimijat käsittävät ja kokevat suomalaisuuden sekä miten globaali orientaatio vaikuttaa kansalaisuuteen ja sen yhteiskunnallisiin ja yhteisöllisiin merkityksiin. Vuoden 2003 ISSP -kyselytutkimuksen kansallista identiteettiä kartoittavissa tutkimustuloksissa on viitteitä suomalaisuuden ”uudesta tulemisesta” (Oinonen, Blom & Melin 2005, 20). Myös tämän tutkimuksen mukaan suomalaisuus näyttää elinkelpoiselta, vaikka siihen kohdistuukin muutospaineita sekä identiteettinä että yhteiskunnallisena järjestelmänä ja instituutiona. Hallin (2002) mukaan uusi lokaalisuus toimiikin globalisaation logiikan sisällä ja tuottaa samaan aikaan sekä uusia globaaleja, että uusia lokaaleja identifikaatioita (emt., 63-64).

Haastateltavina olleiden yhdentoista kansalaisjärjestötoimijan kokemukset ja käsitykset kansalaisuudesta osoittavat, että globaaleilla ilmiöillä ja globalisaatiolla on vaikutusta kansalliselle identiteetille ja kansalaisuudelle annettuihin merkityksiin. Haastateltavilla kansallinen identiteetti muodostuu positiivisesta paikallisesta ja kulttuurisesta erilaisuudesta, kuten kielestä, mentaliteetista ja luonnosta. Kulttuurien pysyvyyttä painottavan kulttuuri-relativismin sijaan haastateltavat korostivat kuitenkin kulttuurista avoimuutta, jonka suurimpana uhkana nähtiin negatiivinen, rajat sulkeva ja sisäänpäin kääntyvä isänmaallisuus. Monikulttuurisuus ja sen tuomat kulttuuriset muutokset nähtiin kuuluvan osaksi globaalia avoimuutta ja kansainvälistyvän maailman kehitystä. Haastateltavien kuvaama suomalaisuus on myös yhteiskunnallista alueellisuutta, johon liittyvät paikallisen ja alueellisen päätöksenteon korostaminen ja suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan puolustaminen. Yhteiskunnallisesta näkökulmasta tarkasteltuna suomalaisuus oli haastateltaville vahvasti valtiollista. Suomalaista yhteiskuntajärjestelmää pidettiin hyvin kehittyneenä ja hyvinvointimallia arvostettiin korkealle. Kansainvälisesti

tarkasteltuna suomalaisuus tarjoaa haastateltavien mielestä hyvän lähtökohdan ja mahdollisuuden osallistua globaaliin keskusteluun hyvinvointierojen tasoittamisesta ja kestävästä kehityksestä erityisesti esimerkinantajana ja suunnannäyttäjänä. Käytännössä Suomen vaikutusmahdollisuudet kansainvälisiin asioihin ja päätöksiin nähtiin kuitenkin pieniksi.

Globaalisti orientoituneiden haastateltavien kansalliseen identiteettiin ja kansalaisuuskokemuksiin sekoittuu myös globaalin yhteisöllisyyden piirteitä maailmankuvan muodostuessa Robertsonin (1992) globaalin kylän periaatteiden mukaisesti. Haastateltavien globaalin yhteisöllisyyden kuvauksissa globaalit ilmiöt koskettavat jokaista, eikä yhteisiä ongelmia voi paeta tai sysätä kenenkään yksittäisen tahon harteille. Ahponen (1998) kuvaa modernin eettisyyden ja moraalien määrittelyjen velvollisuuksien muodostuvan prosesseissa, joissa toista koskettava sosiaalisuus yhteiskunnallistuu. Paikallisen läheisyyden ei tarvitse enää merkitä lähimmäisyyttä vaan itselle läheisemmiksi voidaan kokea myös maailmanlaajuisesti yhteisiksi koetut asiat (emt., 216). Käytännössä tämä tarkoittaa globaalien näkökulmien muuttumista osaksi lokaalia ajattelua ja toimintaa aiempaa vuorovaikutuksellisemmin.

Globaali ihmisyyteen perustuva yhteisöllisyys ja kuuluminen ns. kohtalon yhteisöön olivat keskeisiä haastateltavien globaalia orientaatiota määrittelevistä tekijöistä. Brownin & Kleingeldin (2002) kuvaamista kulttuurisen ja moraalisen kosmopolitanismin ulottuvuuksista muodostunut eettinen näkökulma oli sisäistynyt osaksi haastateltavien ajattelu- ja toimintatapoja. Kulttuurisesta kosmopoliittisuuden piirteistä haastateltavilla korostui erityisesti voimakkaan nationalismien arvosteleminen ja kulttuurisen erilaisuuden hyväksyminen ja kunnioittaminen. Pursiaisen (1997) kuvaama ”moraalinen sisäpiiri” laajenee haastateltavilla moraalisen kosmopolitanismin mukaisesti omasta lähipiiristä maailmanlaajuisiin mittasuhteisiin sisältäen lukuisat globaalien ilmiöiden vaikutuspiirissä olevat yhteisöt ja tahot ihmisistä eläinkuntaan ja luontoon. Globaalissa yhteisöllisyydessä altruistiset ja oman edun maksimointiin tähtäävät toimintatavat olivat haastateltavilla korvautuneet monilta osin pro-sosiaalista toimintaa korostaviin näkökulmiin. Haastateltavat olivat valmiita tinkimään omasta elintasostaan yhteisen hyvän vuoksi ja pohtivat oman toiminnan ja valintojen seurauksia lähipiiriä laajemmasti. Pro-sosiaalisuus, eli vertailuun perustuvien hyvinvointierojen tasoittamiseen tähtäävä toiminta oli haastateltaville luonnollinen, mutta myös problemaattinen ajattelu- ja toimintamalli. Tasapainottelu oman

osallisuuden ja velvollisuuden tunteen välillä globaalissa mittakaavassa oli haastateltaville haasteellista, osalle jopa uuvuttavaa.

Maailmankansalaisuus oli haastateltaville kaukainen ja osin tuntematonkin käsite, mikä osoittaa globaalien kansalaisuuden olevan vielä hajanaisen ja varsin epämääräisen käsitteellistämisen varassa. Osa yhdisti maailmankansalaisuuden kansainvälisesti kokeneeseen ja pärjäävään ihmiseen, kosmopoliittiin, joka tuntee olevansa kotonaan asuinpaikasta riippumatta. Kuuluminen samojen globaalien ilmiöiden vaikutuspiiriin ja muut globaalien yhteisöllisyyden piirteet olivat kuitenkin haastateltavien yleisin globaalia kansalaisuutta määrittelevä piirre. Haastateltavien käsitykset muistuttavat Delantyn (2000) ja Sihvolan (2004) näkemyksiä, joissa globaali kansalaisuus muodostuu kansallisvaltiosta ja kansallisesta identiteetistä erillisenä kansalaisyhteiskunnan yhteisöllisenä osakkuutena. Delanty ja Sihvola painottavat globaalien kansalaisyhteiskunnan ja kansalaisuuden keskeisenä edellytyksenä globaalien diskursiivisen tilan luomista. Maailmankansalaisuuden käsitteellinen epämääräisyys johtuneekin sen erityisen abstraktista luonteesta, jonka kiinnittyminen Delantyn ja Sihvolan kuvaamaan globaaliin ”diskursiiviseen” tilaan on vasta muotoutumassa. Globaalilla kansalaisuudella ei ole tarkasti määriteltyä kiinnekohtaa samalla tavalla kuin kansallisvaltiollisella tai muulla poliittisesti määritellyllä kansalaisuudella eikä se löydä identiteettiperustaa myöskään yhteisistä kulttuurisymboleista tai muutoin rajatuista yhteisöistä. Haastateltavien kansallinen identiteetti, kansalaisuuskokemukset ja globaali orientaatio näyttävät tämän tutkimuksen perusteella kuitenkin joustavan toisiinsa nähden siten, ettei ristiriita paikallisen rajanvedon ja globaalien rajattomuuden välillä ole ylitsepääsemätön. Eri identiteettituntemukset voivat olla päällekkäisiä ja sisältää yksilölle eri tavalla merkityksellisiä elementtejä, jotka täydentävät toinen toistaan ja aktivoituvat tilannesidonnaisesti. Globaalien identiteetin kuviteltavuus kuitenkin korostuu suhteessa kansalliseen ja sitä rajatumpiin identiteetteihin, joiden tausta voidaan löytää esimerkiksi yksilön historiallisista ja kulttuurisista lähtökohdista.

Delantyn (2000) kansalaisuusnäkemyksessä yksilön merkitys korostuu paikallistasolla, mutta horisontin laajentuessa kohti globaaleja mittasuhteita muodostuu yhteisöstä toiminnan lähtökohta. Delantyn näkökulma painottuu myös haastateltavilla, joille kansalaisjärjestötoiminta oli vahvasti paikallisuuteen sidottua. Kansalaistoiminta koettiin ruohonjuuritason vaikuttamisväyläksi ja oman toiminnan kannalta konkreettiseksi ja mielekkääksi keinoksi osallistua systemaattiseen vaikuttamistoimintaan myös globaalissa

mittakaavassa. Globaalissa yhteisöllisyydessä kansalaistoiminta keskittyy kuitenkin kansallisen viiteryhmän yläpuolelle nouseviin ulottuvuuksiin esimerkiksi ihmisoikeuksien tai ympäristöongelmien kohdalla. Yhteiskunnallinen toimijuus jakaantuu haastateltavilla toisin sanoen kahteen osaan, konkreettiseen paikalliseen ja abstraktiin globaaliin vaikuttamistoimintaan. Ihannetilanteessa vaikuttamistoiminta kumuloituu paikalliselta tasolta ja yksilöistä kohti globaalia tasoa ja yhteisöjä. Haastateltavat korostivat demokraattisen kansainvälisen yhteisön merkitystä globaalien ilmiöiden hallitsemiseksi, vaikka päätöksenteon siirtymisen ylikansallisille tai kansainvälisille tahoille toisaalta nähtiin heikentävän paikallisen demokratian toteutumista. Maailman alueellistumista sinänsä ei nähty ongelmana, mikäli eri alueet ovat sekä sisäisesti että toisiinsa nähden tasa-arvoisessa asemassa, mutta vallan keskittymistä tietylle alueelle tai valtiolle pidetään sen sijaan ongelmallisena.

Vaikka valtiolla ja muilla kansainvälisillä tahoilla on haastateltavien mielestä edelleen suuri merkitys kansainvälisen tason päätöksentekoprosessiin osallistumisessa, haastavat globaali yhteisöllisyys ja maailmankansalaisuus kuitenkin etsimään kommunikointikeinoja ja -väyliä eri toimijoiden välille ja kehittämään kansalaisyhteiskuntaa aiempaa vuorovaikutuksellisempaan suuntaan jo paikallistasolta lähtien. Haastateltavien suhtautuminen politiikkaan ja muihin yhteiskunnallisiin toimijoihin oli yhteistyöhön tähtäävää, mutta myös varautunutta, eikä kansalaisjärjestötoiminnan poliittista luonnetta nostettu erikseen esille. Useimmat haastateltavat kokivat poliittisen toiminnan vieraaksi ja kaukaiseksi eikä sitä pidetty mielekkäänä vaihtoehtona kansalaisjärjestötoiminnalle. Toisaalta moni totesi osallistuvansa poliittiseen toimintaan kenties myöhemmissä elämänvaiheissa. Globaalissa mittakaavassa toimivan kansalaisyhteiskunnan kehitys näyttää tässä mielessä olevan haasteellisessa vaiheessa, mikäli kansalaisyhteiskunnan edellytyksenä pidetty avoimeen vuorovaikutukseen perustuva kommunikaatio eri kansalaisryhmien välillä toteutuu heikosti jo paikallisella tasolla.

Kansalaisjärjestöjen rooli yhteiskunnallisessa keskustelussa ja päätöksentekoprosessissa ei ole aikaisempienkaan tutkimusten mukaan itsestään selvä. Valtiovarainministeriön selvityksen mukaan hallinnon edustajien ja kansalaisjärjestötoimijoiden näkemykset vuorovaikutuksen toteutumisesta poikkeavat toisistaan. Keskeinen ero näyttäisi olevan vuorovaikutuksen virallisuuden asteessa ja sen merkityksessä. Kansalaisjärjestöt painottavat erilaisten epävirallisten vaikuttamisen muotojen, kuten henkilökohtaisten

yhteyksien merkitystä vuorovaikutuksen toteutumisessa. Hallinnon edustajat taas näkevät käytössä olevat viralliset osallistumiskeinot voittopuolisesti kansalaisjärjestöjen edustajia myönteisemmin. (Virtanen 2001, 28.) Yhteiskunnallisessa päätöksenteossa pienempien kansalaisryhmien ääni jää tässä valossa helposti ainakin virallisesti kuulumattomiin, vaikka näillä voisi olla sekä asiantuntijuutta että tuoreita kansalaisnäkökulmia päätöksentekoprosessin eri vaiheisiin. Peasen (2003) mukaan järjestöjen rooli yhteiskunnallisesti merkittävän tiedon kerääjinä ja tuottajina on kasvanut. Kansalaisjärjestöt voivat myös tarjota yksilöille ja ryhmille laajempia osallistumismahdollisuuksia kansainväliseen politiikkaan kuin tavanomaiset politiikkaa harjoittavat eliitit. (emt., 36.) Jatkotutkimuksen aiheena olisi mielenkiintoista ja tarpeellista tutkia tapoja, joilla kansalaisyhteiskunta ja kansalaisjärjestöt sen osana voisivat osallistua sekä kansallisen että globaalien tason päätöksentekoprosesseihin aiempaa reaktiivisemmin. Millä tavalla kansalaisjärjestöjen profiilia ja kansalaisyhteiskunnan merkitystä saataisiin nostetuksi aiempaa vuorovaikutuksellisempaan rooliin poliittisissa ja taloudellisissa organisaatioissa ja järjestelmissä, niin kansallisella kuin kansainvälisellä tasolla?

Kansalaistoiminta oli haastateltaville osa globaalisti orientoitunutta ja pro-sosiaalista elämäntapaa, jonka puitteissa erilaiset arkipäiväiset valinnat tehtiin myös muilla elämän osa-alueilla. Haastateltavat korostivat oman globaalien orientaationsa synnyssä yhteiskunnallisesti aktiivista ja avointa kotitaustaa, nuoruutta ja koulutusta sekä merkityksellisesti ”havahduttavia” kokemuksia. Mikäli kansalaisten halutaan osallistuvan ja vaikuttavan aiempaa enemmän yhteiskunnalliseen toimintaan, voisi myös haastateltavien kokemuksista ottaa suuntaa siihen missä kenties osallistuvamman kansalaisen ”siemen” itää. Monelle haastateltavalle peruskoulu-aikaan sijoittuva elämänvaihe ja nuoruus olivat otollista yhteiskunnallisen aktivoitumisen aikaa. Suomalaisen koulutuksen yhteiskuntaorientaatiota on kuitenkin moitittu riittämättömäksi ja vähäiseksi. Suutarinen (2000) esittelee vuonna 1999 toteutetun IEA/Civic –Nuori kansalainen –tutkimuksen tuloksia, joiden mukaan 28 maan kansainvälisessä vertailussa suomalaiset nuoret arvioivat oman politiikkaa koskevan tiedon ja ymmärryksensä merkitsevästi kansainvälistä keskiarvoa pienemmäksi. Suomalaiset olivat myös kaikkein vähiten kiinnostuneita politiikasta eivätkä osallistuneet oppilaskunnan tai kouluneuvoston toimintaan läheskään siinä määrin kuin muiden Pohjoismaiden nuoret. (Suutarinen 2000, 81-86.) Suutarisen esittelemän tutkimuksen mukaan suomalaiset nuoret myös keskustelevat politiikasta

merkitsevästi muiden vertailumaiden nuoria vähemmän ja erityisesti koulussa käytävä keskustelu näyttää olevan vähäistä. (Suutarinen 2000., 74-75.)

Johdantokappaleessa viittaamani Allahwerdin (2001) kehittämä maailmankansalaisen kypsyyskoe on yksi esimerkki kansainvälisyyskasvatuksen keinoista lisätä koulutuksen vaikuttavuutta yhteiskunnallisen osallistumisen näkökulmasta. Maailmankansalaisen kypsyyskokeen vahvuutena voidaan pitää sen lähtökohtaa yksilön omassa kokemusmaailmassa, josta lähtevä oppimisprosessi tuottaa aktiivista ja ympäröivää yhteiskuntaa refleктоivaa kansalaisuutta. Koulutuksen lisäksi myös muiden yhteiskunnallisten toimijoiden tietoisuus ja keinot kohdata globaaleja ilmiöitä ja tapahtumia vaikuttaa kansalaisuuden globaaliin kehitykseen. Delantyn (2000) peräänkuuluttaman kansalaisyhteiskunnalle tarpeellisen diskursiivisen tilan luomiseen tarvitaan avoimuutta sekä lokaalia ja globaalia reflektiivisyyttä niin yhteiskunnallisten, taloudellisten, sosiaalisten järjestelmien kuin tiedonvälityksenkin tasolla.

Tässä tutkimuksessa yhtenä tavoitteena oli selvittää globaalien muutosten vaikutuksia kansalliselle identiteetille ja kansalaisuudelle. Näyttää siltä, että suomalaisuuden näkökulmasta haasteellista ei olekaan kansallisen identiteetin pysyvyyteen tai muutokseen kohdistuvat paineet, vaan ennen kaikkea refleктоivan ja osallistuvan kansalaisuuden kehitys globalisoituvassa maailmassa. Tämän tutkimuksen mukaan globaali kansalaisuus on olemassa oleva globaaliin yhteisöllisyyteen identifioitunut lähtökohta yksilön identiteetissä ja ruohonjuuritason kansalaistoiminnassa sekä yksi yhteiskunnallisen kehityksen haasteista myös laajemmin suomalaisessa yhteiskunnassa ja kansalaisyhteiskunnan kehityksessä. Houkuttelevaa globaalia kansalaisuutta ja kansalaisyhteiskuntaa tarkastelevan jatkotutkimuksen kannalta on selvä poikkitieteellinen tilaus. Yhteiskunnallisessa toiminnassa on kyse loppujen lopuksi yksilön ja yhteisön vuorovaikutuksellisesta suhteesta, jota on riittämätöntä ja yksipuolista tutkia vain yhden tieteenalan näkökulmasta. Ihmisten yhteisöllistä ja yhteiskunnallista identifioitumista koskevassa tutkimuksessa tämä korostuu sekä yksilön identiteettiä koskevan kehityksen että yhteiskunnallisen viitekehyksen monipuolisemmassa tarkastelussa.

7.1. Tutkimuksen luotettavuuden arviointia

Tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa on kyse tutkimusprosessin eri vaiheiden tarkastelusta tehtyjen valintojen ja niihin kohdistuvien rajoitteiden suhteen. Luotettavuus voidaan määritellä eri tavoin, mutta kenties yleisimmin sillä viitataan tutkimuksen *validiteettiin* ja *reliabiliteettiin*. Sisäiseen ja ulkoiseen jaetulla validiteetilla viitataan tutkimuksen teoreettisten ja käsitteellisten määrittelyjen sopusointuun sekä tehtyjen tulkintojen ja johtopäätösten sekä aineiston välisen suhteen pätevyyyteen. (Eskola & Suoranta 2000, 213.) Tässä tutkimuksessa tutkimusaiheen laajuus ja ajankohtaisuus tekevät tutkimusprosessista haastavan. Keskeiset käsitteet, kuten kansallinen identiteetti, kansalaisuus, kansalaisyhteiskunta ja maailmankansalaisuus voidaan ymmärtää ja määritellä monin tavoin näkökulmasta riippuen. Epäselvyyttä aiheuttaa myös vaikeus löytää vastaavuutta termien normatiivisen ja kuvainnollisen sisällön välillä (Harju 2004, 100). Käytettyjen käsitteiden ja teoreettisten näkökulmien tarkastelussa pyrin keskittymään niihin tutkimusaiheen kannalta oleellisiin lähteisiin, jotka ovat tarpeellisia tutkimusaiheen havainnollistamisessa ja perustelemisessa. Koska tutkimusaiheeni sijoittuu ajallisesti katsottuna pitkän historiallisen prosessin kehityskaarelle, koin tarpeelliseksi valaista myös joitakin keskeisiä ilmiön taustalla vaikuttavia ajallisesti kaukaisia, mutta nykyisissäkin tapahtumissa vaikuttavia tekijöitä mm. globalisaation ja kansalaisuuden kehityksestä.

Aineiston tulkinnan pätevyyttä voidaan arvioida analyysimenetelmien valinnalla ja oikealla käytöllä. Menetelmällisenä valintana teemahaastattelu tarjosi mahdollisuuden tarkastella tutkimusaihetta ja –kysymyksiä pyrkimyksenä tavoittaa kenties sellaista tietoa, jota laajassa tai erittäin heterogeenisessä aineistossa ei voida tavoittaa. Tässä tutkimuksessa Layderin (1998) adaptiivinen teorianmuodostus ja osin Straussin & Corbinin (1990) grounded teoreettiset periaatteet aineiston analyysistä ohjasivat aineiston käsittelyä sekä käytännössä että teoreettisten päätelmien muodostamisessa. Analyysiprosessin mahdollisimman tarkalla kuvauksella pyrin selventämään tulkinnan ja päättelyprosessin kulkua sekä aineiston käsittelyä. Siten systemaattiset virheet aineiston käsittelyssä ja epäselvyydet tulkinnan ja aineiston välisessä suhteessa ovat avoimesti tarkasteltavana. Aineiston luotettavuutta voi arvioida tarkastelemalla myös analyysin kattavuutta, eli sitä kuinka hyvin tulkinta kuvaa aineiston kautta välittyvää todellisuutta (Eskola & Suoranta 2000, 215). Kategorisoimalla aineistoa pystyin luomaan aineistolle kehykset, joiden puitteissa tulkinta tapahtui

mahdollisimman johdonmukaisesti. Paikantamalla kategorioihin sisältyviä painotuksia erilaisille jatkumoille ja akseleille pystyin tarkastelemaan saman- ja erisisältöisiä näkemyksiä sekä kategorioiden sisällä että suhteessa muihin kategorioihin. Aineiston kategorisointi sai haastateltavat käymään ikään kuin keskustelua keskenään, jolloin tulkinnan kattavuus tulee arvioitavaksi raportoinnin monipuolisuudessa ja erilaisten näkökulmien kuvaamisessa myös aineistosta poimittujen lainausten muodossa.

Reliabiliteetin käsitteellä viitataan erityisesti aineiston tulkinnan ristiriidattomuuteen. Tällöin tutkimuksen kohteena olevan ilmiön ja tulkinnan yhdenmukaisuuden todentaminen tutkimuksen tai jonkin sen osan toistamisen avulla on yksi keino havaita tutkimustulosten ja ilmiöiden pysyvyys tai ristiriitaisuudet. Reliabiliteettiin perustuva luotettavuuden arviointi sisältää kuitenkin erityisesti sosiaalitieteellisestä näkökulmasta joitakin rajoitteita, joihin on syytä kiinnittää huomiota. (Eskola & Suoranta 2000, 213-214.) Kun tutkimuskohteena on jonkin sosiaalisesti rakentuneen käsityksen, ilmiön tai näkökulman muutos, tutkimuksen arvioiminen sen reliabiliteetin, eli toistettavuuden ja sisäisen pysyvyyden suhteen on haastavaa. Ihmisten sosiaalisesti rakentunut todellisuus on aina aikaan ja paikkaan sidottu tavalla, jota ei myöhemmin voida luotettavasti tarkastella samanlaisena. (Hirsjärvi & Hurme 2004, 186-187.) Tämä aiheuttaa sen, että esimerkiksi haastateltavien kokemukset ja käsitykset ovat saattaneet ajan kuluessa muuttua. Näin usein käykin eritoten identiteetin osalta, jonka muodostumiseen vaikuttaa iän ja kokemuksen myötä kehittyvä ja muuttuva maailmankuva. Tässä mielessä tärkeämpää kuin tutkimustulosten toistettavuuden vaatimus, olisi osoittaa ilmiön sijoittuminen sitä ympäröivään sen hetkiseen sosiaaliseen todellisuuteen. Toisin sanoen tutkimuksessa ei painoteta niinkään ilmiön pysyvyyden tarkastelua jonakin kiinteänä mitattavana suureena, vaan tapaa lähestyä ja ymmärtää kohdetta ilmiön muutoksen ja sen syiden näkökulmasta. Yhden saavutetun tulkinnan jälkeen näkemys on siten jälleen vapaa kehittymään mihin tahansa suuntaan. (Eskola & Suoranta 2000, 214.)

Mahdollisimman luotettavan tulkinnan aikaansaamiseksi pyrin vertaamaan aineistosta kategorisoimiani näkökulmia aikaisempiin tutkimuksiin ja teorioihin. Toisaalta haastateltavien elämäntilanteen ja –kokemusten reflektointi sijoittaa tehdyt tulkinnat ajan ja paikan suhteen arvioitaviin viitekehyksiin. Pyrin huomioimaan haastateltavien elämäkokemuksen niiltä osin kuin se tuli esille joko haastateltavien itse kertomana tai verratessani erilaisia identiteettiä ja kansalaisuuteen liittyviä kokemuksia ja käsityksiä eri

haastateltavien välillä. Koska tutkimuksen painopiste ei ollut kuitenkaan etnografisessa mielessä omaelämäkerrallinen, haastateltavien henkilökohtaiset taustat vaipuvat tulkinnassa joiltakin osin yhteisöllisempien näkökulmien taakse. Tarkastelin haastateltavien käsityksiä ja kokemuksia ennen kaikkea globaalien muutosten näkökulmasta, jolloin vertailtavissa teorioissa ja tutkimuksissa painottuvat yhteisölliset ja yhteiskunnalliset näkökulmat.

Myös tutkimuksen ns. tuotantoehdoilla voi olla vaikutusta tutkimusprosessin aikana tehtyihin valintoihin, saatuihin tutkimustuloksiin ja niiden pätevyYTEEN. Teemahaastattelussa erityisesti tutkijan aktiivinen osallistuminen aineiston tuottamiseen ja aiheeseen liittyvät ennako-oletukset ovat tekijöitä, joilla voi olla merkitystä arvioitaessa aineiston pätevyyttä. (Eskola & Suoranta 2000, 214.) Tässä tutkimuksessa tutkijan ennako-oletukset kohdistuivat erityisesti kohderyhmään. En rajannut haastateltavien järjestötaustoja tiukasti etukäteen, vaan toivoin haastateltavien edustavan omaan kokemukseeni perustuvan oletuksen mukaan eri järjestöjen ideologioista nousevaa yleismaailmallisempaa globaalia orientaatiota. Myös Leskisen (2004) tutkimuksessa esille tullut järjestöjen ideologista kiinnittymistä kuvaava luokittelu osoittaa järjestöjen taustalla vaikuttavan yksittäistä järjestöä laajemmat ideologiset periaatteet. Haastateltavien järjestötaustan rajaaminen vain yhteen tai kahteen järjestöön olisi antanut mahdollisuuden tarkastella aineistoa tarkemmin järjestön ideologisista lähtökohdista, mutta koska globaali orientaatio ei lähtökohtaisesti rajaudu vain yhden järjestön periaatteisiin, en pitänyt asetelmaa pakottavan tarpeellisena. Haastateltavat vahvistivat oletukseni yhtä järjestöä laajemmasta ideologisesta lähtökohdasta osallistumalla ja suhtautumalla myönteisesti useamman järjestön toimintaan.

Toisaalta Layderin (1998) adaptiivisen teorian näkökulmasta ns. teoreettinen otanta, jossa aineiston koko ja laatu määräytyy tutkijan määrittelemien teoreettisten lähtökohtien ja ennako-oletusten suhteen, mahdollistaa aineiston kiinnittämisen ja rajaamisen vastaamaan tutkimuksen tarkoitusta satunnaista otantaa paremmin (emt., 47). Tässä tutkimuksessa kansalaisjärjestötoimijat olivat otollinen kohderyhmä globaalien muutosten tarkastelussa. Heillä oli globaalin orientoitumisen johdosta ikään kuin tiivistettynä käsityksiä ja kokemuksia globalisoituvasta maailmasta ja sen aiheuttamista muutoksista. Kansalaisjärjestöillä voidaan yleisemminkin katsoa olevan yhteiskunnallisesti merkittäviä kokemuksia ja näkökulmia sosiaalisen todellisuuden rakentumisesta yksilöiden ja yhteiskunnan välillä. Siisiäisen (1996) mukaan ryhmä tai luokka voi konkreettisen

toiminnan intressisolmukohdan ns. symbolisen kääntämisen avulla muodostaa yhteisen kollektiivisen identiteetin. Yksittäinen kansalaisjärjestötoimija voi näin ollen heijastaa niitä kollektiivisia näkökulmia, joita yhdistys tai liike tarvitsee toimintansa ja yhteiskunnallisen roolinsa perusteluiksi. Symbolisiksi kokonaisuuksiksi yhdistysten tai järjestön ydinpäämäärien ympärille rakentuneet kollektiiviset identiteetit voivat muodostaa yksittäisten kysymysten yläpuolelle kohoavia kulttuurisia teemoja tarjoten näin merkityksellisesti laajempia maailmankuvia ja –tulkintoja. (Siisiäinen 1996, 91.) On kuitenkin huomionarvoista, että kohderyhmä muodostaa tietyllä tavalla orientoituneen yhteiskunnallisesti ja yhteisöllisesti vaikuttavan ryhmän. Tutkimustuloksia ei voi näin ollen laajentaa koskemaan kaikkia ihmisryhmiä, vaan ne ovat osaltaan marginaalisen ryhmän näkökulmasta muodostuneita tulkintoja tutkimusaiheesta.

Lopuksi on mielenkiintoista pohtia millaisia vaikutuksia kansalaisuuden uusilla globaaleilla identifikaatioilla on ylipäättänsä yhteiskunnallisen tutkimuksen tekemisen näkökulmasta. Yhteiskuntatieteitä on kritisoitu kyvyttömyydestä tarkastella globalisoituvaa nyky maailmaa kansallisvaltion vahvan institutionaalisuuden ja nationalistisuuden takana. Alasuutarin (1999) mukaan kansallisvaltion merkitys yhteiskunnallisen tutkimuksen keskeisenä käsitteenä ja ihmisten arkielämän ehtoja rajaavana yksikkönä onkin todella haastettu uusilla kansakuntaidean ulkopuolelle sijoittuvilla paikallisilla ja globaaleilla sosiaalisilla todellisuuksilla. Jo keskustelu yhteiskuntatieteiden nationalistisesta sokeudesta osoittaa Alasuutarin mukaan kuitenkin sen, että yhteiskuntatieteissä reflektoidaan myös sen sisäisiin paradokseihin ja rajoitteisiin tutkimuksen teossa. (emt., 49-50.) Tässä tutkimuksessa pyrkimys tarkastella kansallisvaltion lisäksi muita identiteettiä rakentavia todellisuuksia osoittaa haasteen todelliseksi. Huomionarvoista kuitenkin on, että kansallisvaltion idea on luonnollinen lähtökohta identiteettiä ja kansalaisuutta koskevissa kysymyksissä, ei vain tieteentekijöille vaan myös yksilöille ja yhteisöille. Yhteiskuntatieteiden näkökulmasta globaalit ilmiöt ja sosiaalisten todellisuuksien muutokset ovat ennen kaikkea osa prosessia, jonka tutkiminen kokonaisuutena on käytännössä mahdotonta. Sosiaalinen todellisuus ei rakennu yhtenäisyyden vaan vuorovaikutuksen varaan. Näin tarkasteltuna myös verrattain marginaalisten näkökulmien tutkiminen antaa laajenevat mahdollisuudet yhteiskunnallisesti eri tavoin merkityksellisen tiedon käsittelyyn ja keskustelun herättämiseen yksilöiden, yhteisöjen ja yhteiskunnan tulevaisuutta koskevissa kysymyksissä.

LÄHTEET

- Ahponen, P. 1998. Läheisten suhteiden moraalit ja globaalit vastuun etiikka. Teoksessa Saksala, E. (toim.) Muutoksen sosiologia. Jyväskylä: Yleisradio Oy, 207-218.
- Alasuutari, P. 1999. Nationalismi, kansakunta ja yhteiskunta. Teoksessa P. Alasuutari & P. Ruuska (toim.) Post-Patria? Globalisaation kulttuuri Suomessa. Tampere: Vastapaino, 31-52.
- Allahwerdi, H. 2001. Kansainvälisyyskasvatuksen suosituksista maailmankansalaisen kypsyyskokeeseen. Suomen YK-liitto kansainvälisyyskasvattajana 1970-2000. Helsinki: Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos.
- Anderson, B. 1991. Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism. Toinen pianos. London: Verso.
- Anttila, J. 1993. Käsitteet suomalaisuudesta – traditionaalisuus ja modernisuus. Teoksessa T. Korhonen (toim.) Mitä on suomalaisuus. Helsinki: Suomen antropologinen seura, 108-134.
- Apo, S. 1998. Suomalaisuuden stigmatisoinnin traditio. Teoksessa P. Alasuutari & P. Ruuska (toim.) Elävänä Euroopassa. Muuttuva suomalainen identiteetti. Tampere: Vastapaino, 83-128.
- Borg, S. 2005. Kansalaisena Suomessa. Kansalaisvaikuttaminen Pohjoismaissa ja European Social Survey 2002. Oikeusministeriön julkaisu 3/2005.
- Brown, E. & Klingeld, P. 2002. Cosmopolitanism. Stanford Encyclopedia of Philosophy. Saatavilla www-muodossa: <[URL:http://www.science.uva.nl/~seop/archives/sum2007/entries/cosmopolitanism](http://www.science.uva.nl/~seop/archives/sum2007/entries/cosmopolitanism)>. (Luettu 3.1.2008).
- Castells, M. 2004. Power of Identity. Malden, MA: Blackwell.
- Delanty, G. 2000. Citizenship in a global era. Society, culture, politics. Buckingham: Open University Press.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2000. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Giddens, A. 1998. The Third Way. The Renewal of Social Democracy. Cambridge: Polity Press.
- Gordon, T., Komulainen, K. & Lempiäinen, K. 2002. Suomineiton hei! Kansallisuuden sukupuoli. Tampere: Vastapaino
- Haatanen, K. 2000. Tunnustamisen politiikka. Miten kulttuurisotia, radikaalia

- identiteettipolitiikkaa ja äärirelativismia vastustetaan. Teoksessa T. Hoikkala & J.P. Roos (toim.) 2000-luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhannen vaihteesta. Helsinki: Gaudeamus, 153-171.
- Hall, S. 2002. Identiteetti. Suom. M. Lehtonen & J. Herkman. 4. painos. Tampere: Vastapaino.
- Hannerz, U. 1990. Cosmopolitans and Locals in World Culture. Teoksessa M. Featherstone (toim.) Global Culture. Nationalism, globalization and modernity. London: Sage, 237-252.
- Harju, A. 2004. Aktiivisten kansalaisten Suomi. Keskustelunavaus järjestöllisen koulutuksen tehostamisesta. Oikeusministeriön julkaisu 11/2004.
- Heikkala, J. 2001. Järjestön strategia. Tampere: Tampere University Press.
- Held, D., McGrew, A., Goldblatt, D. & Perraton, J. 1999. Global transformations. Politics, economics and culture. Cambridge: Polity.
- Helve, H. 1998. Arvojen muutos ja maailmankuva. Teoksessa Saksala, E. Muutoksen sosiologia. Jyväskylä: Yleisradio Oy, 196-206.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2004. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Ilmonen, K. 1998. Uudet ja vanhat yhteiskunnalliset liikkeet. Teoksessa K. Ilmonen & M. Siisiäinen (toim.) Uudet ja vanhat liikkeet. Tampere: Vastapaino, 15-42.
- Inglehart, R. 1999. Postmodernization Erodes Respect for Authority, but increases Support for Democracy. Teoksessa P. Norris (toim.) Critical Citizens. Global Support for Democratic Government. New York: Oxford University Press, 236-255.
- Joenniemi, P. 1993. Suomen kaksinaisuusluonne: Herderin vai Hegelin maa? Teoksessa P. Joenniemi, R. Alapuro & K. Pekonen (toim.) Suomesta Euro-Suomeen. Keitä me olemme ja mihin matkalla. Tampere: Rauhan- ja konfliktintutkimuslaitos, 63-91.
- Kaunismaa, P. 1997a. Keitä me olemme? Kollektiivisen identiteetin käsitteellisiä lähtökohtia. Sosiologia 3, 220-230.
- Kaunismaa, P. 1997b. Mitä on kollektiivinen identiteetti? Teoksessa K. Virtapohja (toim.) Puheenvuoroja identiteetistä. Johdatusta yhteisöllisyyden ymmärtämiseen. Jyväskylä: Atena, 37-54.
- Kuusela, P. 2002. Globalisaatio, kosmopoliittisuus ja tietoyhteiskunta. Teoksessa P. Kuusela & M. Saastamoinen (toim.) Polis ja kosmos. Kulttuurisen globalisaation suuntia. Jyväskylä: Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, 19-50.
- Kuusela, P. & Saastamoinen, M. 2006. Kansalaisuuden ulottuvuudet. Teoksessa

- Saastamoinen, M. & Kuusela, P. (toim.) Kansalaisuuden ääriviivoja. Hallinta ja muodonmuutokset myöhäismodernilla ajalla. Helsinki: Yliopistopaino, 9-25.
- Layder, D. 1998. Sociological practice. Linking theory and social research. London: Sage.
- Lehtonen, J. 1997. Kansallinen identiteetti ja yhteisöidentiteetti. Teoksessa K. Virtapohja (toim.) Puheenvuoroja identiteetistä: johdatusta yhteisöllisyyden ymmärtämiseen. Jyväskylä: Atena, 21-36.
- Leskinen, T. 2003. Globaalin auttajan arvot ja moraalit. Yhteisvastuukeräyksen julkaisuja 2. Kirkkopalvelujen julkaisuja 9. Helsinki.
- Linklater, A. 2001. Globalization and the transformation of political community. Teoksessa J. Baylis & S. Smith (toim.) The Globalization of world politics. An introduction to international relations. Oxford: Oxford University Press, 617-633.
- Lissner, J. 1977. The Politics of Altruism. A Study of the Political Behaviour of Voluntary Development Agencies. Geneva: Lutheran World Federation. Department of Studies.
- Maffesoli, M. 1995. Maailman mieli. Yhteisöllisen tyylin muodoista. Suom. M. Määttänen. Tampere: Gaudeamus.
- Matthies, A-L. 1999. Ekonomistisen ja eettisen vuoropuhelu. Teoksessa L. Hokkanen, P. Kinnunen & M. Siisiäinen (toim.) Haastava kolmas sektori. Pohdintoja tutkimuksen ja toiminnan moninaisuudesta. Jyväskylä: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry, 40-61.
- Oinonen, E., Blom, R. & Melin, H. 2005. Onni on olla suomalainen? Kansallinen identiteetti ja kansalaisuus. Raportti ISSP 2003 ja 2004 Suomen aineistoista. Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston julkaisuja 1.
- Pease, Kelly-Kate S. 2003. International Organizations. Perspectives on Governance in the twenty-first Century. New Jersey: Prentice Hall.
- Peltonen, M. 1998. Omakuvamme murroskohdat. Maisema ja kieli suomalaisuuskäsitysten perusaineiksina. Teoksessa P. Alasuutari & P. Ruuska (toim.) Elävänä Euroopassa. Muuttuva suomalainen identiteetti. Tampere: Vastapaino, 19-40.
- Pursiainen, T. 1997. Isänmaallisuus. Keskinäinen osakkuus ja kepeyden filosofia. Tampere: Gaudeamus.
- Pursiainen, T. 1999. Vihreä oikeudenmukaisuus. Helsinki: Kirjapaja.
- Rasmus, A. 2006. Uudet liikkeet. Radikaali kansalaisaktivismi 1990-luvun Suomessa. Tampere: Tampere University Press.
- Rawls, J. 1999. Kansojen oikeus. Suom. L. Näreaho (2007). Helsinki: Gaudeamus.

- Robertson, R. 1992. Globalization. Social Theory and Global Culture. London: Sage.
- Robertson, R. 1998. Globalization. Social Theory and global Cultures. London: Sage.
- Roseneil, S. & Seymour, J. 1999. Practising identities. Power and Resistance. Basingstoke: Macmillan.
- Ruuska, P. 1998. Mennyt tulevaisuutena. Teoksessa P. Alasuutari & P. Ruuska (toim.) Elävänä Euroopassa. Muuttuva suomalainen identiteetti. Tampere: Vastapaino, 281-311.
- Saastamoinen, M. & Kuusela, P. 2002. Loppusanat: Kulttuurin paikka globalisaatiassa. Teoksessa P. Kuusela & M. Saastamoinen (toim.) Polis ja Kosmos. Kulttuurisen globalisaation suuntia. Jyväskylä: Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, 167-182.
- Saukkonen, P. 1999. Suomi, Alankomaat ja kansallisvaltion identiteettipolitiikka. Tutkimus kansallisen identiteetin poliittisuudesta, empiirinen sovellutus suomalaisiin ja hollantilaisiin teksteihin. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Strauss, A. & Corbin, J. 1990. Basics of Qualitative Research. Grounded Theory Procedures and Techniques. Newbury Park: Sage Publications.
- Suutarinen, S. 2000. Yhteiskunnallinen keskustelu vähäistä Suomen peruskouluissa – oppilaitokset tukemaan keskustelevaa kansalaisuutta. Teoksessa S. Suutarinen (toim.) Aktiiviseksi kansalaiseksi. Kansalaisvaikuttamisen haaste. Jyväskylä: PS-Kustannus, 63-98.
- Scholte, J. A. 2000. Globalization. A critical introduction. New York: Palgrave.
- Sihvola, J. 1998. Toivon vuosituhat. Eurooppalainen ihmiskuva ja suomalaisen yhteiskunnan tulevaisuus. Jyväskylä: Atena.
- Sihvola, J. 2004. Maailmankansalaisen etiikka. 3. painos. Helsinki: Otava. 273- 287.
- Siisiäinen, M. 1996. Kehysanalyysi ja yhdistysten tulevaisuuden näkymät. Teoksessa Siisiäinen M. & Riikonen, V. Yhdistys 2000. Helsinki: Opintotoiminnan keskusliitto ry, 87-99.
- Suomen Sosiaalifoorumi 2008. Saatavilla www-muodossa:
<URL:<http://www.sosiaalifoorumi.fi/2>> (Luettu 13.1.2008)
- Taylor, C. 1994. The Politics of Recognition. Teoksessa A. Gutmann (toim.) Multiculturalism: examining the politics of recognition. Princeton: Princeton University Press.
- Tuomisto, J. 2003. Vapauden kaipuu vapaassa sivistystyössä. Teoksessa V. Riikonen (toim.) Valistuksesta tietämysyhteiskuntaan. Opintotoiminnan keskusliitto ry:n julkaisuja, 43-80.

- Turner, B. S. 1993. Contemporary Problems in the Theory of Citizenship. Teoksessa B. S. Turner (toim.) Citizenship and Social Theory. London: Sage, 1-18.
- Virtanen, P. 2001. Karavaani kulkee ja koirat haukkuvat? Kansalaisjärjestöjen osallistuminen yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. Valtiovarainministeriön tutkimukset ja selvitykset 3/2001.
- Willetts, P. 2001. Transnational actors and international organizations in global politics. Teoksessa J.Baylis & S.Smith (toim.) The Globalization of World Politics. An introduction to international relations. Oxford: Oxford University Press, 356-386.
- Yeung, A.B. & Saari, J. 2006. Altruismi – ”sosiologian tärkeimmän ongelman” tarkastelua. Sosiologia 1, 29-42.

Liite 1 TEEMAHAASTATTELURUNKO

Taustatietoja

Elämäntilanne
työ, opiskelu, ihmissuhteet, asuminen ja eläminen
Harrastukset
vapaa-aika, aktiivisuus

Kansalaisuuden ulottuvuudet

Suomalaisuus

Suomalaisuuden merkitys
kulttuurina
yhteiskuntana, valtiona, osana maailmaa
oikeudet, velvollisuudet
 kansalaisena
 kansakuntana, valtiona
 isänmaallisuus
Paikalliskulttuurit, kotoisuus

Kansainvälinen orientaatio

Kansainväliset kokemukset ja käsitykset
kontaktit ulkomaalaisiin
oleskelu, vierailu ulkomailla
 Pohjoismaalaisuus, merkitys, kokemukset/käsitykset
Eurooppalaisuus, merkitys, kokemukset/käsitykset
Maailman tilanne
huolenaiheet/mahdollisuudet
maailmankansalaisuus
käsitys itsestä kansainvälisenä toimijana

Kansalaistoiminnan ulottuvuudet

Osallistuminen

syyt, miten lähtenyt mukaan, toimintamuodon valinta
toiminta eri tasoilla, verkostot, sosiaalisuus
 paikallinen
 kansallinen
 kansainvälinen

Vaikuttaminen

vaikuttaminen eri tasoilla, mahdollisuudet, keinot
yksityisenä henkilönä
sosiaaliset ryhmät, järjestöt
viralliset järjestelmät (kunta, valtio, EU, YK)

Merkitykset

elämäntavalle, sosiaaliset suhteet, opinnot, työ, harrastukset

HEI KANSALAI SJÄRJESTÖAKTIIVI!

Teen Jyväskylän yliopistossa sosiologian pro gradu -tutkielmaa globaalista kansalaisuudesta. Nyt etsin haastateltaviksi kansalaisjärjestöaktiiveja, jotka haluavat toiminnallaan ja elämäntavallaan vaikuttaa maailman asioihin niin lähellä kuin kaukana. Olen kiinnostunut kuulemaan sinun kokemuksiasi ja käsityksiasi kansainvälisyydestä ja maantieteelliset rajat tavalla tai toisella ylittävästä järjestötoiminnasta.

Tutkimukseen osallistuminen ei edellytä sinulta mitään muuta erityistä soveltuvuutta (olethan yli 18 vuotta) tai etukäteisvalmisteluja - riittää, että toimit järjestössä myös tällä hetkellä ja koet olevasi positiivisella tavalla ns. maailmanparantajatyyppeä.

Haastattelut toteutetaan vuoden 2006 tammi-helmikuussa. Kiitokseksi haastatteluun käyttämästäsi ajasta saat 5 euron lahjakortin valintasi mukaan joko Ekokauppa ja -kahvila Ekoloon tai Maailmankauppa Mangoon.

Tulen työssäni käsittelemään haastattelumateriaalia luonnollisesti siten, että henkilöllisyytesi tai järjestöyhteytesi ei ole tunnistettavissa.

Otathan yhteyttä viimeistään 18.12.2005, puhelimitse tai sähköpostitse. Annan mielelläni myös lisätietoja!

Ystävällisin terveisin,
Merja Leppäaho

gsm 041 5045 245
email merlep@st.jyu.fi